merakediyorum@googlegroups.com

popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Kasım 2006 Sayı 75 5,00 YTL

MONA LİSA 500 YAŞINDA

Işın Demirkent'in Bizans kronikleri tamamlandı

Anadolu kazılarında yerli-yabancı rekabeti

Pantokrator'un mozaikleri nasıl bulundu?

GÖBEKLİ TEPE

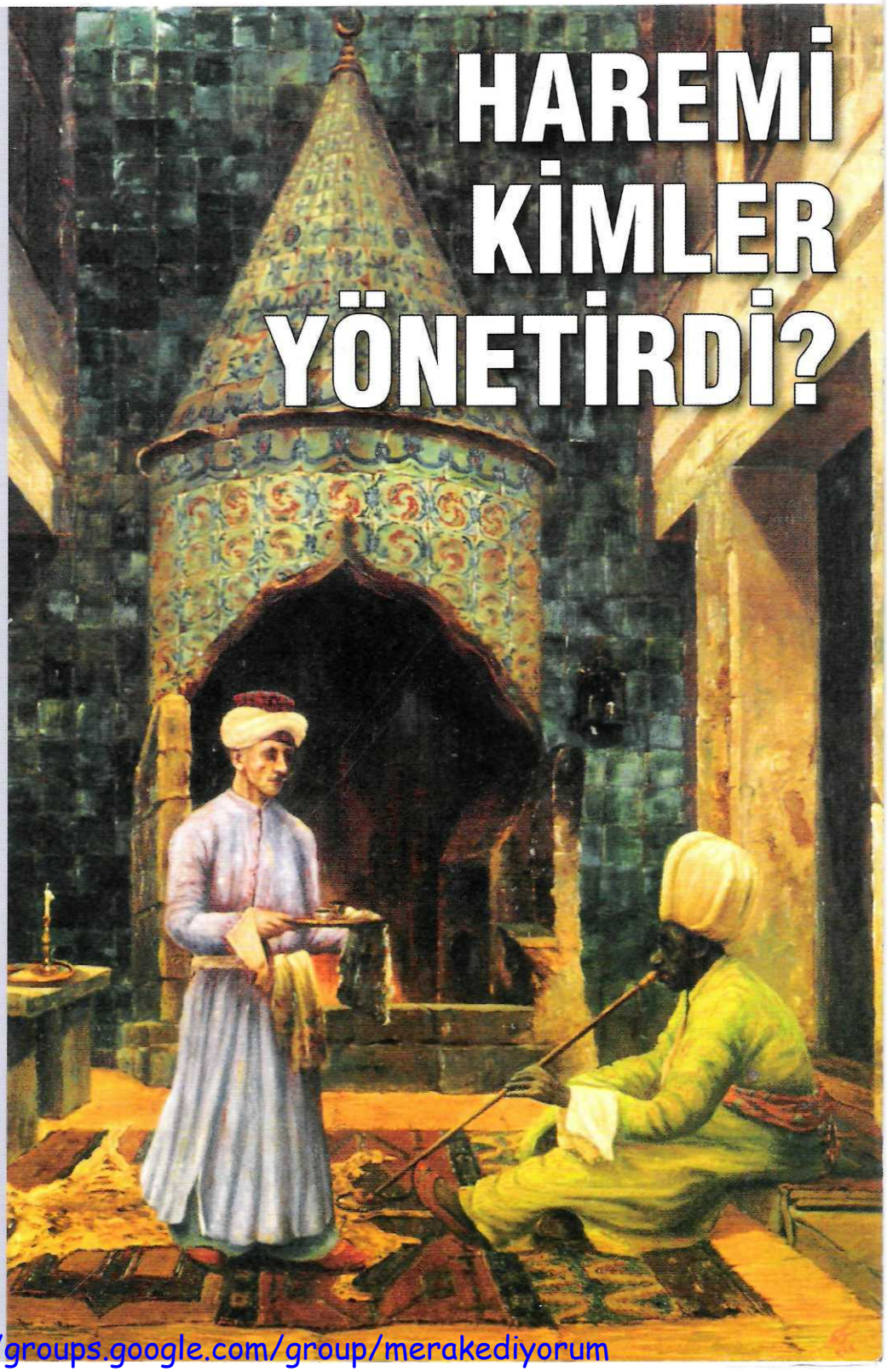

11 bin yıl öncesinin ilk tapınakları

'On Soruda' Tanzimat düşüncesi

Topkapı Sarayı'nın 'Cellat Çeşmesi'

ABD: McCarthy dönemi çılgınlıkları

HAREMİ KİMLER YÖNETİRDİ?

212323 06/11
ISSN 1302-6577
DÜNYA

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

'Arkeoloji' denen şey, turistik mi olmalı?

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Arkeoloji, Türkiye'de henüz tam anlamıyla olmasa bile, dünyada 'yükselen değerler' arasında... Bunu, Apollon Smintheus Kazıları Başkanı Prof. Dr. Coşkun Özgünel (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Başkanı) ile yaptığımız söyleşiden de çıkarsamak mümkün...

Coşkun Özgünel, bazı kazı yörelerinin yabancı devletler için, birer 'prestij alanı' olduğunu vurguluyordu söyleşide. Evet; özellikle Antik Yunan kentlerinde yapılan ve görsellikleriyle öne çıkan bu kazılar, ekibe de, bu ekibin ait olduğu yabancı üniversitenin devletine de, kazının sponsorlarına da prestij katar... Zaten Coşkun Özgünel de bu noktada isyan ediyor ve yabancı ülke ekiplerinin kazılarına sponsor olan yerli firmaları kınıyor... Coşkun Özgünel'in yaklaşımını fazla 'ulusalcı' bulabilirsiniz. Şimdi bu bakış açısı da 'çok moda'... Ama bir de olaylara 'görsellik' açısından bakmakta büyük fayda var!..

> Dünyanın ilk tapınaklarının yer aldığı Göbekli Tepe'deki kazı alanı, "Vahşi Batı'ya hücum" şeklinde bir turistik saldırıya mı uğrayacak!

Nitekim Prof. Dr. Coşkun Özgünel, satır arasında da olsa, bu noktaya da değiniyor. Konuyu açalım: Aynı dönemin uygarlıkları oldukları halde, turizm açısından, neden Eski Mısır 'prim' yapıyor da, Anadolu'muzun Hitit uygarlığı, bu çerçevede, 'sönük' kalıyor?.. Çünkü Eski Mısır'ın, şovunu yapmaya uygun malzemesi; piramitleri, mumyaları var... Ama Hitit uygarlığının pek 'spektaküler' bir şeyi yok!.. Tabii, başka etkenler de var; ancak konumuz açısından, bu nokta çok önemli: Arkeolojik kalıntı bile olsan, çağa uygun olacaksın! 'Görselliğin' olacak! Tutankamon'un gösterişli altın maskını ve o ünlü lahtini düşünün... Örnekleri çoğaltmak mümkün; ama bizim konuyu getirip bağlamak istediğimiz nokta başka... Biz, demin aktardığımız 'turistik' bakış açısıyla, Eski Mısır'ı kıskanıp bizim sevgili 'Hititler'imiz için üzülmenin yanlış olduğunu düşünüyoruz aslında... Bizi bu noktaya getiren de, arkadaşımız Erkan Ildız'ın Şanlıurfa'nın Göbekli Tepe'sindeki kazıların başkanı Doç. Dr. Klaus Schmidt ile yaptığı söyleşi ve orada edindiği bilgiler.

Erkan Ildız bize, dünyanın ilk tapınaklarının ve 11 bin yıl öncesinin son avcı topluluğunun öykülerini aktarırken, 1. Derece Arkeolojik SİT olarak tescil edilmiş bulunan bu bölgeye, Şanlıurfa Valiliği dahil, birçok resmî kurumun ne kadar 'turistik' yaklaştığını da sergiliyor!.. Konunun meraklıları, Doç. Dr. Klaus Schmidt'in, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğü'ne gönderdiği dilekçeleri kendisinden isteyip okuyabilirler; Göbekli Tepe'ye gidip kazı alanı çerçevesinde fır dönen ve 'müstakbel' turistlere yol açan iş makinelerini izleyebilirler... Ya da en azından, bizim yazılarımızı okuyup bilgilenebilirler!

Nice sayılarda birlikte olmak dileğiyle. ■

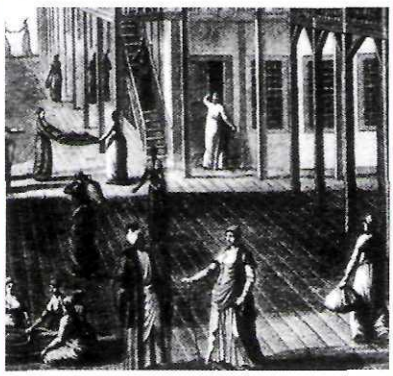
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İçindekiler

Kasım 2006

KAPAK

KAPAK: ŞEVKET DAĞ, 'KIZLAR AĞASI' TABLOSU

40 Haremi yönetenler...
Başlarında bir 'kızlar ağası'nın yer aldığı hadım ağalar, Saray Haremi'ni yönetirler; Hanedan üyeleriyle iç içe yaşarlardı.
Buğra Tokatlı

4 Editörden
6 Basında Bu Ay
Vahdettin Engin
8 Geçen Ay
Sebahat Bağbars
14 Bizans: Işın Demirkent kronikleri
Fahameddin Başar
28 İnteraktif Kürsü
34 On Soruda: Tanzimat
Erhan Afyoncu
48 Osmanlı'da kayık yarışları
İdris Bostan
54 Mona Lisa 500 yaşında
Orhan Koloğlu
62 Topkapı'nın Cellat Çeşmesi
Turgay Tuna
68 McCarthy'nin yükseliş ve çöküşü
M. Tanju Akad
74 İnternet
Levent Özgürel
76 Müzik: Santurî Ethem Bey
Eser Tutel
81 Orhan Koloğlu Arşivi
82 Teknoloji: Stetoskop
Fatih Toptan
86 Bilim Tarihi: Sadi Carnot
Fatih Toptan
90 Kırk Ambar: Zeyrek Kilise Camii
Feza Kürkçüoğlu
92 Dergilerden
Lale Uçan
94 Kitap
Lütfü Tınç
96 Ajanda
Erkan Ildız
103 Televizyon: Belgeseller
Olkan Özyurt
104 Bulmaca
Sedat Yaşayan
106 Ayın Fotoğrafı

ARKEOLOJİ

20 Göbekli Tepe tapınakları

Uzun vadeli prehistorik bir kazı olan Göbekli Tepe'nin ancak çok kademeli özel bir planla turizme açılabileceğini öne süren kazı başkanı Doç. Dr. Klaus Schmidt, bu alanın 1. Derece Arkeolojik SİT olarak tescil edildiğini vurguluyor. *Erkan Ildız*

popüler tarih

Yıl: 7 Sayı: 2006/75 Kasım 2006

Kurucusu
NEZİH DEMİRKENT
••
İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT
••
Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT
••
Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ
••
Haber Merkezi
SEBAHAT BAĞBARS
••
Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ
••
Reklam Sorumlusu
A. MERAL BAŞAR
••
Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
YÜCEL DEMİREL • VAHDETTİN ENGİN
ALPAY KABACALI • HAYDAR KAZGAN
ÖMER KOÇ • ORHAN KOLOĞLU
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • METİN SÖZEN
ESER TUTEL
••
Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
BEYAZIT DEVLET KÜTÜPHANESİ ARŞİVİ
ERKAN ILDIZ • COŞKUN ÖZGÜNEL
ORHAN DURGUT
••
Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ
••
Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN
••
Yayın Türü
YAYGIN SÜRELİ
Her ayın başında yayınlanır

DÜNYA Yayıncılık

Ofset Hazırlık ve Baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Santral Tel: 0.212. 440 24 24
Reklam: 0.212. 440 20 42
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25
••
Dağıtım
DPP A.Ş.
DÜNYA SÜPER DAĞITIM A.Ş.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: VAHDETTİN ENGİN

100 yıl önce

BANDIRMA RIHTIMI İÇİN VERGİ

Bandırma'da rıhtım yapım çalışmalarının sonuna gelindi. Bilindiği gibi, rıhtım yapma işini şehrin belediyesi bizzat üstlenmişti. Aynı zamanda iskelenin imtiyaz sahibi de olan belediye, bu iş için yeni bir vergi koydu.
(Le Moniteur Oriental, 1 Kasım 1906)

TRAMVAYI YOLCULAR ÇEKTİ

Tramvay Şirketi'nin sebep olduğu trajikomik olaylar bitmek bilmiyor. Geçen akşam, Galatasaray'dan Şişli'ye giden tramvay, Pangaltı'ya geldiğinde, arabayı çeken atların yorgunluktan bir adım daha atacak halleri kalmamıştı. Yolcular uzun bir beklemeden sonra, tramvayı kendileri çekerek Şişli'ye götürdüler.
(Le Moniteur Oriental, 7 Kasım 1906)

TATAVLA'DA FUTBOL

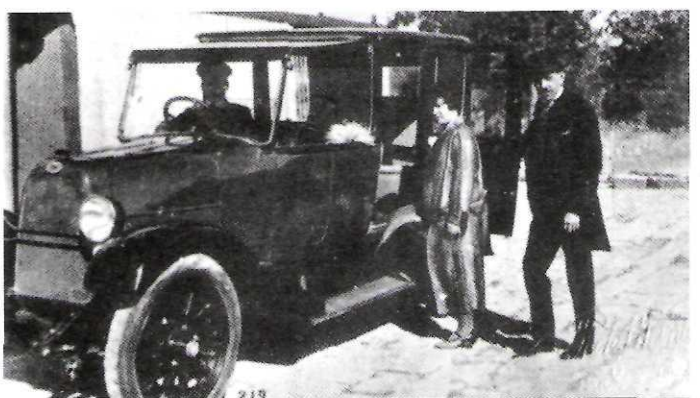
Dün, Beşiktaş ile Tatavla futbol kulüpleri Tatavla'daki arsada bir maç yaptılar. 45 dakika süren birinci devrede taraflar oyundan bir sonuç çıkaramayınca devre 0-0 bitti. Kısa bir dinlenmeden sonra, oldukça hareketli geçen ikinci yarı başladı. Tatavla takımı bu yarıda üstünlüğü tartışmasız olarak ele geçirdi ve bir gol atmayı başardı.
(Le Moniteur Oriental, 19 Kasım 1906)

75 yıl önce: 26 Kasım 1931

Başvekil İsmet Paşa 'trafik kurbanı'

Son Posta gazetesinin 26 Kasım 1931 tarihli nüshasında, o sıralar İstanbul'da bulunan 'Başvekil' İsmet Paşa'nın Fındıklı'da makam arabası ile geçirdiği trafik kazası bütün ayrıntılarıyla aktarılır.

'Makam arabası' uygulaması önce Ankara'da, 1925'te başlar: Meclis Başkanı Kâzım (Özalp) Paşa, eşiyle birlikte, Fiat marka resmî otomobiline biniyor.

Başvekil İsmet Paşa, dün akşam saat 8'e 10 kala bir otomobil kazası geçirdi. Fakat okuyucularımızı tatmin edelim, bu yaralarda en küçük bir vahamet bile yoktur. Bunu memleketimizin en tanınmış iki operatörü temin etmektedir.

Başvekil dün sabah İstanbul'da bulunduğu müddet zarfında ikamet ettiği Pera Palas Oteli'nden çıkmış, günlük programını bitirince, biraz hava alma ihtiyacı hissetmişti.

Başvekil, yanında Özel kalem müdürü Vedit Bey olduğu halde, otomobile binerek Beşiktaş istikametinde bir gezinti yapmak istedi. Otomobil İstiklâl Caddesi'nden geçti, Maçka'ya saptı, Akaretler Yokuşu'ndan inerek Beşiktaş istikametine yöneldi ve müessif hadise buradan dönülürken, Fındıklı önlerinde meydana geldi.

Tam Fındıklı'da Ermiş Konserve Fabrikası önünde bulunuluyordu. Bu yol, İstanbul'un en geniş ve en doğru yollarından biridir. Maalesef İstanbul şoförleri buradan geçerken soğukkanlılıklarına sahip olamazlar.

Belediyenin şehir dahilinde azami sürati 25 kilometre olarak sınırlandırmış olmasına rağmen, gaza basarlar. 60-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Weinberg'in objektifinden İsmet Paşa.

70 bazen de 80 kilometreyi bulurlar ve bu yol üzerinde, sık sık mühim kazalara sebebiyet verirler.

İşte bu fena adettir ki dün başvekilimizin müessif bir kaza geçirmesine sebep olmuştur. Vâkıâ Başvekilin otomobili mutat süratten de yavaş gidiyordu. Fakat tam bu noktada, Galata istikametinden gelen bir otomobil belirdi.

Başvekilin otomobili aşağı istikamette yolun sağını takip ediyordu. Mukabil taraftan gelen otomobil de yukarı istikamette kendi sağındaydı. Çarpışmalarına imkân yoktu.

Fakat bu sırada ne oldu bilinmez; görenlerin anlattıklarına göre, taksi belki yolun bu noktasında bir çukur gördüğünden, belki de ihtiyatsızlık ettiğinden istikametini değiştirdi. İki otomobil karşılaştı ve çarpıştı.

Müsademe şiddetli oldu. Otomobilin ön dingili, ön tekerleklerin sağ ve sol çamurlukları eğrildi, radyatörü delindi ve camları kırıldı.

İşte Başvekil'imizin yaralanmasına sebep olan, bu cam kırıkları ile müsademe esnasında sarsıntıdan otomobilin ön tarafına çarpmasıdır. Bereket versin, bu yaralar elde ve alında birer sıyrık halindedir.

Dr. Âkil Muhtar Bey

Olayı haber alan vali, emniyet müdürü ve savcı derhal Başvekil'e ilk müdahalenin yapıldığı eczaneye gelmişlerdir. Daha sonra operatör Burhanettin Bey ve doktor Âkil Muhtar Bey, Başvekil'i muayene edip yaraların ehemmiyetsiz olduğunu ifade etmişlerdir. Geceyi gayet rahat geçiren Başvekil İsmet Paşa, ertesi gün çalışmalarına normal bir şekilde devam etmiştir.

21 Ekim 1931: Yunanistan gezisinden dönen İsmet Paşa'yı Ankara İstasyonu'nda Mustafa Kemal karşılar. Başvekil, Kasım'da İstanbul'a gelecektir.

FENERBAHÇE LİGDEN ÇEKİLECEK Mİ?

Fenerbahçe'nin geçen haftaki maça gelmemesi neticesinde, Beşiktaş'a hükmen mağlup olduğu malûmdur. Bu yüzden Mıntıka Futbol Heyeti ile Fenerbahçe arasında gerginlik hasıl oldu ve Fener'in ligden çekileceği hakkında şayialar dolaşıyor.

(Son Posta, 12 Kasım 1931)

İTALYA İLE 'ADALAR' MESELESİ

Akdeniz'deki bazı mühim adaların mülkiyeti hakkında İtalya ile hükümetimiz arasında muallakta kalan meselelerin halli için, iki taraf keyfiyeti Lahey Adalet Divanı'na götürmeye karar vermişti. Haber alındığına göre, bu davaların müdafaasını, sabık Adliye Vekili Mahmut Esat Bey *[üstte]* yapacaktır.

(Son Posta, 5 Kasım 1931)

OTOMOBİL MASRAFI ÇOĞALIYOR

Geçen 1930 senesi zarfında, Türk memleketine giren otomobillerin kıymeti, tamam 963 bin 912 liradır. Senede bir milyon parası otomobile giden bir memleketin tasarruf yaptığını iddia etmek elbette doğru olmaz.

(Son Posta, 13 Kasım 1931)

VAGON-Lİ ŞİRKETİ

Yataklı Vagon-Li Şirketi, Türk topraklarında yaptığı nakliyat esnasında yemek ve müskirat satışlarından kazanç vergisine tabidir. Ancak Defterdarlık idaresine yapılan bir ihbara göre, şirket, büfe ve lokanta hasılatını Bulgaristan'dan Türk topraklarına geçilirken Sofya'daki veznesine bıraktırmakta ve bu suretle vergi kaçırmaktadır.

(Son Posta, 25 Kasım 1931)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Sebahat Bağbars
sebahat.bagbars@dunya.com

FOTOĞRAF: BURDUR MÜZESİ

Burdur Müzesi'nde gezi

Pisidia'nın zenginlikleri Burdur'da

Sagalassos antik kentinden çıkarılan buluntuların yanı sıra, Burdur Müzesi, antik dönemin Pisidia Bölgesi içinde yer alan ve 9 bin yıllık bir geçmişi kucaklayan eserleri de sergiliyor.

◆ Sebahat Bağbars

Bu sayfalarda okurlarımıza, iki kez üst üste, hem Sagalassos antik kenti kazılarından hem de Koç Grubu şirketlerinden Aygaz'ın sponsorluğuyla yürütülen Antoninler Çeşmesi restorasyonundan söz etmiştik.

Ekim sayımızdan sizlere, Sagalassos antik kentinden çıkarılan birçok buluntunun da, Burdur Müzesi'nde sergilendiğini, kısaca açıklamıştık...

Bu yazımızda da, Burdur Müzesi'ndeki bu eserleri sizlere daha ayrıntılı olarak tanıtacağız.

Sagalassos'tan çıkarılan buluntuların koruma altına alınıp sergilendiği bu müze binasının ilk çekirdeği, 1956'da Burdur ve çevresindeki eski eserlerin, Bulguroğlu (Pirkulzade) Medresesi'nin ayakta kalan tek yapısı olan kütüphane binasında toplanmasıyla oluşturulmuş.

Müzenin sergi salonlarının açılışı ise, 12 Haziran 1969 yılında gerçekleştirilebilmiş...

Bugün 60 bine yakın eseri kucaklayan Burdur Müzesi, Türkiye'nin en zengin müzeleri arasında yer alıyor. Bizim ziyaret ettiğimiz günlerde restore edilmekte olan Pirkulzade Kütüphane binası ve 2001 yılında temeli atılan ek sergi salonları, idare binası ve konferans salonlarıyla müze, 7 Temmuz 2006'da son şekliyle ziyarete açılmıştı.

Antik dönemin Pisidia Bölgesi içinde yer alan, bu coğrafî konumu nedeniyle de, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu bölgesindeki uygarlıkların ortak özelliklerini temsil eden Burdur yöresindeki buluntular, M.Ö. 7000'den günümüze kadar, tam 9 bin yıllık bir geçmişi kucaklar. Bunlardan bir bölümü de, bugün Burdur Müzesi'nde...

Burdur Müzesi'ndeki eserlerin teşhiri, üç bölümde yapılıyor. Üst katta, küçük eserle-

Sagalassos antik kent kazılarından çıkarılan ve Kuzeybatı Heroon'a ait olan 'Dans Eden Kızlar Frizi' [üstte]. Müze'de yer alan takıların sergilendiği özel vitrin [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAFLAR: SEBAHAT BAĞBARS

rin sergilendiği vitrinler yer alıyor. Tam 14 vitrin arkeolojik eserlere ayrılırken, iki vitrin de sikke teşhiri için düzenlenmiş.

Altta, giriş katında heykeller, frizler ve yine vitrin düzenlemeleri bulunuyor. Oldukça düzenli ve sistemli olan müzenin bahçesinde ise, taş ve mermer eserler sergileniyor.

Müzeye ilk girildiğinde, ziyaretçileri, Sagalassos'ta 'Kahramanlar Anıtı' olarak da bilinen kuzeybatıdaki Heroon Anıtı çevresini süsleyen dans eden kızlar frizi karşılıyor. Sagalassos'ta kazı alanındaki Heroon Anıtı'nda görülen 'dans eden kızlar frizleri' ise, zarar görmemesi amacıyla müzeye gönderilen orijinallerin yerine yerleştirilmiş birer kopya... Sagalassos kazılarından çıkarılan heykeller ise, salonun sol tarafında yer alıyor. Bu heykeller arasında, M.S. 2 Yüzyıl'ın ilk yarısında yapıldığı tahmin edilen ve bereket boynuzu (Altın Boynuz) taşıyan Tanrıça gövdesi, Yukarı Agora Çeşmesi'nin batı köşesindeki aediculaya ait ve Aphrodisiaslı bir heykeltıraş tarafından Aphrodisias mermerinden yontulmuş Dionysos ve Satyr heykeli (M.S. 160-180) ile M.S. 2 Yüzyıl'ın sonlarında, Yukarı Agora Çeşmesi'ne ait olan ve Dokimeion (Afyon) mermerinden yontulmuş Nemesis (Adalet Tanrıçası) heykeli ve daha onlarca heykel bulunuyor.

Burdur Müzesi'nde, Sagalassos antik kenti dışında, Burdur ilinin 106 km. kadar batısında, Gölhisar ilçesinin kuzeyindeki Bozdağ'ın eteklerinde yer alan Kibyra antik kentinden, Gölhisar ilçesi İbecik Köyü sınırları içerisinde ve Dikmen tepesinde yer alan Bubon'dan ve Burdur'un 24 km. batısındaki Hacılar köyü kazılarından getirilen frizler, heykeller, seramikler, sikkeler ve daha birçok arkeolojik buluntular da sergileniyor.

FOTOĞRAF: AYDIN COŞKUN

Karacaören Köyü'nde bulunan ve M.S. 2-3 Yüzyıl'a ait lahit kapağı [üstte].

Hera Ephesia heykeli: M.S. 2. Yüzyıl'ın ilk yarısına tarihlenen heykel Aşağı Agora Çeşmesi'ne aittir. Çeşmeden daha geç bir döneme tarihlendiği için, Roma Hamamı'nın imparatorluk salonundan geldiği düşünülüyor [solda, ortada]. Burdur Müzesi'nin girişi [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Pera Müzesi sergileri

Rotterdam'dan desen, İstanbul'dan fotoğraf

Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi, 2006-2007 sezonunu iki farklı sergiyle açtı.

20 Ekim 2006'da sanatseverlerle buluşan ilk sergi, tüm dünyada doğumunun 400. yılı kutlanan büyük sanatçı Rembrandt'ın ve çevresindeki sanatçıların Rotterdam Boijmans van Beuningen Müzesi Koleksiyonu'ndaki desenlerinden oluşuyor ve 'Rembrandt ve Çevresi / Desenler' adını taşıyor.

Sanatçının 99 desen çalışması, Koç Allianz'ın desteğiyle ilk kez Türkiye'ye getirildi ve sergi 7 Ocak 2006 tarihine kadar açık kalacak.

Aynı tarihler arasında, Pera Müzesi'nde ziyarete açık olan ikinci sergi ise, Kıraç aile koleksiyonundan bir eski İstanbul fotoğrafları sergisi ve bu sergi de, "Konstantiniyye'den İstanbul'a XIX. yüzyıl ortalarından XX. yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli Yakası fotoğrafları" adını taşıyor.

Pera Müzesi'nin iki katını ayırdığı bu fotoğraf sergisi için, bir de kitap hazırlandı.

Mimar M. Sinan Genim ile araştırmacı Ahmet Abut'un, sergiyle aynı adı taşıyan kitabında, Robertson, Kargopulo, Pascal Sebah, Sebah&Joaillier, Abdullah Biraderler ve Gülmez Biraderler gibi, 19 ve 20. Yüzyıl İstanbul'unun ünlü fotoğrafçılarının Karaköy'den Rumelikavağı'na uzanan seçilmiş fotoğrafları yer alıyor.

Kıraç Ailesi koleksiyonundan oluşturulan fotoğraf sergisinde Arnavutköy fotoğrafı [üstte]. Boijmans Van Beuningen Müzesi koleksiyonunda yer alan bir eskiz [sağda].

Troya antik kenti

'Tahta At' onarılacak!

Türkiye'de 2004'te vizyona giren 'Troya' filminin ardından, yapımcı firma, film için üretilmiş olan ünlü 'Tahta Atı' belirli bir süre için, Çanakkale'ye göndermiş ve filmde kullanılan bu devasa 'heykel-at' Kordon'da sergilenmeye başlanmıştı.

İşte bu dönemde, yıllardır Troya antik kentinin girişinde, ören yerinde sergilenen 'eski' tahta atın karşısına yeni bir 'rakip' çıkmasıyla, 'Kimin atı daha uygun, daha gerçekçi?..' tartışması başlamıştı!

Troya kentinin simgesi olarak ören yerinin girişinde, ziyaretçileri eğlendiren 'eski' atın onarımı ve çevre düzenlemesi için ise, şu sıralar bir ihale yapılmış! Tahta At'ın onarımı için 106 bin YTL'lik bir ödenek ayrılmış; 1974 yılında tamamlanan atın eskiyen ve yıpranan tahtaları onarılacak.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Aphrodisias'daki 'Tiberius Portikosu'

Arkeolojik hırsızlık

Aphrodisias'tan çalınan friz geri geldi

Ömer Erbil'in 27 Eylül 2006'da Milliyet'te yayımlanan 'Frizlerin dedektif gibi izini sürdü' başlıklı haberine göre, Aydın'ın Karacasu ilçesindeki Aphrodisias ören yerindeki 'Tiberius Portikosu' adını taşıyan anıtsal kent girişinde yer alan ve 1984 yılı kazılarında, Prof. Dr. Kenan Erim tarafından gün ışığına çıkartılmış olan friz bloklarından bazıları, 1989'da çalınmıştı...

Günümüzdeki Aphrodisias Kazıları'nın başkanlığını yürüten Prof. Roland Smith ise, 2003 yılılnda, 'PTNE 84-1-4' kazı numaralı kayıp bloğun *[solda]* Londra'daki Barakat Galerisi'nde olduğunu tespit etmişti. Roland Smith'in *[üstte]* istihbaratı ile, Kültür ve Turizm Bakanlığı da, bu tarihî eseri geri istemişti.

Dört friz bloktan sonuncusu olan bu friz, 27 Eylül 2006 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç'unda katıldığı bir törenle, korunması ve sergilenmesi amacıyla, Aydın Müzesi'ne teslim edildi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

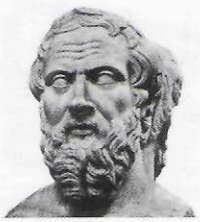
Arkeoloji-keşif

Herodot'un tuzlası bulundu

Muğla'nın Ortaca ilçesine bağlı Dalyan beldesindeki tuzlanın adı, 'tarihçilerin babası' sayılan Herodot tarihinde de geçer... Dalyan Belediye Başkanı Suat Tufan da, çok eski dönemlerde İztuzu'ndan tuz çıkarıldığı yolunda edindiği bilgileri değerlendirerek, araştırmalara başladıktan sonra, suların alçaldığı bir dönemde, Herodot'ta da adı geçen tuzlayı bulmayı başardı.

Bulunan tuzla yöresi, Kaunos kazılarını yürüten Prof. Dr. Cengiz Işık'a da gösterildi ve Işık, 37 yıldır aranan bu bölgenin bulunmasının, çok büyük bir arkeolojik buluş olduğunu vurguladı. Arkeologlara göre, bulunan ilk antik tuzla olması ve tuzla çanaklarının binlerce yıl geçtiği halde, hâlâ sağlam bulunması nedeniyle, bu keşif, büyük bir önem taşıyor.

Herodot, tarih kitabında, Kaunosluların tuz ve tuzlu balık ticareti yaptığını yazar ve tarihçi Pilinius da, Kaunos tuzunun, antik çağlardaki göz merhemi yapımında tercih edildiğini belirtir.

Herodot'un [üstte] yazılarında da belirttiği antik Tuzla çanaklarının bulunduğu alan [en üstte].

Müzik

Denizli'ye konservatuvar

Denizli Belediyesi, iki yıl önce çıkan yangında büyük hasar gören 150 yıllık tarihi Küllahçıoğlu Un Fabrikası'nı restore ettirerek Belediye Konservatuvarı'na dönüştürdü.

Konservatuvarın açılışında Denizli Belediye Başkanı Nihat Zeybekçi ile eski başkanlardan Ali Marım, Ali Aygören ve Ziya Tıkıroğlu bir araya geldiler. 1.5 milyon YTL harcanarak kültür ve sanat faaliyetlerine kazandırılan eski fabrika binasının açılış töreninde konuşan Denizli Belediye Başkanı Nihat Zeybekçi, "Bir kentin gelişimi sadece iktisadî açıdan değerlendirilemez. Kültür ve sanat açısından gerçekleştirilen gelişmeler en insanî gelişmelerdir. Küllahçıoğlu bir eski fabrikanın küllerinden, bir kültür merkezi olarak yeniden doğdu. Çok mutluyuz" dedi.

Anma

Arendt, 100 yaşında

Alman düşünür Hannah Arendt, Avrupa ve Türkiye'den birçok akademisyenin de katıldığı "Doğumunun 100. Yılında Hannah Arendt" isimli etkinlikle, Yapı Kredi Kültür Merkezi'nde anıldı.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul'daki Goethe Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi'nin işbirliğiyle düzenlenen etkinlikte, Arendt'in düşüncesi ve bu düşünce yapısının günümüze etkileri, 'şiddet olgusu' bağlamında ele alındı.

Bu çerçevede, "Şiddet Üzerine Bir Söyleşi" ve "Yeni Bir Yüzyılın Başlangıcında Hannah Arendt'i Yeniden Düşünmek" adlı iki ayrı sempozyum da gerçekleştirildi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

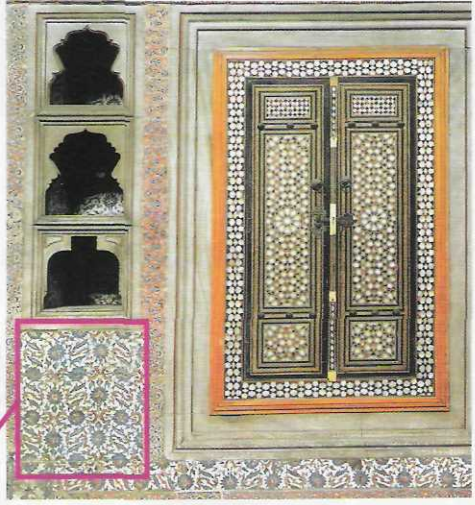
Sotheby's müzayedesi

İznik çinileri, Topkapı'dan mı?

İngiliz müzayede kurumu Sotheby's, 11 Ekim'de bir 'İslâm Eserleri Müzayedesi' düzenledi. Müzayedede, İbnî Sina'nın 15. Yüzyıl'da yazdığı kitabın sayfaları, Osmanlı dönemine ait silahlar ve bu arada, Topkapı Saray'ında III. Murad'ın odasını da süsleyen 1575 yapımı İznik çinilerinin benzeri ve belki de, odadan sökülmüş parçaları olabilecek -ki bu çinilere ilişkin olarak Ekim ayı boyunca Cumhuriyet gazetesinde çıkan Özgen Acar imzalı haberlerde, "Topkapı Sarayı bağlantılı İznik çinileri" denilmekteydi- iki parça çini de, satışa sunulan eserler arasındaydı.

Avrupa ve Amerika'nın olduğu kadar, Arap dünyasının da antika meraklısı çevrelerinin geniş ilgi gösterdiği bu müzayedede, Şah İsmail'in oğlu Şah Tahmasp'ın II. Selim'e hediye ettiği 'Şehname'deki minyatürlü bir sayfa, tam 2,5 milyon YTL'ye alıcı buldu.

III. Murad'ın [en solda] odasının divanhanesinde yer alan dolap, niş [üstte] ve çini panolardan bir detay.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

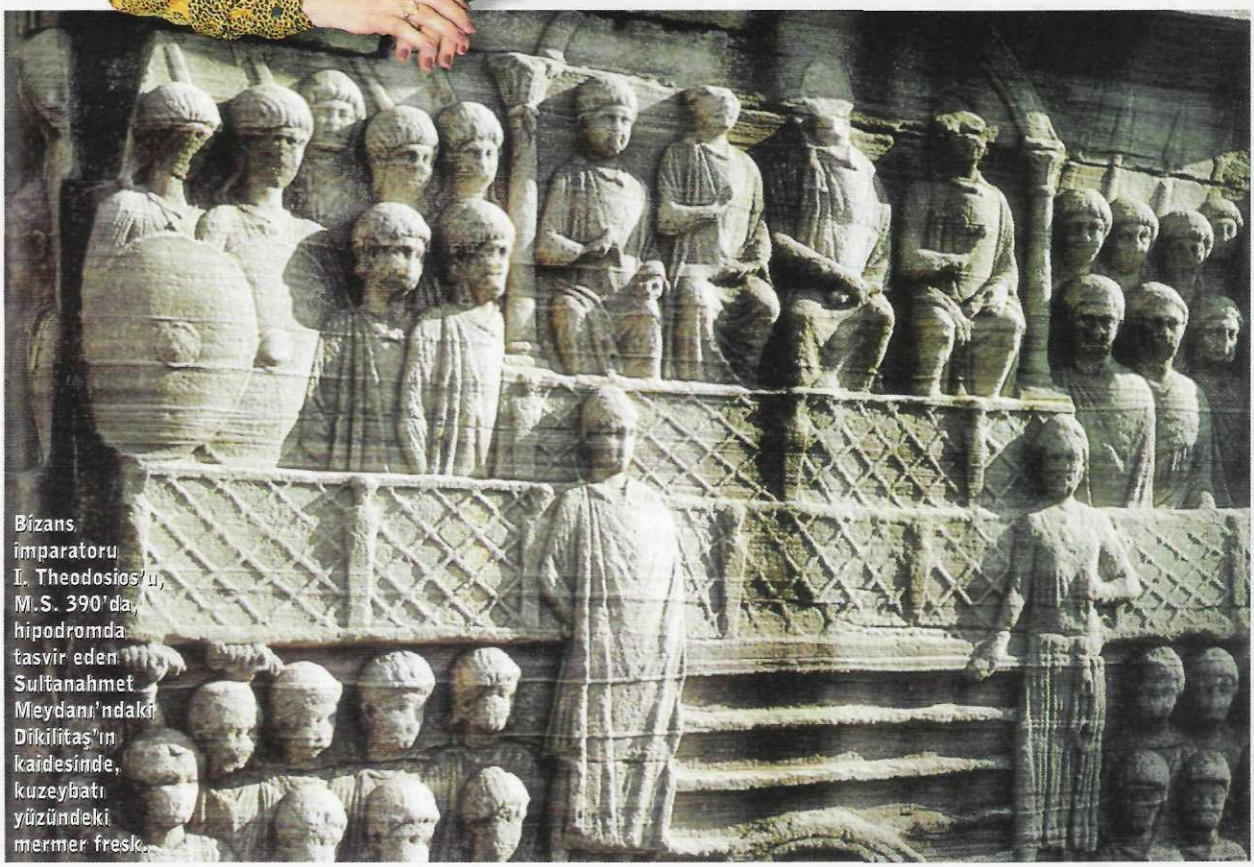
Prof. Dr. Işın Demirkent'in 'Niketas'ı...

Bir Bizans kroniğinin farklı öyküsü

Her fırsatta, "Bizans'ın mirasçısı" olduğumuzu vurgulayan Prof. Dr. Işın Demirkent'in en büyük arzusu, Anadolu Türk Tarihi açısından da büyük önem taşıyan Bizans kroniklerinin Türkçe'ye kazandırılmasıydı.

Bizans imparatoru I. Theodosios'u, M.S. 390'da, hipodromda tasvir eden Sultanahmet Meydanı'ndaki Dikilitaş'ın kaidesinde, kuzeybatı yüzündeki mermer fresk.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FAHAMEDDİN BAŞAR

Batı kaynaklı bir Ortaçağ çiziminde, Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates, 'Historia'sını yazarken [solda; Viyana Ulusal Kitaplığı]. Niketas *Khoniates'in* 'Historia'sının 1195-1206 tarihlerini kapsayan bölümleri, Ağustos 2004'te Dünya Kitapları arasında yayımlandı [sol altta].

Hiç beklemediğimiz bir anda, 3 Şubat 2006 tarihinde vefat eden değerli hocamız Prof. Dr. Işın Demirkent'in *en büyük arzusu*, Bizans İmparatorluğu tarihi için olduğu kadar, Türk tarihi bakımından da vazgeçilmez kaynaklar olan çağdaş Bizans tarihçilerinin eserlerinin Türkçe'ye kazandırılması idi.

Ona göre, tarihimizin tam olarak açıklığa kavuşturulabilmesi, Türk kaynaklarının yanı sıra, Bizans tarih yazarlarının eserlerinin de kullanılması ile mümkün olabilirdi.

Hocamız bu amaçla, bir yandan asıl çalışma alanı olan Haçlı Seferleri konusunda eserler verirken, diğer yandan da, çağdaş Bizans tarihçilerinin kroniklerini Türkçe'ye tercüme ederek notlar ve açıklamalarla yayımlamaya karar vermiş ve çalışma hayatının son yıllarını bu çabaya adamıştı.

Prof. Dr. Işın Demirkent, Türk tarihini tam olarak anlayabilmemiz için, Haçlı Seferleri tarihiyle birlikte Bizans tarihini de çok iyi bilmemiz gerektiğine inanıyordu.

Bize, her zaman, "Bizans'ın mirasçısı" olduğumuzu, atalarımızın asırlar boyunca iç içe, aynı coğrafyada birlikte yaşadığını, bunun tabii sonucu olarak, birbirimizden etkilendiğimizi, bu sebeple Anadolu Türk tarihini tam olarak öğrenebilmek için, Bizans'ı iyi anlamak zorunda olduğumuzu söylerdi.

Hocamız, bu düşünceyle Haçlı Seferleri yanında, Bizans tarihine de çok önem verdi ve bütün Ortaçağ boyunca hüküm sürmüş olan bu büyük imparatorluk hakkında önemli çalışmalar yaptı.

Bundan başka hocamız, 'Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ne, dikkat çekici bir 'Bizans' maddesi yazdı. Ayrıca Bizans İmparatorluğu'nun siyasî, sosyal, askerî, ekonomik ve kültür tarihi konularında, çeşitli dergiler ile kongre ve sempozyum kitaplarında da, çok kıymetli makaleler yayımladı.

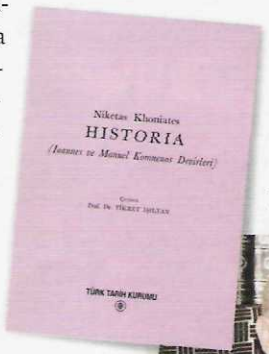
Bizans İmparatorluğu tarihi hakkında yapmış olduğu çalışmalarının bir kısmını vefatından kısa bir süre önce 'Bizans Tarihi Yazıları / Makaleler-Bildiriler-İncelemeler' adıyla (Dünya Kitapları, İstanbul 2005) bir kitapta toplayarak Türk okuyucusunun hizmetine sunmuştu.

Hocamızın, Bizans İmparatorluğu tarihi hakkında Türk tarih literatürüne kazandırmış olduğu en önemli çalışmalar ise, Bizans tarihçilerinin eserlerinden yapmış olduğu çevirilerdir.

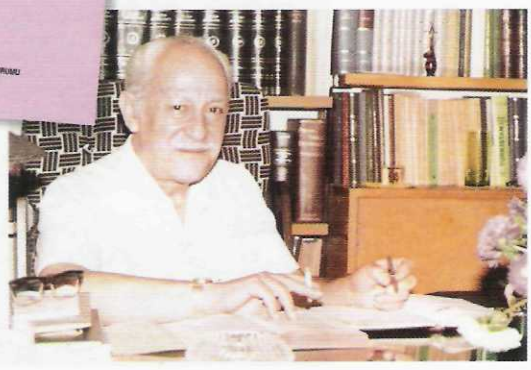
Bizans kroniklerinin Türk tarihi için de çok önemli bilgiler içerdiğini vurgulayan hocamız, ülkemizde araştırma yapan genç tarihçilerin yararlanabilmesi için, bu eserlerin Türkçe tercümelerinin yapılarak notlar ve açıklamalarla bir an önce yayımlanması gerektiğine inanıyordu.

Zira bu eserler üzerinde Batı'da oldukça fazla çalışma yapılmış olmasına rağmen, bu kaynaklar ülkemizde tanınmıyordu. Anadolu Türk tarihi için de önemli bilgiler veren bu kroniklerin orijinal metinlerini okuyup anlamak ise, Türk tarihçileri için oldukça güç bir işti.

Hocamız bu amaçla ilk olarak, 11. Yüzyıl'da yaşamış olan Mikhail Psellos'un Bizans İmparatorluğu'nun 976-1077 yılları arasındaki tarihini kapsayan 'Khronographia'sını notlar ve açıkla-

Niketas Khoniates'in 'Historia'sının ilk bölümlerini, Prof. Dr. Fikret Işıltan [altta] Türkçe'ye kazandırmış; yapıt da, 1995'te Türk Tarih Kurumu yayınları arasında yer almıştı [solda].

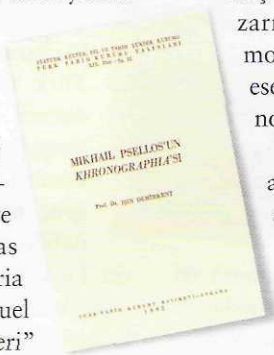
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

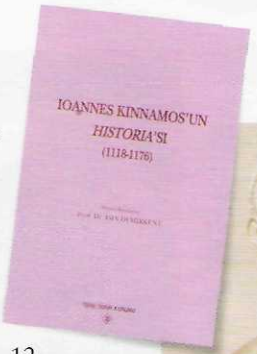
Bizans tarihçisi Ioannes Kinnamos'un bronz büstü ve Işın Demirkent'in 2001'de yayımlanan Kinnamos çevirisi [sağda].
Işın Demirkent'in Mikhail Psellos'tan Türkçe'ye kazandırdığı 'Khronographia' ise, 1992'de yayımlanmıştı [sağda].
Denizli doğumlu Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates'in Batı kaynaklı temsilî bir görüntüsü [sağ sayfada, ortada].

malarla tercüme ederek "Mikhail Psellos'un Khronographia'sı" adıyla (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992) yayımladı.

Aynı dönemde, Işın Demirkent'in de hocası olan Prof. Dr. Fikret Işıltan, 1155-1220 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen Bizans tarih yazarı Niketas Khoniates'in eserinin üç ciltlik Almanca tercümesinin ilk cildini Türkçe'ye çevirmeye başlamış ve bu eser "Niketas Khoniates, Historia / Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri" adıyla Türk Tarih Kurumu tarafından 1995 yılında yayımlanmıştı.

Prof. Dr. Işın Demirkent, Psellos'un yayımından hemen sonra, 12. Yüzyıl'ın ikinci yarısında yaşamış olan Bizans tarih yazarı Ioannes Kinnamos'un 'Historia' adlı eserini tercüme ederek notlandırmaya başladı.

1118-1176 yılları arasındaki olayları anlatan bu kronik, Bizans'ın Komnenos Hanedanı'nın imparatorlarından II. Ioannes Komnenos (1118-1143) ile I. Manuel Komnenos (1143-1176) döneminin tarihi olup, bu eserde de 12. Yüzyıl Bizans tarihi yanında, Türk-Bizans münasebetleri ve Anadolu Türk tarihi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Hocamız bu eseri, Avrupa'da 19. Yüzyıl'da Grekçe metin, Latince tercüme şeklinde 'Bonn Corpusu'nda yayımlanmış nüshasını esas alarak, İngilizce çevirisinden dilimize aktardı.

Bu çalışma sırasında, eserin Fransızca çevirisini de dikkate alan Demirkent, dipnotlarda Kinnamos'un verdiği bilgileri diğer kaynak verileriyle karşılaştırmış; Latince, İngilizce ve Fransızca çevirilerin dipnotlarında özellikle Türk tarihi açısından eksik bulduğu noktaları tamamlamaya çalışmış ve gerekli gördüğü yerlerde kendi yorumlarını da ilave etmiştir.

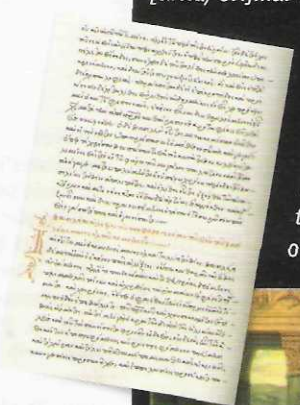
Hocamızın "Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)" adını vermiş olduğu bu eser de, Türk Tarih Kurumu tarafından 2001 yılında yayımlandı.

Hocamız bu ikinci kaynak çevirisinden sonra bu sefer, Niketas Khoniates'in 'Historia'sının Türkçe'ye çevrilmemiş olan ikinci ve üçüncü cildi üzerinde çalışmaya başladı.

Niketas, Haçlıların İstanbul'u nasıl yaktığını da anlatır

Niketas'ın 'Historia'sının 1195-1206 yılları arasındaki olayları içeren son bölümünde *[altta; orijinal Grekçe metin]*, İstanbul'un Haçlı orduları tarafından 1204'te, imparator III. Aleksios *[sağda]* döneminde, zaptı ve yağmalanması anlatılır *[altta; Fransız ressam Delacroix'nın temsilî bir tablosunda]*. Tarihçi Niketas da olayları bir görgü tanığı olarak dile getirir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Prof. Dr. Işın Demirkent, eserin birinci cildini tercüme etmiş olan hocasının vefatından (1997) sonra, onun başlatmış olduğu Niketas'tan tercüme serisini tamamlamayı âdeta kendine borç bilmiş ve derhal ikinci ve üçüncü cilt üzerinde çalışmaya başlamıştı.

Kronolojik sıra ile düşünüldüğünde, önce Niketas'ın eserinin Almanca tercümesinin ikinci cildinin yayımlanması gerekiyordu. Ancak hocamız ikinci cildin yayımını erteleyerek, önce üçüncü cildi yayımladı.

Çünkü Niketas Khoniates'in 'Historia' adlı hacimli eserinin Almanca tercümesinin üçüncü cildinde, yani Niketas'ın asıl metninin son kısmını içeren yedi bölümünde, 1195-1206 yılları arasındaki olaylar anlatılmakta idi.

Dolayısıyla bu ciltte, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un 4. Haçlı Seferi orduları tarafından 1204 yılında zaptı ve yağmalanması, bu olayların bir görgü tanığı olan Niketas tarafından ayrıntılarıyla anlatılmıştı.

Bilindiği gibi, İstanbul 1204'te Latinler tarafından, tarihte görülmemiş bir şekilde yağmalanarak ateşe verilmiş ve sonunda zapt edilmişti. 2004 ise, Latinlerin gerçekleştirmiş oldukları bu olayın 800. yılı idi ve bu anlamlı yıldönümü dolayısıyla, 4. Haçlı Seferi ve İstanbul'un Latinler tarafından zaptı hakkında ülkemizde ve yurt dışında çeşitli bilimsel etkinlikler de planlanmıştı.

İşte bu sebeple hocamız, Niketas'ın eserinin ortada kalan kısmını, yani Almanca tercümenin ikinci cildinin yayı-

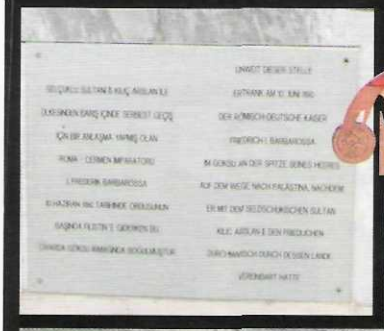
Dönemin insanları ve olayları

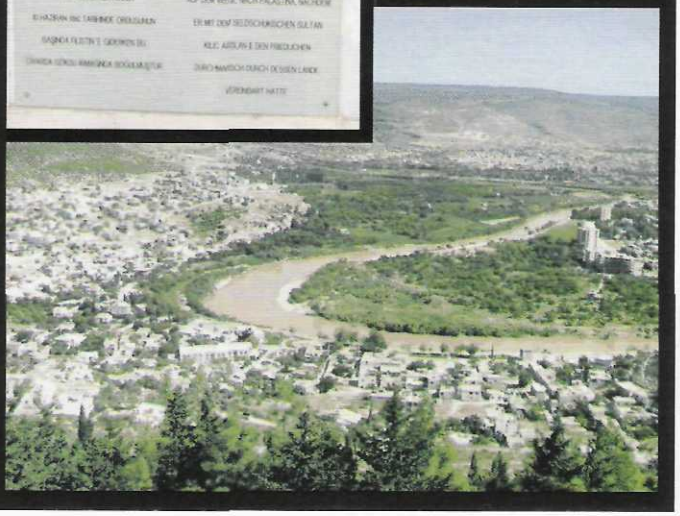
Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates'in 'Historia'sında, 1180 ile 1195 arasının anlatıldığı bölümler, Komnenos Hanedanı'nın sonu ile II. Isaakios Angelos devridir. Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan'ın Bizans'a saldırısı ve Fransa kralı II. Philippe Auguste ile İngiltere kralı 'Arslan Yürekli' Richard'ın *[sol altta]*, daha sonraları Silifke çayında boğulup ölecek (10 Haziran 1190) olan Alman imparatoru Fredrich Barbarossa'nın *[sağ altta bir minyatürde ve en altta Silifke çayının görüntüsü ve Barbarossa'ya ilişkin plaket]* Anadolu topraklarına gelişleri, yani 3. Haçlı Seferi de bu döneme rastlar.
Salaheddin Eyyûbî'nin *[ortada, sağda]* ölümü de (1187) bu dönemin sonlarındadır.

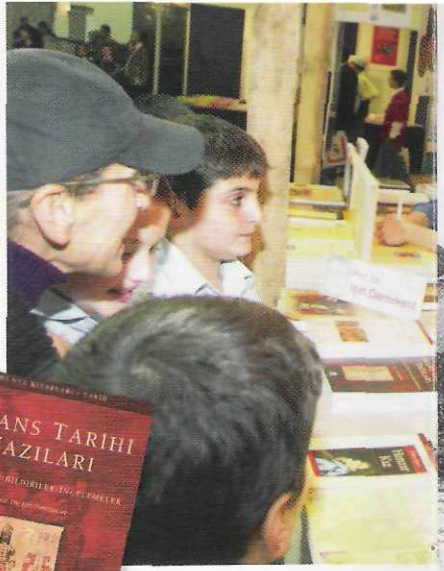

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

mını sonraya bırakarak, eserin son kısmının tercümesini tamamladı ve önceki çeviri eserlerinde olduğu gibi, çok zengin notlar ve açıklamalarla "Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) / İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması" adıyla 2004 yılında Dünya Kitapları arasında yayımladı.

1155-1220 yılları arasında yaşamış ve Phrigya'da (Frigya) doğmuş olduğu tahmin edilen Niketas'ın eserinin bu cildinde, Haçlılar'ın İstanbul'u zaptı ve yağmalaması, bu vahşet sırasında İstanbul'da bulunan yazar tarafından çok ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi, o dönemde Bizans İmparatorluğu ile Türkiye Selçuklu Devleti arasında cereyan eden savaşlar ile siyasî ve ticarî ilişkilere de yer verilmiştir.

Bu bakımdan Prof. Dr. Işın Demirkent'in Türkçe'ye çevirmiş olduğu Niketas'ın 'Historia'sının bu son kısmı, sadece Bizans İmparatorluğu açısından değil, aynı zamanda Anadolu Türk tarihi bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Eser, Prof. Dr. Işın Demirkent'in ilave etmiş olduğu çok sayıdaki notlar ve açıklamalar *ile okuyucuların istifadesine* sunulmuş olup, Bizans ve İstanbul tarihi yanında, Balkan devletleri ile Türkiye Selçukluları hakkında araştırma yapacak olanlar için de vazgeçilmez bir kaynaktır.

Değerli hocamız Prof. Dr. Işın Demirkent, Niketas'ın kroniğinin bu son bölümünün

Demirkent'in yapıtları

Prof. Dr. Işın Demirkent'in çeşitli dergilerde ve farklı yayınlarda yer alıp henüz bir araya getirilmemiş makale, bildiri ve incelemelerinin dışındaki yapıtlarının dökümü şöyle sıralanabilir:

- **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118), I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara, 1990**
- **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146), II. Cilt, TTK Basımevi, Ankara, 1990**
- **Mikhail Psellos'un Khronographia'sı, TTK Basımevi, Ankara, 1992**
- **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan, TTK Basımevi, Ankara, 1996**
- **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176), TTK Basımevi, Ankara, 2001**
- **Son Dönem Bizans İmparatorluğu Tarihi Bibliyografyası (1261-1453), [İstanbul'un Fethinin ve İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşunun 550. Yıldönümü Armağanı], İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2003**
- **Haçlı Seferleri (1095-1291), Dünya Kitapları, Tarih Dizisi, İstanbul, Haziran 2004**
- **Niketas Khoniates'in Hisitoria'sı (1195-1206) / İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, Dünya Kitapları, Tarih Dizisi, İstanbul, Ağustos 2004**
- **Bizans Tarihi Yazıları / Makaleler-Bildiriler-İncelemeler, Dünya Kitapları, Tarih Dizisi, İstanbul, Ekim 2005**

11 Ocak 2005: Prof. Dr. Işın Demirkent 'veda dersi' sonrasında İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde çalışma arkadaşlarıyla birlikte. Soldan sağa; Yrd. Doç. Dr. Ebru Altan, Prof. Dr. Abdülkerim Özaydın, Prof. Dr. Işın Demirkent, Dr. Meryem Gündüz, Doç. Dr. Fahameddin Başar, doktora öğrencisi Jung Hye Lee, Dr. Birsel Küçüksipahioğlu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Türkçe yayımından hemen sonra, eserin orta bölümünü, yani 1180-1195 yılları arasındaki dönemi anlatan kısmını, diğer bir ifadeyle Almanca tercümenin ikinci cildini de, notlar ve açıklamalar yaparak, Türkçe'ye çevirmeye başlamıştı.

Hocamız, Bizans'ın Komnenos Hanedanı'nın son iki imparatoru II. Aleksios Komnenos (1180-1183) ve I. Andronikos Komnenos (1183-1185) ile Angelos Hanedanı'nın ilk hükümdarı Isaakios Angelos (1185-1195) devri olaylarının anlatılmakta olduğu bu cildi de bir an önce tamamlayarak yayımlamak istiyor ve böylece Niketas'ın eserinin bütününün Türkçe'ye çevrilmiş olmasını arzu ediyordu.

18 Ocak 2005'te emekliye ayrılmış ve hayatının bu yeni döneminde, ilmî çalışmalarına daha da hız vermişti. Çok ağır sağlık sorunlarına rağmen, çeşitli makale ve yazılarıyla birlikte, Niketas'ın eseri üzerinde yoğun bir şekilde çalışıyordu.

Zaman zaman tedavi için, birkaç gün kalmak üzere gittiği hastanede bile, Niketas'ın eserini düşünüyor, hatta notlarını ve bilgisayarını getirterek orada da çalışıyordu.

Ancak ne yazık ki büyük ölçüde tamamlamış olduğu bu son kitabını yayımlamaya ömrü vefa etmedi: 30 Ocak 2006 Pazartesi günü sabahı, tedavi için gitmiş olduğu Florance Naitingale Hastahanesi'nde, 3 Şubat 2006 Cuma günü vefat etti.

Yaşasaydı kimbilir daha kaç tane Bizans kroniğini dilimize kazandıracak, yeni kitap ve makaleler yazacaktı. Ruhu şâd, mekânı cennet olsun.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, hocamız, vefat etmeden önce Niketas'ın Historia'sının ikinci cildinin Türkçe çevirisini, büyük oranda tamamlamıştı.

Ancak metin çevirisinde, bazı yerlerde tereddüt ettiği konular vardı. Notlar ve açıklamalarda da eksik yerler bulunuyordu. Pek çok yerde, 'sorulsun' ya da 'bakılsın' gibi notlar vardı.

Biz de, hocamızın vefatından hemen sonra, yayımlanmasını çok arzu ettiği ancak neşrini göremediği bu son çalışmasını yayına hazırlamak için, değerli meslektaşım Doç. Dr. Bedia Demiriş ile birlikte çalışmaya başladık.

Bir yandan Türkçe çeviride tereddüt edilen yerleri Grekçe metin ile Latince ve Almanca tercüme ile karşılaştırırken, diğer yandan da, notları tamamlamaya gayret ettik.

Bu çalışmamız sırasında hocamızın asistan-sekreteri olan Volkan Samastı da bize çok yardımcı oldu. Çünkü o, hocamızın çalışma sistemini ve hangi konu için neredeki kitaba bakılacağını hocamızla çalışırken gayet iyi öğrenmişti.

Ayrıca çalışmamız sırasında, hocamızın zengin kütüphanesi de yanımızdaydı... ■

1994'ten 2005'e kadar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı görevini yürüten Prof. Dr. Işın Demirkent, çalışma arkadaşı Doç. Dr. Fahameddin Başar ile birlikte [üstte].

Işın Demirkent, Ekim 2005'teki 24. İstanbul Kitap Fuarı'na, Dünya Yayınları arasında yer alan 'Bizans Tarihi Yazıları' adlı kitabıyla katılmıştı [sol üstte].

Grekçe ve Latince dillerine hâkimiyetiyle, Bizans tarihi konularında, Işın Demirkent'e yardımcı olan Doç. Dr. Bedia Demiriş [sol üstte].

'Niketas', Kitap Fuarı'nda

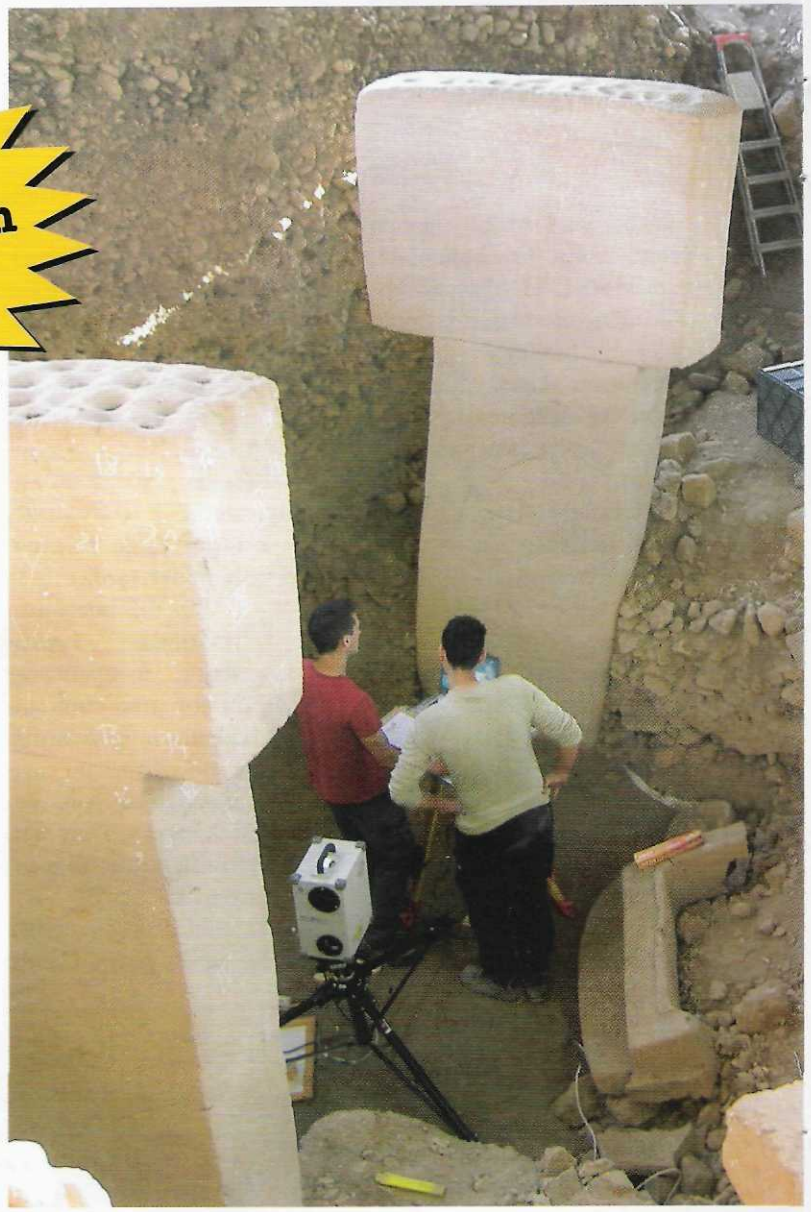
Prof. Dr. Işın Demirkent'in "Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) / Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri" adlı kitabında, geniş bir bibliyografyanın dışında, Komnenos Hanedanı'na ait bir soy kütüğü *[solda; Hanedan'ın kurucusu İmparator I. Aleksios]* ile 2 harita ve 26 resim yer alıyor. 'Dünya Kitapları' arasında yayımlanan yapıt, okurlarıyla 25. İstanbul Kitap Fuarı'nda, Dünya Yayıncılık stantlarında buluşuyor.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Göbekli Tepe turizm

11 bin yıl öncesinin son avcı topluluğunun tapınakları işte burada

Uzun vadeli prehistorik bir kazı olan Göbekli Tepe'nin ancak çok kademeli özel bir planla turizme açılabileceğini öne süren kazı başkanı Doç. Dr. Klaus Schmidt, bu alanın 1. Derece Arkeolojik SİT olarak tescil edildiğini vurguluyor.

ERKAN ILDIZ

Yıllardır, Göbekli Tepe hakkında yazılanları hep okumuşumdur; ama oraya bu yıl ilk kez gittim...

Neolitik Çağ'da inşa edilen, günümüzden 11 bin yıl öncesine ait, dünyanın bilinen bu en eski tapınakları hakkında, bundan sonra da çok şey yazılacağı kesin.

Tanınmış Alman dergisi Der Spiegel'de, "Adem ile Havva'nın cennetten kovulduktan sonra dünyada hayata başladıkları ilk yer" şeklinde sansasyonel bir biçimde sunulan Göbekli Tepe, yıl boyunca başka yayın organlarının da gündemindeydi.

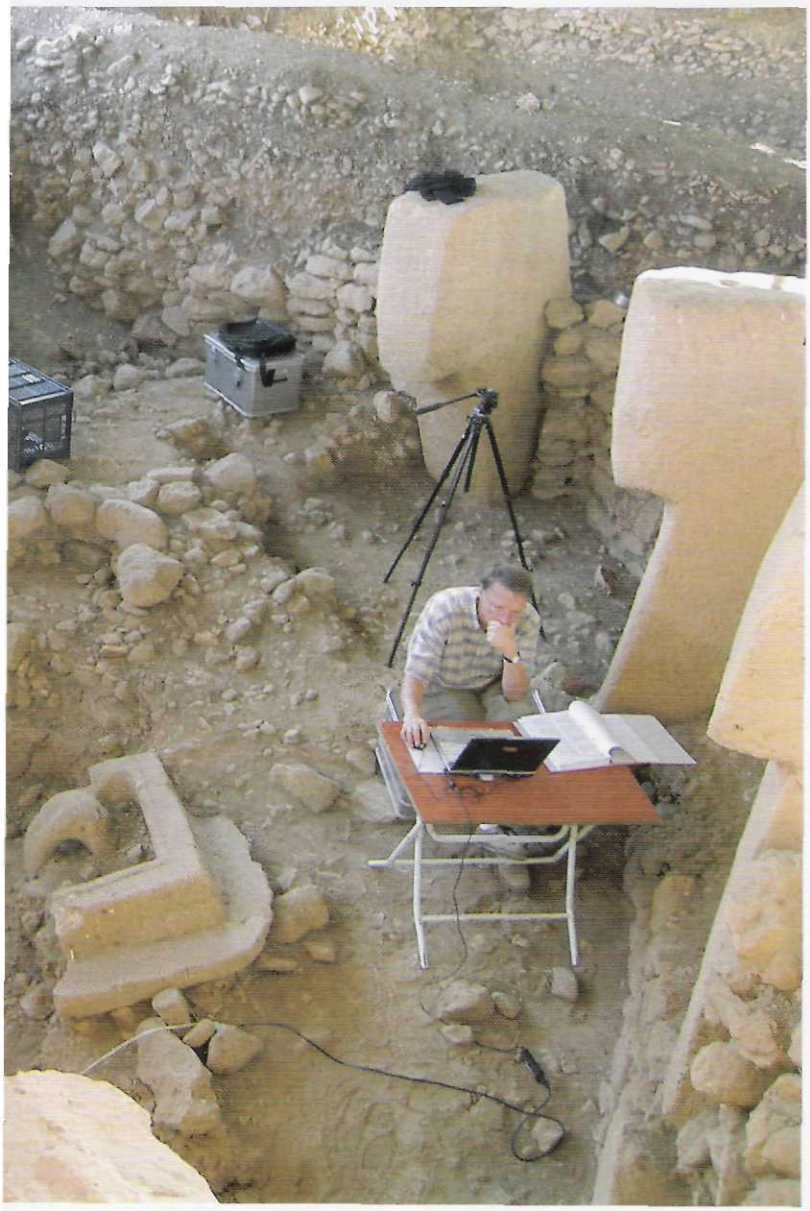
Ancak Spiegel'in bu haberi yörede, olumsuz etkiler de yaratmadı değil... Ama önce, sizlere yöreye gidişimizi anlatalım.

15 km uzaklıktaki Örencik Köyü'ne gitmek üzere, Urfa'dan bir cip ile, çevreyi iyi bilen Halil Doğan'ın kılavuzluğunda yola koyuluyo-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

kurbanı mı olacak?

Şanlıurfa ili, merkez ilçesi sınırları içinde yer alan Göbekli Tepe'deki kazılar [solda], 1995 yılından beri, Şanlıurfa Müzesi başkanlığında, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün katılımıyla yapılıyor. Kazı alanı başkanı ise, Doç. Dr. Klaus Schmidt [sol sayfada, altta].

ruz. Kısa bir süre sonra ana yoldan ayrılarak sol taraftan dağlara yöneliyoruz.

Birkaç evden ibaret ve yoksul görünümü adıyla bağdaşmayan 'Küçük İstanbul Köyü'nü geçtikten az sonra, Örencik'e varıyoruz. Köyün tozlu yolunda karşımıza çıkan bir levha, 3 km sonra Göbekli Tepe'ye ulaşacağımızı işaret ediyor. Burası, sarp dağ tırmanışının başladığı nokta.

Cipimiz bozuk dağ yolunu sarsıntılarla tırmanıyor. Tek bir ağacın görülmediği çıplak dağda, yükseklik arttıkça, görünüm de ilginç ve ürkütücü bir hal alıyor. Toprağın kızıl rengi, yerini bazalt kayaların her tondan gri rengine bırakıyor.

Bugün ciple dahi güçlükle tırmandığımız bu dağın tepelerinde, 11 bin yıl önce, insanların hangi güçle tapınaklar yaptığını algılamaya çalışıyoruz.

Nihayet kazı alanına ulaşıyoruz: Çevredeki görüntü, diğer 'Erken Neolitik' kazı alanlarından oldukça farklı; karşımızda duran devasa büyüklükte ve 'T' biçimli taşlarla üzerlerindeki kabartmalar bize, bugüne kadar benzerini görmediğimiz bir mekânla karşı karşıya olduğumuzu anlatıyor.

Göbekli Tepe'nin varlığı ilk kez 1963'te, İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Halet Çambel ile Chicago Üniversitesi'nden Prof. Dr. Robert Braidwood'un yaptıkları yüzey araştırmasıyla saptanıyor.

Ancak bu araştırmaya ilişkin ilk bilgilere, 1980'de, Peter Benedict tarafından yayımlanan bir makalede yer veriliyor. 1995'te,

Göbekli Tepe'yi ortaya çıkaranlar: Prof. Dr. Halet Çambel [solda] ve Prof. Dr. Robert Braidwood [üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yıl 2004: Göbekli Tepe kazılarının Doğu yönünde, havadan görümü [sağda]: Doç. Dr. Klaus Schmidt'in 2006'da Almanya'da yayımlanan 'Sie Bauten Die Ersten Tempel' (İlk Tapınakları Onlar Yaptı) adlı kitabından (Verlag C.H. Beck Yayınevi).

Göbekli Tepe, düşünce sistemimizi zorladı

Uygarlık tarihinde bir dönüm noktası olan Göbekli Tepe'nin bulunuşu, uygarlığın gelişimiyle ilgili bilgilerimizi tümüyle değiştirmemize yol açacak boyutta sonuçlar vermiştir.

PROF. DR. MEHMET ÖZDOĞAN
İst. Üni. Arkeoloji Bölümü Prehistorya Anabilim Dalı Başkanı

Dünyada arkeolojik araştırmaların en yoğunlaşmış olduğu bölge, her halde Yakındoğu ve özellikle bunun 'Bereketli Hilal' olarak bilinen kesimidir; 100 yılı aşkın bir süre boyunca bu bölgede 1.000'in üzerinde merkez kazılmış, uygarlığın gelişim sürecinin ana çizgileri belirlenmiştir.

Bölge genelindeki araştırma yoğunluğuna karşın, Güneydoğu Anadolu, 1977 yılına kadar, arkeolojik bakımdan en az araştırılmış bölgelerinden biri durumunda kalmıştır.

1977 yılı bölge için ilginç bir ikilemin ortaya çıktığı tarihtir; Fırat ile Dicle nehirleri üzerinde yapımı planlanan çok sayıda baraj gölünün kültür varlıklarını tehdit ettiği, ancak bu tehdide bağlı olarak, bürokratik sistemimizin yapılacak araştırmalara olanak sağladığı bir sürecin başlangıcıdır.

Başka bir anlatımla, yok edici etken, göz ardı edilmiş olan kültürlerin ortaya çıkartılarak insanlığın ortak bilincine katılmasını sağlamıştır.

FOTOĞRAF: ERKAN İLDİZ

Günümüze kadar süregelen ve kamuoyuna hemen hemen yalnızca Zeugma ve Hasankeyf örnekleriyle yansıyan bu süreç, bu görkemli 'geç dönem' merkezlerinin dışında, bilim dünyasına, uygarlık tarihine bakış açısını değiştirecek düzeydeki önemli başka buluntu yerleri ile yansımış ve büyük bir heyecan yaratmıştır.

Bunların başında, Atatürk Baraj Gölü altında kalan Nevali Çori ile, halen Şanlıurfa Müzesi'nin başkanlığında ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün de katılımıyla girişilen kazı çalışmaları, başlangıcından itibaren, Doç. Dr. Klaus Schmidt başkanlığında yürütülüyor.

Göbekli Tepe, çapları 30 metreye ulaşan, yuvarlak ve oval planlı, sayıları da 20'yi bulan yapıdan oluşuyor. Bu yapılardan 6'sı kazı sırasında ortaya çıkarılmış, diğerleri jeomanyetik ve georadar yöntemleriyle yapılan ölçümler sonucunda belirlenmiş.

Bu ölçümlerle elde edilen sonuçlar, Göbekli Tepe'nin 11 bin yıl öncesinin büyük bir 'buluşma merkezi' olduğu, törenler için inşa edilmiş anıtsal yapılarla kaplı bulunduğu görüşünü destekliyor.

Yuvarlak planlı yapıların merkezinde ise, boyları 5 metreyi bulabilen kireçtaşından şekillendirilmiş, 'T' biçimli iki dikilitaş yer alıyor.

Aynı formda ama daha küçük boyutlu dikilitaşlar ise, yapı duvarlarının iç çeperlerine, merkezdeki iki dikilitaşa

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

yönlendirilmiş olarak yerleştirilmiş...

Dikilitaşların üzerlerinde, kabartma tekniğinde yapılmış hayvan motifleri ve çeşitli soyut semboller var.

Doç. Dr. Klaus Schmidt, "Göbekli Tepe günümüzden 11 bin yıl öncesine tarihlenen, 'avcı-toplayıcı' insanların yarattığı bir kült merkezidir. Arkeolojik araştırma tarihinde, neolitik dönem için düşünülen modelleri, teorileri alt üst eden verileri günümüze ulaştırmaktadır" diyerek bu kazıların evrensel önemini vurguluyor.

Ayrıca Klaus Schmidt, "Üretime geçiş aşamasına yakın olan son avcı grupların anıtsal mimarilerini ve gelişkin sembolik dünyalarını" aktaran bir kültür ile karşı karşıya bulunduğumuzu ve bu kültürün, o dönem için, beklenmedik bir düzeye ulaşmış bir kültür olduğunu söylüyor.

Göbekli Tepe kazı alanından genel bir görünüm [solda]. Bir taş bloğuna oyulmuş hayvan heykeli [altta].

İlginç bir noktayı dha vurguluyor Schmidt: "Göbekli Tepe'nin anıtsal yapıları, onu yapan 'Neolitik Çağ' insanları tarafından, bilinçli olarak *doldurulmuş, bir nevi gömülmüştür.* Bu dönemde hayat tarzlarını da değiştirmeye başlayan son avcılar, eski kimliklerini, 'avcı-toplayıcı' yaşamlarında onlar için önemli olan inanışlarını, sembol dünyalarını tahrip etmeden kapatarak terk etmişlerdir. Bu nedenle, buluntular tahrip edilmeden günümüze kadar ulaşabilmiştir."

Günümüze kadar bu şekilde korunmuş olan yapılar, bugün maalesef, turizme feda edilmek isteniyor.

Özellikle Der Spiegel dergisinin "Adem ile Havva'nın cennetten kovulduktan sonra dünyada hayata başladıkları ilk yer" şeklindeki haberinin

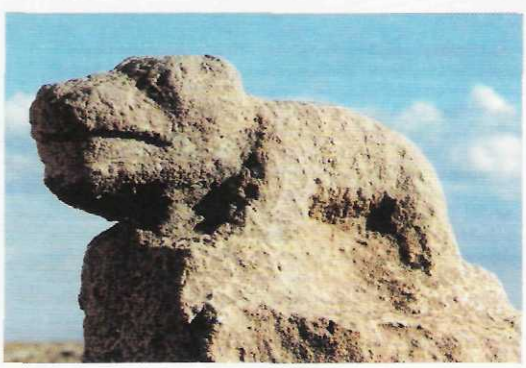
kazısı devam etmekte olan Göbekli Tepe gelmektedir *[sol altta].* Her iki yerleşim yeri de, Neolitik ya da okul ders kitaplarındaki adlandırma ile 'Cilalı Taş Devri'nin, günümüz uygarlığının temellerinin atıldığı, avcı-göçebe yaşamın yerini besin üretimine dayalı çiftçi köylere bıraktığı döneme aittir.

Söz konusu kültür dönemi, *insanlığın birkaç milyon yıllık* sürecinin içinde, 'devrim' olarak tanımlanabilecek en önemli dönüşümlerin yaşandığı, kültürü belirleyen tüm kurumların yeniden biçimlendiği, dolayısıyla da, bilim insanlarının en çok ilgisini çeken bir dönemdir.

Burada sözünü ettiğimiz yerleşimlerden Nevali Çori, M.Ö. 8 bin yıllarına ait, o zamana kadar varlığı bilinmeyen çok görkemli bir kültürün ilk ipucunu vererek, şaşkınlık yaratmıştır.

Nevali Çori'den de eskilere tarihlenen Göbekli Tepe'nin bulunuşu ise *[solda; kireçtaşı üzerine şekillendirilmiş ve bir sürüngen kabartması taşıyan 'T' biçimi dikilitaş],* uygarlığın gelişimiyle ilgili bilgilerimizi tümüyle değiştirmemize yol açacak boyutta sonuçlar vermiş; düşünce sistemimizi zorlamıştır.

Ne var ki, her iki yerleşmenin, dünya kamuoyunda -yalnızca bilim çevrelerinde değil- yarattığı *heyecan dalgası ve ilgi,* ülkemize hemen hiç yansımamış, Kültür Bakanlığı'nın gündemi, Akdeniz Bölgesi'nin hemen her yerinde onlarca örnekle bilinen Hellenistik-Roma dönemi tiyatrolarıyla sınırlı kalmakta devam etmiştir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Göbekli Tepe'nin batı tarafında yer alan 1,2 metre yüksekliğindeki taş heykel [üstte; 'İlk Tapınakları Onlar Yaptı' kitabından]: Heykel şu anda, Şanlıurfa Müzesi'nde sergileniyor.

Doç. Dr. Klaus Schmidt, Göbekli Tepe'yi anlatıyor:

Tapınakları yaparken nasıl örgütlendiler?

Bir avcı-göçebe topluluğunun 11 bin yıl öncesinin teknolojisiyle Göbekli Tepe'yi yapabileceğini belirten Schmidt, esas şaşırtıcı olanın, kullandıkları teknik değil, bunu yapmaya uygun toplumsal sistemi, hiyerarşiyi kurmaları olduğunu vurguluyor.

ERKAN ILDIZ

Göbekli Tepe'de yani dünyanın en eski tapınaklarının yer aldığı mekânlarda 12 yıldır kazı yapmakta olan Alman kazı heyetinin başkanı Doç. Dr. Klaus Schmidt, yürüttükleri çalışmalara ilişkin olarak, sorularımızı yanıtladı.

➤ *Göbekli Tepe'de dünyanın en eski tapınak düzenin ortaya çıkarıldığını söylüyorsunuz. Bu 'en eski' kavramını nasıl belirliyorsunuz?*

Göbekli Tepe'deki tapı-

ardından, yerel yöneticiler, Türkiye ve dünya kamuoyunda Göbekli Tepe'ye yönelik yoğun ilgiyi paraya tahvil etmek istiyorlar.

Göbekli Tepe'yi turizme açmak üzere, derhal kollar sıvanmış ve yol, trafo gibi 'alt yapı işlerine' girişilmiş... Bunu yaparken de, ne kazı başkanının görüşü alınmış ne de bilimsel kaygılar gözetilmiş...

Oysa Harran Ovası'nı kuzeyden sınırlayan dağ silsilesinin en yüksek mevkiinde bulunan 300 x 300 m. çapında bir alana yayılan Göbekli Tepe kutsal alanı ve tapınakların üzerinde yer aldığı, yaklaşık 1 km. uzunluğundaki Neolitik Çağ'a ait taş ocakları ve işliklerle dolu kaya platosu, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 27 Eylül 2005 tarihinde, 422 numaralı kararla '1. Derece Arkeolojik SİT alanı' olarak tescilli.

Burada yapılması öngörülen her tür inşaat faaliyeti öncesinde, konunun tarafı olan bilim insanlarıyla mutabakat sağlanması bir zorunluluk.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: ERKAN ILDIZ

naklar dünyadaki en eski 'inşa edilmiş' tapınakları... Yoksa daha eski devirlerde, törensel amaçlı olarak kullanılan mekânlar var.

Mesela mağaralar, ritüel amaçlı mekânlar olarak kullanılmış. Mağarada doğal bir ortamın ritüel için kullanılması söz konusu iken, Göbekli Tepe'de inşa edilmiş tapınaklar var.

İşte buranın özelliği, inşa edilmiş en eski tapınakların burada olması...

➤ *Buranın, günümüzden 11 bin yıl önceye uzanan bir geçmişi olduğunu saptarken hangi yöntemi kullanıyorsunuz?*

Buranın geçmişini saptamak için, Karbon 14 (C14) yöntemini kullanıyoruz ve bu yöntemle günümüzden 11 bin yıl öncesine ulaşıyoruz. Göbekli Tepe'de şimdilik ulaşabildiğimiz en eski tarih bu.

FOTOĞRAFLAR: ERKAN ILDIZ

Kazılarda çıkartılan nesneler ve özellikle taşların işlenmesinde görülen özgünlük, bugüne kadar bilinen taş işçiliği teknolojisinden önemli bir sapma gösteriyor; daha ileri bir teknoloji söz konusu.

➤ *Bugüne kadar var olan teknolojik evrim kronolojisinde, bu bir aykırılık oluşturuyor. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?*

Taş işçiliği konusunda Göbekli Tepe'de hiç beklenilmeyen buluntulara rastlanıyor. Bu dönem için beklenilmeyen buluntular ve bu dönemden sonra da, uzun süre görünmeyecek bir teknik. Büyük boyutlarda işlenmiş taş eserler, düzgün yüzeyler, buraya özgü şeyler...

Göbekli Tepe'den sonraki evrelerde de, uzun dönem böyle anıtsal bir taş işçiliği gözükmüyor.

➤ *İşte bu nedenle, tam da bu noktada soruyorum; kronolojik olarak, o dönemin teknolojisi böyle bir işçiliğe el veriyor mu?*

Evet, kullandıkları teknik ile bunların yapılabilmesi mümkün. Önemli olan, bunu yapmaya uygun toplumsal sistemi oluşturabilmiş olmaları. Yani bu eserleri oluşturmak için çok insanın çalışması, onların lojistik olarak desteklenmesi gerekiyordu.

FOTOĞRAF: KLAUS SCHMIDT

Göbekli Tepe'de, çelik konstrüksiyon koruganlar altında muhafaza edilen kazı alanı [üstte]. Yaban sığırı, tilki ve turna kabartmalı '2' numaralı dikilitaş [solda].

Hiyerarşik bir sistemleri olmalıydı. Böylesi bir sistemin oluşması, bu dönem içinde beklenmiyordu. Elde edilen en önemli olgu budur. Yoksa, bu dönemde kullandıkları taş aletlerle bu taşları işlemeleri mümkün.

➤ *Ama sizin de belirttiği-*

Doğu yönünden 'B' yapısının görünüşü [solda] ve Doç. Dr. Klaus Schmidt [sol üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

2006 kazı sezonu çalışmalarından bir görüntü [sağda]. Göbekli Tepe'de kuzeydeki aslan figürlü dikilitaş [sağ sayfada]. *Göbekli Tepe'de*, kazı ekibinin konaklama alanındaki çadırları [sağ altta].

FOTOĞRAF: KLAUS SCHMIDT

niz gibi, hem o dönemde hem de birkaç binyıl sonrasına kadar, bu boyutlarda bir taş işçiliği pek görülen bir şey değil. Daha çok, küçük nesnelerin işlenmesi söz konusu, buradaki durum ise, çok farklı... Bu teknoloji nasıl sadece buraya özgü olabiliyor?

Bu sorunun cevabını, biz de henüz bilemiyoruz. Sorunun cevabını bilebilmek için araştırmaya devam ediyoruz.

➤ *Burası salt kutsal bir tapınma alanı mı, yoksa yerleşim yerleri de var mı?*

Öncelikle bir kült merkezi olarak düşünülebilir. Tapınaklar sisteminin olduğu bir merkez, tapınakların olduğu bir yer. Yerleşim ikinci planda kalıyor, yani burada, bu tapınaklarda çalışması gerekli görülen personel için bir yerleşim söz konusu olabilir; ama yerleşim ön planda değil, tapınakların bulunduğu bir kutsal alan burası.

➤ *Bu bölgenin yakınında herhangi bir yerleşim var mı? Yoksa bu insanlar tapınmak için buraya nereden geliyorlardı?*

Bilinen en yakın yerleşim, Nevalı Çori'de idi; bu da buraya 50 km kadar uzaklıktadır. Ama 150-200 km uzaklıktan insanların buluşmak için buraya geldiğini düşünüyoruz. Buradan 200 km uzaklıktaki merkezlerde, Göbekli Tepe kültürünü yansıtan buluntular, bulgular var.

➤ *Tapınak alanındaki taşların 'T' şeklinde olmasının özel bir anlamı var mı? Ayrıca taşların üzerindeki çeşitli kabartmaların sembolik anlamı nedir?*

'T' biçimindeki taşları, oldukça stilize edilmiş insan şekilleri olarak yorumluyoruz. Bu yorumu yapmamızda, bazı örneklerde, benzer şekilde ele ve kola benzeyen motiflerin olması da yardımcı oluyor.

Aslında istedikleri takdirde doğalcı bir stilde de yapabiliyorlar. Örneğin hayvan kabartmaları, insan betimlemelerinden çok daha natüralist bir tarzda yapılmış.

İsteselerdi, insanları da böyle yapabilirlerdi. Ama dikili taşları stilize bir üslupta, insanı sembolize eden bir şekilde yapıyorlar.

Böyle sembolik bir üslup benimsenmesinde, 'öteki dünyaya' göçmüş 'ata' düşüncesinin ya da diğer bir ifadeyle, ata kültünün etken olduğunu düşünüyoruz.

Taşlar üzerindeki hayvan

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: ERKAN ILDIZ

kabartmalarının da bu stilize insanlara eşlik eden semboller olduğu görüşündeyiz. Daha sonraki devirlerde, Mezopotamya'da da benzer uygulamalar görülmüştür.

➤ *2006 çalışmalarında ne gibi sonuçlar elde ettiniz?*

Bu yılın çalışmalarda, yuvarlak planlı C ve D yapılarının tamamen kazılarak açığa çıkartılması amaçlanıyor. Önceki çalışmalarla bunlar kısmen açığa çıkarılmıştı.

Bir de üst dönemlere ait bazı mimarî kalıntılar var. Şimdiden bir oda bulundu, daha küçük bir dikili taşları var. Bu 'üst dönem' dikili taşın kabartmaları daha küçük. Ancak sonuç olarak, bu seneki kazı kampanyasının en önemli amacı, 25 metre çapındaki C ve D yapılarının tamamını ortaya çıkartmak.

➤ *Yakın çevrede Hamzan Tepe, Karahan Tepe ve Sefer Tepe'de de, Göbekli Tepe'ye benzer bir yapılanma söz konusu mu?*

Bu merkezlerde de Göbekli Tepe'ye benzer bir sembolizm, 'T' biçimli dikili taşlar var; ama bunlar daha küçük boyuttalar. Yerleşim büyüklüğü olarak da daha küçükler. Yani Göbekli Tepe büyük bir merkez ve bunlar da onun uyduları gibi görünüyor.

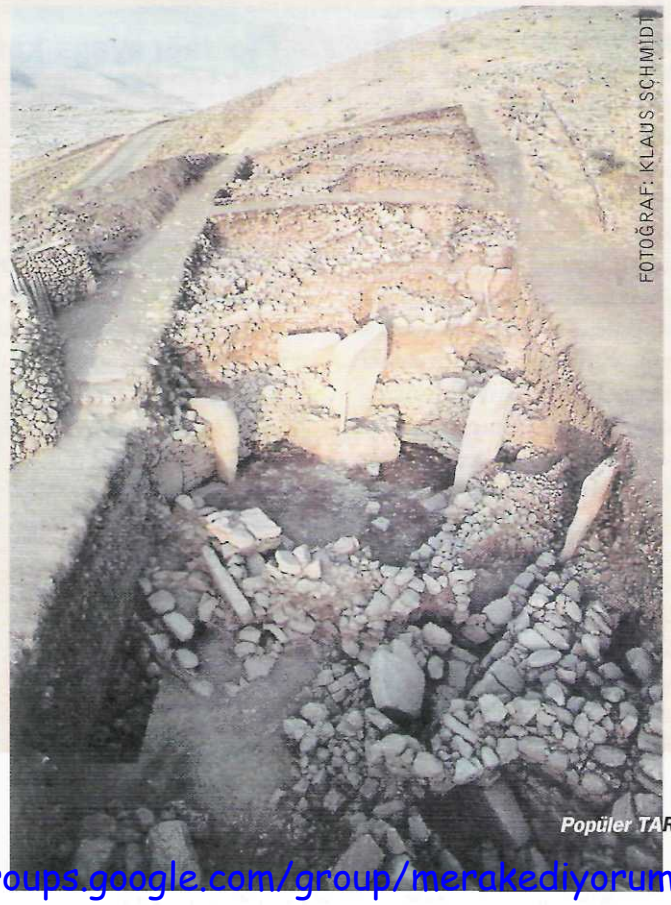
Kazı çalışmaları tehdit altında

Göbekli Tepe Kazı Başkanı Doç. Dr. Klaus Schmidt, 1.Derece arkeolojik SİT alanı sınırında başlanan yol çalışmalarını ve çevrede, "hızlı ve plansız bir şekilde alanı turizme açma adına yapılan girişimleri" Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bildirmiş. Ayrıca tüm bu gelişmeler sırasında, ne kazı ekibinin ne de kendisinin bilgilendirilmedikleri gibi, görüş ve düşüncelerine de başvurulmadığını da iletmiş. Schmidt bu arada konuyu Şanlıurfa valisine de aktarmış. Gelişmelerle ilgili endişelerinin nedenlerini ve bu çerçevede, taleplerini içeren bir raporu da, 1 Eylül 2006'da Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğü'ne sunmuş. Bu girişimlerini ayrıca Şanlıurfa Valiliği'ne, Şanlıurfa Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'na ve Şanlıurfa İl Kültür Müdürlüğü'ne bilgi olarak da iletmiş...

Kazı Başkanı Doç. Dr. Klaus Schmidt, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne ilettiği dilekçede, SİT alanının sınırında ağır iş makineleriyle çalışma yapıldığını yetkililere bildirmesinin olumsuz karşılandığını da belirtiyor. Şanlıurfa Müzesi, Şanlıurfa İl Kültür Müdürlüğü ve Şanlıurfa Vali Yardımcılığı dahil, tüm yetkililerin, işbirliğinden kaçınan bir tavır sergilediklerini dile getiriyor. Kazı ekibinin somut endişelerinin sürekli göz ardı edildiğini öne sürüyor.

FOTOĞRAF: ERKAN ILDIZ

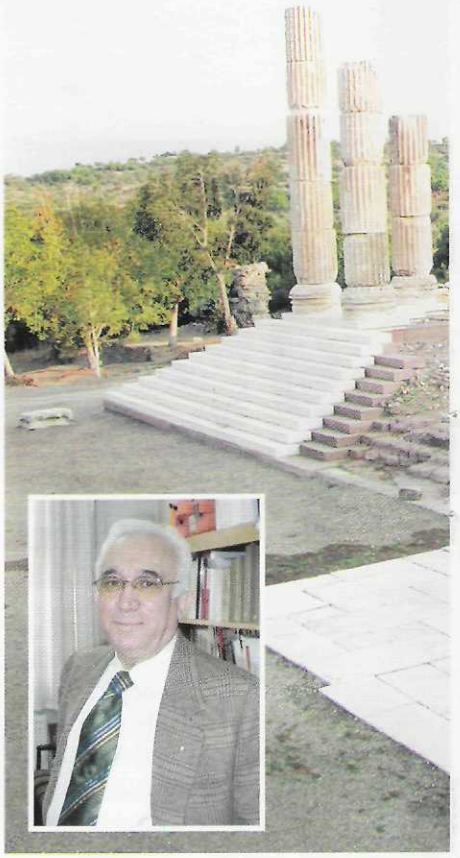

FOTOĞRAF: KLAUS SCHMIDT

Göbekli Tepe'de 1996 ve 1997 kazı sezonlarında ortaya çıkartılan 'A' yapısının tepeden görünümü [solda]: Fotoğraf, Göbekli Tepe kazı alanının ovadan yükseltisi konusunda da bir fikir veriyor. 'C' yapısındaki 12 numaralı dikilitaş, yaban ördekleri ve yaban domuzu kabartmaları içeriyor [üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Apollon Smintheus Kazıları Başkanı

Prof. Dr. Coşkun Özgünel:

'Kazılarda, yerli-yabancı rekabeti yoğun'

Arkeolojik kazılardaki yerli-yabancı rekabetinin bilimsel alandaki yoğunluğuna rağmen Türk firmalarının yabancı ekiplerin kazılarına 'sponsor' olmalarına şaşırdığını dile getiren Özgünel, birçok 'ilk'e yerli kazı başkanlarının imza attığını vurguluyor.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Başkanı ve Ayvacık-Gülpınar'daki Apollon Smintheus Kazıları Başkanı Prof. Dr. Coşkun Özgünel, 29 Ağustos 2006 tarihli Milliyet'teki bir haberde, kendi kazısından dem vururken, Türkiye'deki arkeolojik kazıların sorunlarına da değiniyordu.

Milliyet

Apollon tapınağı ayağa kalkıyor

Türk firmaların, yabancı ülkelerin Anadolu'da yürüttükleri kazılara sponsor olmalarını eleştiren Prof. Dr. Coşkun Özgünel'in görüşleri, ilk kez 29 Ağustos 2006 tarihli Milliyet'te yer almıştı [sağ üstte].

Ancak gazete sütunları çerçevesindeki bu kısa açıklamalar, konunun önemi açısından yeterli değildi. Biz de Popüler Tarih olarak, Özgünel'e dört farklı soru yöneltip, kendisinden ayrıntılı yanıtlar aldık...

➤ *Anadolu'daki arkeolojik kazıların selameti için, hangi yönetmeliklerde, ne tür değişiklikler yapılmalı?*

Yurdumuzdaki ulusal kazı ve yüzey araştırmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verdiği izin ve ruhsatla gerçekleştirilmektedir. Bütçe olarak, Bakanlık son yıllarda, DÖSİM kaynaklarını devreye sokarak, ulusal kazıların kazı olma niteliğini kazanmasına öncülük etmiş ve etmektedir.

Her yıl yapılan bütçe yasaları ile, bir takım yönetmelik ve bütçe yasasında yer alan koşullar içeriğinde harcamalar yapılmaktadır. 'İhale' dediğimiz, işi yapacak olan kişilere verme de, söz konusu bütçe içinde yer alan yaptırımlardır.

Arkeolojik kazılar hiçbir şekilde ihale yolu ile yaptırılacak, taşaron veya profesyonel firmalara verilecek işler değildir.

Bilimselliğin ön planda yer aldığı kazı ve restorasyon çalışmaları, öncellikle kazı ekipleri tarafından gerçekleştirilmesi gereken çalışmalardır.

Bizler profesyonel yüklenici olmadığımız gibi, ortaya koyduğumuz çalışmalar için eldeki bütçe olanaklarımız da sezonluk 100-150 bin YTL'den ileri gitmez.

Koruma ve restorasyon amaçlı işlere soyunduğumuz zaman ise, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon, Sokak Sağlıklaş-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Apollon Smintheus Tapınağı [solda], Çanakkale civarında, Biga *Yarımadası'nda* yer alıyor. Yöredeki kazı çalışmalarının başkanı, Prof. Dr. Coşkun Özgünel [en solda].

tırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair 18 Haziran 2005 tarih ve 25849 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğin 40. maddesi doğrultusunda işlem yapılacaktır" hükmü ile karşılaşıyoruz.

Bu yönetmeliğin 4-a maddesi irdelendiği zaman, demirbaş alımının olmadığı, bir torba çimento almak için, en az üç teklif alınması ve öncelikle piyasa araştırmasının yapılması, ev ve araç kiralanmaması, kazı ekibinin taşınması için resmî ve tüzel kişilerden sağlanan araçların yakıt giderlerinin karşılanmaması, kazı evi olarak kullanılan mekânda yaşam olmasına karşın, kazı ekibi tarafından kullanılan elektrik ve su gibi insanî kullanımların ödenmemesi gibi durumlarla karşılaşılıyor.

Yönetmelikteki madde 4-b irdelendiğinde, bu sefer, "Lüzumlu araç ve gereçlerin satın alınması veya kiralanması için, kurulacak bir satın alma komisyonu aracılığı ile" harcamanın yapılabileceğini söyler.

4-a maddesinde demirbaş alımını yasaklayan yönetmelik, hemen 4-b maddesinde 'lüzumlu' tanımı altında, kazıda kullanılacak araç ve gerece izin verir... Gelin işin içinden çıkın bakalım!

Eskiden, '870' diye bir *harcama kalemi vardı:* Arkeolojik kazıda kullanılacak her türlü araç-gereç ve meta, hatta kazının bulunduğu yörede yaşayanlar tarafından bulunan sikke ve benzeri küçük buluntular, satın alınır ve bir envanter ile ilgili müzeye teslim edilirdi.

Devlet 60'lı yıllardan 90'lı yılların başına kadar, desteklediği kazılarda her türlü satın alma ve sarf yetkisini kazı başkanına verirken, şimdi neden, aynı güveni ve yaklaşımı göstermez?..

Bilindiği gibi, müzelerimizin yaptığı kurtarma kazıları dışında, ülkemizdeki devamlı kazı ve restorasyon çalışmalarını *üniversitelerimiz* öğretim üyeleri yapmaktadır.

Yaz aylarındaki kısıtlı (en fazla 90-100 gün) çalışma koşulları göz önüne alındığı zaman, kazı başkanlarına 'itâ âmiri' yükümlülüğünü veren Maliye Bakanlığı'nın; satın alma, araştırma ve benzeri komisyonlar olmaksızın, kazı harcamalarını kolaylaştıracak bir yasa maddesi ile, aksayan

Antalya yakınlarında sahilden 11 km içeride yer alan Perge, Aksu beldesi sınırlarındadır: Kazı çalışmalarını İstanbul *Üniversitesi* Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'nun [solda] yürüttüğü Perge'de, tiyatronun sahne cephesinde yer alan Dionysos kabartmaları [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Aksaray'a bağlı Gülağaç ilçesinin Kızılköy yakınlarındaki Aşıklıhöyük kazılarının başkanı Doç. Dr. Mihriban Özbaşar [sağda].

yönleri gidermesi gerekecektir.

Kazı başkanlarının alışveriş, pazarlık ve benzeri işlerle zaman kaybetmeleri yerine, zaten özverili olan çalışmalarını, kazılarına sarf etmeleri gerekmez mi?

Yönetmeliğin diğer satın alma ve harcama ile ilgili maddelerini irdelersek, ne zaman ne de mekân yetecek!

Son söz olarak, şunu söyleyelim: Yabancı kazı kurulları, ülkelerine döndükleri zaman harcamalarını çok basit biçimde kapatırlar, fatura ve diğer belgelerin alınmadığı zamanlarda, kasa fişleri ile de harcamalarını belgelerler.

➤ *Milliyet'teki açıklamanızda, Türk firmalarının yabancı kazılara sponsor olmasını şaşkınlıkla karşıladığınızı vurguluyorsunuz. Anadolu'da yürütülen kazılarda, bir Türk heyet - yabancı heyet rekabeti mi var?*

Ülkemizde bugüne kadar yapılan, özellikle klasik Yunan kentlerinde, görselliği ile öne çıkan ve yüz yılı aşkın süredir çalışılan büyük kazı alanlarının hemen hemen çoğunluğu, yüzde 99'u Batı Anadolu'da yabancı bilim kurullarınca gerçekleştirilmektedir.

Bu kazı yöreleri yabancı devletler için birer prestij alanları olarak çok önemlidirler. Batı, hayranı olduğu Antik dönem Yunan kültürlerini aramak, kendi kültürleri ile özdeşleştirmek için, her türlü olanağı, kendi bilim kurullarına ve arkeologlarına sağlamakta, gençlerinin yetişmesi için de, hiçbir fedakârlıktan kaçmamaktadır.

Her türlü maddî olanağa sahip yabancı kazılara Türk firmalarının 'sponsor' olarak kendilerini deklare etmeleri, gerçekten şaşılacak bir olay!

Oysa ülkemizde de artık büyük arkeolojik kazıları ve onarım faaliyetlerini gerçekleştiren ulusal ekiplerimiz var. Birçok 'ilk'i, yerli kazı başkanları gerçekleştirdi yurdumuzda.

Onarımların, yerel müze ve sergi-depoların yapılmasında öncü oldular. Buna karşın çok azımız yerli sponsor bulabildi.

Bir yabancı kazı kurulunun, mutfağına ve katılanlarına verdiği günlük ve benzeri harcamaların yarısına, biz yerliler kazı yapıyoruz. Ne yol paramız var ne de üniversitelerin bize verdiği bir harcırah.

Türk-yabancı rekabeti, maddî olanakların dışında, bilimsel olan her şeyde var. Bugün ülkemizdeki kazı ve restorasyon çalışmalarını yapacak her disiplinden, yetişmiş gücümüz var.

➤ *Avrupa ya da Amerika*

Hitit uygarlığına başkent olmuş Alacahöyük, Çorum'un 45 km güneyinde [altta]. Alacahöyük'ün kazı başkanı, Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

üniversitelerine bağlı kazı heyetlerinin Türkiye'deki çalışmalarını kim planlıyor?

Ülkemiz coğrafyasına ve bu coğrafyada kazı yapan yabancıların kazı merkezlerine bakacak olursak, kazıların amaçlarının ne olduğunu anlamamız olanaklıdır.

Batı Anadolu kıyılarındaki büyük yabancı kazılar 100 yılı aşkın süredir devam etmekte. Bu kazılar daha önce de belirttiğim gibi, 'vitrin' kazılar. Batı Anadolu'nun bilinmeyen hiçbir yanı kalmadı.

Arkeolojik, tarihsel ve sosyolojik olarak çok iyi bir biçimde belgelendi. Hatta yabancı bilim adamları arasında büyük kavgalar çıktı. *Avrupa kültürünün kökeni* Kuzeybatı Anadolu yani Troya'dır diyenlerle, karşı olanlar arasında.

Şunu hiçbir zaman unutmayalım; İngiliz 'Çelik kıralı' Bell'in kızı Getrude Bell bir şarkiyatçı ve arkeolog idi. Arabistan Yarımadası'ndaki Osmanlı topraklarının elden çıkmasında, petrol sınırlarının çizilmesinde, genç meslektaşı Arabistanlı Lawrence ile birlikte çalıştıklarını, kazılarda bulunduklarını anımsamak gerekir.

Öyle ki, güneydoğudaki yabancı kazıları anımsar ve orada olan bitenlerin kökenine inersek, önceden yapılan bilimsel-arkeolojik kazıların nasıl planlandığını anlamamız güç olmayacaktır.

Getrude Bell

Dünyanın hemen her yerinde, özellikle arkeologların ulaşamayacakları yer ve toplum yoktur. Acaba 'Büyük Ortadoğu Projesi'nin oluşmasında, hiç mi arkeologların katkısı yoktu?..

➤ *Yabancı kazı heyetlerinin çabaları da Anadolu arkeolojisinin ortaya çıkarılmasına yardım etmiyor mu?*

Anadolu birçok uygarlığın doğduğu, oluştuğu ve Batı uygarlığının kurulmasına öncülük eden bir kara parçası. Bugün Frigler, Hititler, Likyalılar, Karyalıların torunları, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde hâlâ yaşıyorlar.

Yabancı kazı heyetleri arkeoloji biliminin yardımı ile uygarlığın bilinmeyenlerini, kendi köklerini arayarak, Anadolu kültür tarihine katkıda bulunuyorlar.

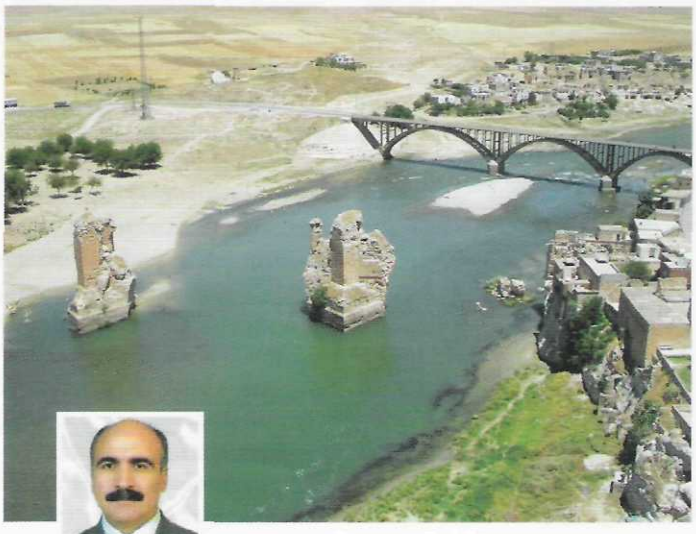

Arabistanlı Lawrence

Ancak yine de ülkelerinin politikalarına uygun çabalardan da vazgeçemiyorlar. Bence, yabancı ülkelerin büyük kazı ekipleri dışında kalan küçük yapılanmalar, salt bir kültür emperyalizmi ve kapitülasyon içeriğinde...

Osmanlı döneminde izinsiz yapılan kaçak kazılara bile, 'kültür, uygarlık' adına, sahip çıkma çabasını gösteriyorlar. Sanki bu alanlar onlara atalarının mirası... ■

Gaziantep'in Nizip ilçesinde, Belkıs Köyü sınırları içinde yer alan Zeugma'nın kazı başkanı Doç. Dr. Kutanmış Görkay [solda].

Dicle'nin doğusunda, köprü ayağına yakın bir mevkide yer alan Hasankeyf'in kazı başkanı Prof. Dr. Abdüsselam Uluçam [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

OKURLARDAN

Bir indeks çalışması

Ağustos ayında, derginizin 72. sayısını yayımladınız. Bu yetmiş iki sayı, benim gibi derginizi ilk sayınızdan bu yana takip eden birisi için, gerçekten çok iyi bir kaynak niteliği taşımakta... Ancak bütün bu yetmiş iki sayı içerisinde, aradığımız bir şeyi bulmak çok zor oluyor. Ben bir tarih öğrencisiyim ve ödevlerimde, derginizden bir konuyu bulmam, epey zamanımı alıyor. Bir indeks hazırlamayı düşünüyor musunuz?..

Yayın hayatınızda başarılar diler, saygılarımı sunarım.

Mustafa Yazıcı

Kocatepe ve Adatepe'nin fotoğrafları

Popüler Tarih dergisinin Ekim 2006 tarihli sayısının 7. sayfasında, '75 Yıl Önce' bölümünde, 'Yeni Harp Gemileri' başlığı ile verilen haberde kullanılan resim, ne yazık ki haberin içeriği ile uyumlu değildir.

Resimde kullanılan gemi 'D354 Kocatepe', donanmamızda bu isimle kullanılan ikinci gemi olup, Haziran 1945 günü denize indirilen ABD Gearing sınıfı DD-859 / DDE-859 USS NORRIS gemisidir. Gemi daha sonra Türkiye'ye transfer edilmiştir (bu bilgileri, *http://www.navsource.org/ archives/05/859.htm* adresinden aldım). Haberde ise, 1930'lu yıllarda İtalya'da yapılıp Türkiye'ye teslim edilen gemilerden bahsedilmektedir. Bu gemilerden Adatepe'nin resmini, *http://www.forumuz. biz/turk_donanmasi_nda_gorev_yapan_gemiler-170056t.html* adresinde bulabildim, ekte de gönderiyorum. Bu ufak hatanın gelecek sayıda düzeltileceğini umuyorum.

Derginizi ilk sayısından beri takip ediyor ve biriktiriyorum. Bu vesile ile çalışmalarınızdan dolayı teşekkür ediyor ve sizlere çok uzun bir yayın hayatı diliyorum. Mümkün olursa, aynı çizgide yayında kalmanızı dilerim.

Burak Codur

Anemas Zindanları'nın kuzey yönünden görünüşleri.

Anemas Zindanları, 2007'ye hazır mı?

Blakhernai Sarayı'nın bir parçası olan Anemas Zindanları'nın dünyada bir başka benzeri daha yoktur.

ALİ DİZDAR

Fatih Belediyesi'nin 2005 sonbaharında projelendirdiği büyük bir girişim var: 'Ayvansaray Kültür ve Turizm Güzergâhı'. Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'in 2005 Eylül ayında basına duyurduğu bu projeye göre, Edirnekapı'dan Balat'a uzanan 9 kilometrelik güzergâhtaki tarihî yapılar, gün ışığına çıkarılacak ve işletmeye açılacaktı...

Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir bu konuda, "Ayvansaray'dan 10 Prag çıkar" diyor ve projenin 2007'de bitirileceğini söylüyordu.

2007'ye az kaldı. Acaba bu proje ne durumda?.. Herhalde gündelik basında, bundan bir yıl önce, ballandıra ballandıra aktarılan bu projenin peşinde, bugün pek kimse yok. Varsa, ortaya çıksın; biz de bilelim.

Benim vatandaş olarak tek bildiğim, kendi iş yolum üzerindeki Anemas Zindanları'nın durumu...

Her şey çok yavaş ve gıdım gıdım ilerliyor. Şimdi zaten kış geldiği için, İstanbul Üniversitesi tarafından yürütülen bilimsel çalışmalar ve zindanların sur tarafında yapılan onarım da duracak...

Haliç'e yakın eski kara surları duvarlarına bitişik bir biçimde inşa edilmiş 14 hücre odasından ve bu odaların altındaki iki katlı bodrumdan oluşan Anemas Zindanları, Bizans'tan günümüze, İstanbul'da ayakta kalmış tek yeraltı zindanıdır... Tarihî ve mimarî özellikleri açısından, dünyada bir başka benzeri *yoktur*.

Blakhernai Sarayı'na ait oldukları anlaşılan bu mahzen ve kuleler, genişçe bir kompleks oluşturur. Zindanların üstünde, 16. Yüzyıl sonlarında inşa edilmiş olan İvazağa Camii'nin bulunduğu terasın önündeki bitişik kuleler; 'Anemas Kulesi' ve 'Isakios Angelos Kulesi' diye adlandırılmıştır.

Fetih sonrası, bu zindanların hangi amaçla kullanıldığı bilinmemektedir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Kasım 2006 Sayı 75 5,00 YTL

MONA LİSA 500 YAŞINDA

Işın Demirkent'in Bizans kronikleri tamamlandı

Anadolu kazılarında yerli-yabancı rekabeti

Pantokrator'un mozaikleri nasıl bulundu?

GÖBEKLİ TEPE

11 bin yıl öncesinin ilk tapınakları

'On Soruda' Tanzimat düşüncesi

Topkapı Sarayı'nın 'Cellat Çeşmesi'

ABD: McCarthy dönemi çılgınlıkları

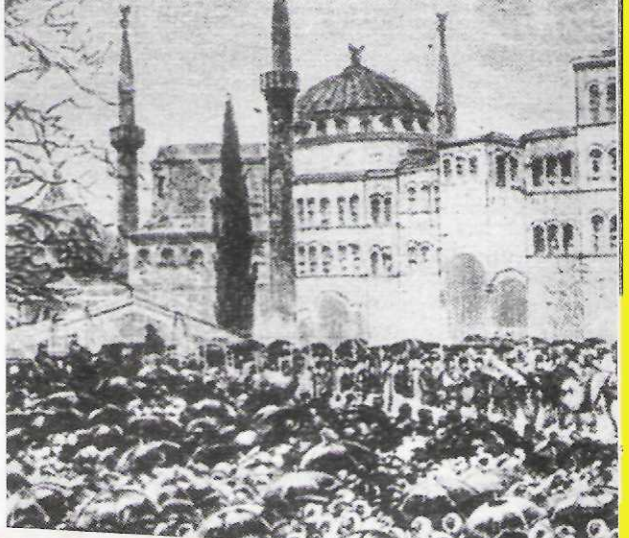
DÜNYA
212323 06/11
ISSN 1302-6577

HAREMİ KİMLER YÖNETİRDİ?

http://groups.google.com/group/merakediyor

merakediyorum@googlegroups.com

Tanzimat düşüncesinin gelişimi

امور داخلیه

ERHAN AFYONCU

1. Tanzimat ne zaman başladı?
2. Tanzimat nedir, ne değildir?
3. Tanzimat Fermanı nasıl ilan edildi?
4. Tanzimat Fermanı neler içeriyordu?
5. Devlet, Tanzimat'ı nasıl duyurdu?
6. Tanzimat'ı toplum nasıl karşıladı?
7. Tanzimat, dünyada nasıl yankılandı?
8. Osmanlıcılık nasıl ortaya çıktı?
9. Osmanlıcılık anlayışı neydi?
10. Tanzimat ne zaman sona erdi?

Türk tarihinde en çok tartışılan konuların başında, 'Tanzimat' gelir. Bu dönemin nasıl başladığını, imparatorluk topraklarına neler getirmek istediğini, içeride ve dışarıda nasıl karşılandığını tartıştıktan sonra, gelecek sayıda da Tanzimat'ın uygulamalarını ele alacağız.

1 Tanzimat ne zaman başladı?

Tanzimat sözcüğü, Tanzimat'ın ilanından önce kullanılmaya başlanır. 'Tanzimat-ı Hayriyye' deyişi, 'Gülhane Hatt-ı Hümâyunu'nun ilanından daha bir yıl önce, devletin resmî yayın organı Takvim-i Vekayî gazetesinde yer alır.

Gelibolu ve Edirne gibi yerler, yeni düzenlemelerin yapılması için 'pilot bölge' olarak tespit edilmiştir. Ancak liberal-muhafazakâr çekişmesi yüzünden, yapılması düşünülen yeni düzenlemeler gerçekleştirilememiştir.

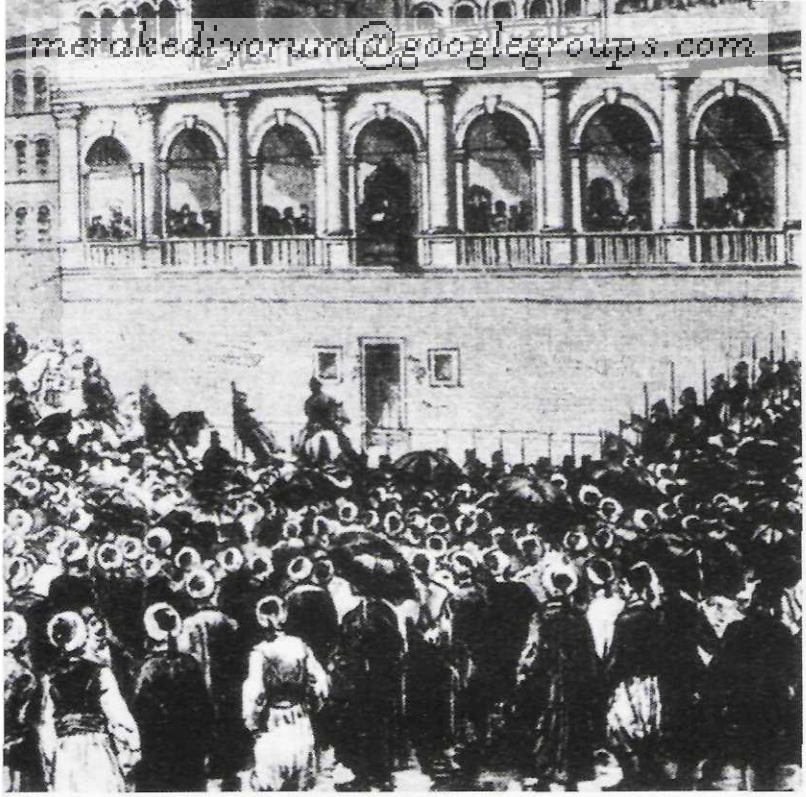
Akif Paşa, sultana telkinlerde bulunarak Reşid Paşa'nın girişimlerine engel olacaktır. II. Mahmud, tereddüde düşecek ve Reşid Paşa, Hariciye Nâzırlığı üzerinde kalmak şartıyla, Londra Elçisi olacaktır.

Reşid Paşa

Ali Akyıldız'a göre, yapılan köklü reformlarla, Tanzimat aslında, daha II. Mahmud dönemin-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tanzimat Fermanı, Gülhane'den sonra, Bâbıâli'de de okunur [en solda]. *Ferman, Takvim-i* Vekayî gazetesinin '15 Ramazan 1255' tarihli 187. sayısında yayımlanır [sol sayfada, ortada]. Sultan *Abdülmecid*, tören kıyafetiyle [solda]. Sultan Abdülmecid'in babası II. Mahmud [sol altta].

de gerçek anlamda başlar; ancak II. Mahmud'un imparatorluğun klasik yapısını tamamen değiştiren reformlarının Tanzimat'ın gölgesinde kalması yüzünden, bu durum anlaşılmaz.

Akyıldız, Tanzimat döneminde yapılanların, aslında II. Mahmud'un reformlarının 'ayrıntıları' olduğunu ve Tanzimat döneminin başlangıcının, 3 Kasım 1839'daki Gülhane Hatt-ı Hümâyunu'nun ilanı değil, II. Mahmud dönemi olduğunu söyler.

2 Tanzimat nedir, ne değildir?

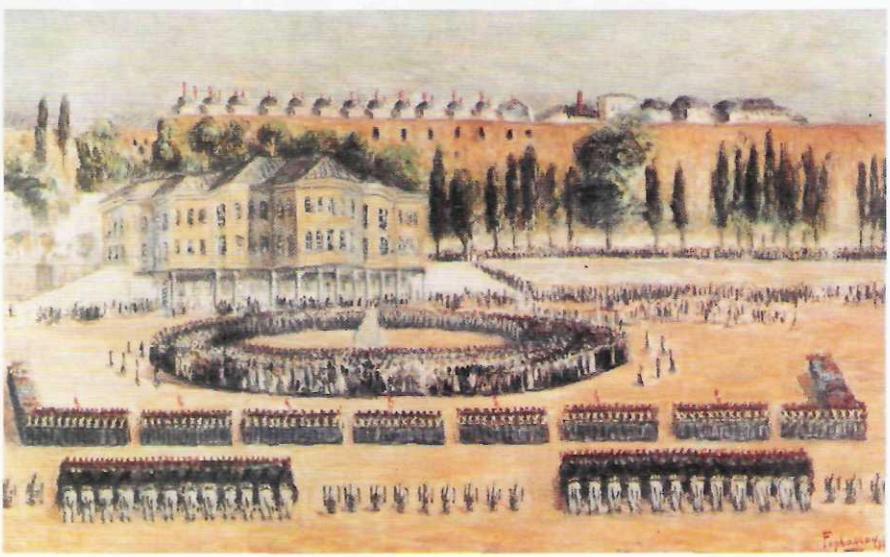
Kimilerine göre Tanzimat, Osmanlı topraklarında Batı taklitçiliğinin milâdıdır; Kimilerine göre de, Türk modernleşmesinin başlangıcıdır.

Tanzimat en dar anlamıyla, Sultan Abdülmecid'in 3 Kasım 1839'da Gülhane'de Mustafa Reşid Paşa tarafından okunan hattıdır. Okunduğu yere nispetle, 'Gülhane Hatt-ı Hümâyunu' veya genelde kullanılan ismiyle, 'Tanzimat-ı Hayriyye' ya da sadece 'Tanzimat Fermanı' diye anılır.

Tanzimat'ın iki esas gayesi vardı: Bunların ilki, Sırp ve Yunan ayaklanmalarında kendini bulan ve imparatorluğu temellerinden sarsan milliyetçi fikirlerin önünü almaktı. Bir 'Osmanlı milleti' oluşturmak fikri, bu endişeden kaynaklandı.

İkinci gaye, İstanbul'un otoritesini imparatorluğun tamamında hâkim kılmaktı. Bazı araştırmacılar, Tanzimat Fermanı'nın yalnızca, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanını bastırmak için, İngiltere'nin yardımını temin etmek adına, Mustafa Reşid Paşa tarafından hazırlanmış siyasî bir manevra olduğunu iddia ederler.

Ancak Mısır isyanı tek başına Tanzimat'ın nedeni değil, sadece hızlandırıcısı olmuştur. Zira II. Mahmud'un son yılları incelendiğinde, Tanzimat ile gerçekleşen birçok konunun, bu yıllarda dillendirildiği ya

Feyhaman *Duran'ın* 1932 tarihli 'Tanzimat Fermanı Okunuyor' adlı tablosu [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Avrupa basınında yer alan haber ve resimlerde 1821'deki Yunan ayaklanması, hep 'romantik' bir direniş olarak aktarılıyordu [sağda]. İşte Tanzimat'ın amaçlarından biri de bu ayaklanmaların önünü almaktı. Tanzimat Fermanı'nın hazırlanmasında, Mustafa Reşit Paşa'nın yakını olan Sadık Rıfat Paşa'nın da katkıları vardı [en sağda].

da uygulamaya yönelik ilk adımlarının atıldığı görülür.

Tanzimat Fermanı hakkındaki bir yanlış değerlendirme de, fermanın hukuken bir 'anayasa' olduğu ya da padişahın yetkilerini sınırlandırarak parlamenter sisteme giden yolu tayin ettiği şeklindedir.

Halil İnalcık, fermanın eski 'adaletnâme' geleneğinin izlerini taşıdığını belirtir. Padişah kendi hukukî yetkileri dahilinde, içtimaî ve idarî yapıda düzenlemeler yapılması yönündeki emrini ilan etmiştir.

Fermanın hukukî açıdan padişah üzerinde bağlayıcı olduğunu söylemek de zordur. Padişahın fermanda belirtilen hususlara uyacağına dair yemini, Osmanlı'da ilk kez görülen bir olgu değildir.

Tanzimat'ın fikir babalarının Osmanlı idarî yapılanmasına sağladıkları en büyük katkı, eski 'usûl-i meşveret' geleneğinin kurumsallaştırılmasıdır.

Tanzimat sürecini, önceki yeniliklerden ayıran ve onlara oranla daha başarılı kılan en önemli faktör, bu dönemde yenilik fikrinin kişilerin iyi niyetine bağlı bir faaliyet olmaktan çıkartılıp kurumsallaştırılmasıydı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Abdülmecid tarafından yenilendiği ibaresini taşıyan 1850 tarihli Tanzimat Fermanı madalyasının iki yüzü [sağda]. Kavalalı Mehmed Ali Paşa [sağ üstte].

3 Tanzimat Fermanı nasıl ilan edildi?

1 Temmuz 1839'da, henüz 17 yaşında bulunan Abdülmecid, babası II. Mahmud'un yerine Osmanlı tahtına çıktı.

Londra'daki elçilik görevinden bu vesileyle İstanbul'a dönen Londra Elçisi ve Hariciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa, dört ay boyunca padişahla yakın görüşmeler yaptı. Sonuçta, genç padişah, Tanzimat'ın ilanına muvafakat etti.

3 Kasım 1839'da, Saray'ın müştemilâtı içinde kalan Gülhane bahçesindeki meydana, Saray erkânı, ulema, şeyhler, memur ve subaylar, lonca başkanları, Rum ve Ermeni Patrikleri, Hahambaşı, sefaret temsilcileri davet edildiler.

Meydandaki çadırlarda yemekler yendikten sonra, herkes kendilerine gösterilen yerlere geçti. Fransa Kralı Louis Philippe'in İstanbul'da bulunan oğlu Prens Joinville de davetliler arasındaydı.

Meydana hâkim bir yerde, yüksekçe bir kürsü vardı. Sultan Abdülmecid de, Gülhane'deki kasra indi ve Mustafa Reşid Paşa'ya bir kırmızı atlas kese gönderdi.

Paşa kürsüye çıktı, atlas keseyi öpüp başına koyduktan sonra dikkatle açtı. İçinden çıkan hatt-ı hümâyunu tekrar öpüp başına koydu. Sonra da, yüksek sesle hattı okumaya başladı.

4 Tanzimat Fermanı neler içeriyordu?

Hatt-ı Hümâyun'da önce bir durum tespiti yapılıyor, hem devletin hem de milletin önceki güç ve ihtişamını kaybettiği vurgulanıyor; ancak memleketin uygun mevkii, yeterli kaynakları ve halkın kabiliyeti akıllı bir şekilde yön-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

lendirilirse, beş-on yıl zarfında bu kötü durumdan kurtulmanın mümkün olduğu söyleniyordu.

Bunun için yapılması gereken, Allah'ın yardımı ve Hazret-i Peygamber'in inayetiyle yeni kanunlar çıkartmaktı.

Hattın ikinci bölümünde ise, bu yeni kanunlarda neler olacağı açıklanıyordu: Önce halkın can, mal ve namus güvenliği sağlanacaktı. Devletin vergi sorunlarına da çeki düzen verilmesi gerekliydi: İltizamla vergi toplanması usulü terk edilecek ve herkesten emlâk ve kudretine göre münasip bir vergi alınacak, hiç kimseden kanun harici bir şey talep edilmeyecekti.

Askerlik konusunda da düzenleme yapılarak nizamsızlığın önlenmesi düşünülüyor; ticaret ve ziraatın bozulmaması için, şimdiye kadar uygulanan askere alma şeklinden vazgeçiliyordu. Ömür boyu askerlik vazifesi kaldırılarak, istihdam müddeti nöbetleşe olarak dört-beş seneyle sınırlandırılıyordu.

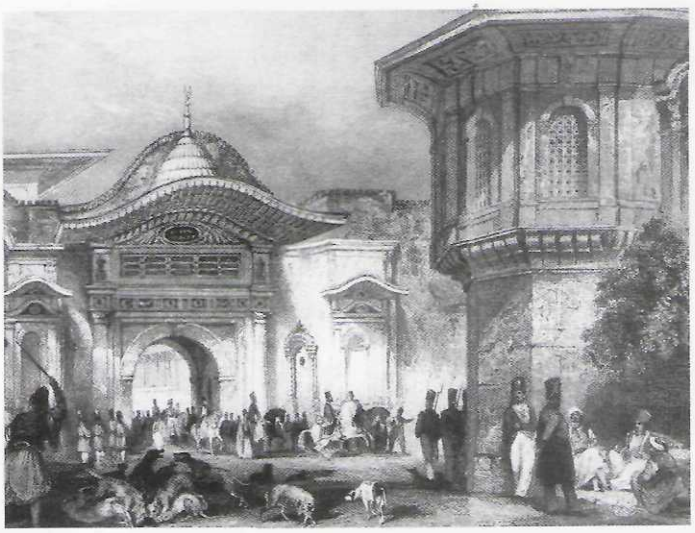
Son bölümde de, bütün bu vaatlerin nasıl gerçekleştirileceği ele alınıyordu. Buna göre, artık hiç kimse yargılanmaksızın açık veya gizli surette cezalandırılmayacaktı.

Kimse kimsenin namusuna tasallut edemeyecek, herkes kendi mülkünde tam bir serbesti içinde yaşayacaktı. Müsadere uygulaması, yani devletin kişilerin malına hazine adına el koyması uygulaması kaldırılacaktı.

Memurların yargılanması için bir 'ceza kanunnamesi' hazırlanacak, rüşvetin her türlüsü şiddetle cezalandırılacak, bütün memurlara yeterli miktarda maaş tahsis edilecekti.

Verilen bütün bu haklardan müslim ve gayrimüslim herkes, eşit bir şekilde yararlanacaktı. Can, mal ve namus güvenliğiyle vergilere ilişkin düzenlemeler Meclis-i Ahkâm-ı Adliyye'de; askerlik hususundaki düzenlemeler ise, Bâb-ı Seraskerî'de serbest bir şekilde görüşülecek, alınan kararlar padişahın tasvibinden sonra yürürlüğe girecekti.

Alayköşkü ve hemen *karşısındaki* Bâbıâli girişinin bir 19. Yüzyıl minyatüründeki görüntüsü [solda]. Bâbıâli girişinin bugünkü hali [altta].

Padişah, Hırka-i Şerif Odası'nda, bütün ulema ve vekillerin huzurunda fermanda belirtilen hususlara uyacağına yemin edecekti.

5 Devlet, Tanzimat'ı nasıl duyurdu?

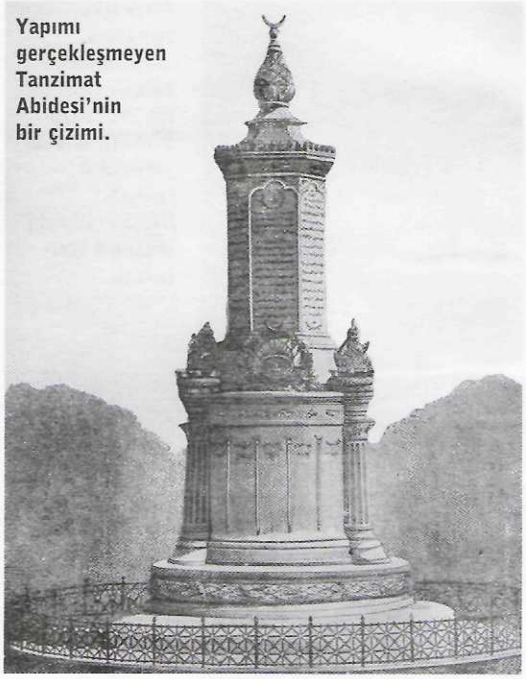
Tanzimat Fermanı hem devletin resmî gazetesi Takvim-i Vekayi'de yayımlandı hem de her eyalet valisi ve sancak mütesellimine yeni bir hatt-ı hümâyun ile bildirildi. Ferman, önce şehir meydanlarında merasimle okunacak, sonra da her bir kaza ve kasabaya ayrı ayrı gönderilip her cümle halka izah edilecekti.

Bâbıâli, bir yandan yeni bir sürecin başladığını göstermek istiyor, bir yandan da bu

Dönemin Fransa Kralı Louis Philippe [solda, ortada] ve Tanzimat Fermanı törenine katılan oğlu Prens Joinville [solda]. Günümüzde İstanbul Valiliği olarak hizmet veren Bâbıâli'nin, ön cepheden alınmış bir fotoğrafı [en solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yapımı gerçekleşmeyen Tanzimat Abidesi'nin bir çizimi.

Avusturya Başbakanı Prens Metternich [en sağda]. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Palmerston [sağda].

sürecin yanlış anlaşılmasının önünü almaya çalışıyordu.

Her yerde donanma alayları tertip edilerek, olayın bir bayram sevinci içinde kutlanmasına çalışıldı.

Fermanın okunduğu yerde, halkın ziyaretini açık bir 'Tanzimat Anıtı' yapılması da kararlaştırıldı. Ancak Gülhane Parkı'nın, Saray bahçesi olması nedeniyle, anıt için uygun kaçmayacağı düşünüldü. Yeni bir yer bulma girişimlerinden de sonuç alınamayınca, anıtın yapımı rafa kaldırıldı.

6 Tanzimat'ı toplum nasıl karşıladı?

Tanzimat Fermanı'nın ilanı, imparatorluk bünyesinde büyük yankı uyandırdı. Herkes fermanda belirtilen hususları kendi bakış açısından yorumlamaya girişti. Müslüman kesim, gayrimüslimlerle aynı kefeye konulmaktan hiç de hoşlanmadı.

"Padişah frenkleşti, Mehmed Ali Paşa Müslüman kaldı", "Reşid Paşa, gavurlarla anlaştı" tarzında sözler, kahvelerde dilden dile dolaştı.

Eyaletlerdeki birçok vali, Tanzimatçıların hedeflediği merkeziyetçi yapı yüzünden fermana soğuk baktı.

İltizâmın kaldırılması, bu sistemden beslenen mültezim ve âyanların Tanzimat'a muhalif kalmalarına yol açtı. Başta Fener Patriği olmak üzere, Rum Ortodoksları da Tanzimat'a şüpheyle yaklaştılar.

Patrik, kırmızı bir kese içinde muhafaza edilen ferman için, "İnşallah bir daha oradan hiç çıkmaz" diye beddua etmekteydi. Zira Tanzimat. Müslüman-gayrimüslim eşitliğinin yanı sıra, gayrimüslimler arasında da eşitlik vaat ediyordu, ki bu da Rum Ortodokslarının diğerleri karşısındaki imtiyazlı konumunun sonu demekti.

Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Tanzimat'ın ilânını, kendisine karşı yapılmış bir 'şah hamlesi' olarak değerlendirdi.

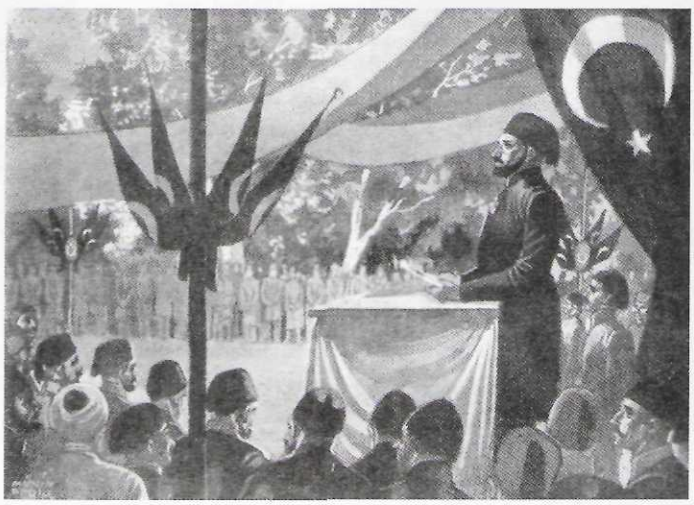
7 Tanzimat, dünyada nasıl yankılandı?

İngiltere ve Fransa, Gülhane Hatt-ı Hümâyunu'nu olumlu karşıladı. İngiltere hükümeti, imparatorluk tebaası arasında eşitlik temin edilmesinin, Osmanlı'yı Rusya'ya karşı kuvvetlendireceğini, bunun da Rusların Ortadoğu'daki nüfuzuna son vereceğini ve İngiltere'nin bölgedeki etkinliğini güçlendireceğini düşünüyordu.

Bu dönemde İngiliz dışişlerini yönlendiren Lord Palmerston'a göre, Osmanlı, Gülhane'de sergilediği iyi niyetle, medenî dünyanın bir parçası olmayı hak etmişti. Fransa da, benzer bir yaklaşım içindeydi.

Avusturya'da iktidarı elinde bulunduran ve mutlakiyet taraftarı olan başbakan Prens Metternich ise, Tanzimat Fermanı'na olumsuz baktı.

Güneye inme politikası peşindeki Ruslara göre de, bu ferman Abdülmecid'in sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden nâzırlarının işiydi ve Osmanlı üzerindeki Rus nüfuzunu azaltıp, İngiltere ve Fransa'nın işine yarayacaktı.

Münif Fehim'in çizgileriyle, Mustafa Reşid Paşa'nın Gülhane'de Tanzimat Fermanı'nı okuyuşu [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Batı kaynaklı bir çizimde, 1804'teki Sırp İsyanı.

8 Osmanlıcılık nasıl ortaya çıktı?

Osmanlıcılık, bir anlamda, 19. Yüzyıl'ın ateşli milliyetçi düşüncelerine alternatif olarak oluşturulmaya çalışılan bir anlayıştı; o çağın ideolojisi milliyetçiliğin, Osmanlı'ya göre yorumlanarak uygulanmasıydı.

Bu anlayış, çeşitli toplulukları, etnik ve dinî yapılarını muhafaza ederek bir 'üst kimlik' etrafında bir araya toplamayı, yani 'ittihâd-ı anâsır'ı amaçlıyordu.

1804'te başlayıp kısa sürede milliyetçi bir renge bürünen Sırp isyanı ve 1821'den itibaren Osmanlı'yı uçurumun kenarına getiren Yunan isyanı, Osmanlıcılık siyasetinin resmî politika olarak uygulanmasını kaçınılmaz kılan iki büyük gelişme oldu.

9 Osmanlıcılık anlayışı neydi?

II. Mahmud'un, "Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hıristiyanları kilisede ve Musevîleri havrada ayırt ederim" sözüyle ifade edilen Osmanlıcılık siyaseti, imparatorluğun son demlerine kadar devam etti. Tanzimat sürecinin temel gayesi de bir 'Osmanlı milleti' teşekkül ettirmekti.

Klasik dönemde, gayrimüslimler İslâm hukukuna göre, zimmî statüsünde değerlendirilmişler, devlete itaat etmeleri ve vergi vermeleri karşılığında, her türlü güvenliklerinin temini, askerlikten muafiyet ile dinî ve hukukî otonomi gibi imtiyazlara sahip olmuşlardı.

Tanzimat ile birlikte oluşmaya başlayan yeni hukuk anlayışı, imparatorluk sınırlarında yaşayan herkese, imparatorluğun İslâmî geleneklerine halel getirmeksizin, eşit hak ve mükellefiyetlerin tanınması esasına dayandırıldı.

Sultan Abdülaziz

Tanzimat döneminde gayrimüslimlerin idarî kadrolarda istihdamı, bu kimselerin de gidebileceği okulların açılması gibi uygulamalar, hep bu yeni anlayışın ürünüydü. Ancak birliğin sağlanabilmesi ve herkesin kendisini 'Osmanlı' hissetmesi, kanun önünde eşitliğin temini ile mümkündü.

İşte bu amaçla, Tanzimat dönemi süresince geniş bir yasa düzenleme faaliyeti sürdürüldü.

10 Tanzimat ne zaman sona erdi?

Tanzimat'ın başlangıcı gibi, sona erişi de tartışmalıdır. Tanzimat, bir reform döneminin başlangıcı olarak kabul edilirse, sona erişi imparatorluğun sonuna kadar gider.

Çünkü son dönemlere kadar, yenileşme ve Batılılaşma çabaları devam etmiştir. Yaptığı reformlara bakılırsa, II. Abdülhamid, Tanzimat'ı başlatan Sultan Abdülmecid'ten daha fazla Tanzimatçı bir padişah sayılabilir.

Tarihçilerin yaptıkları genel değerlendirme de ise, Tanzimat dönemi, Sultan Abdülmecid (1839-1861) ile Sultan Abdülaziz (1861-1876) dönemlerini içine alır ve I. Meşrutiyet'in ilânı ile sona erer. ■

I. Meşrutiyet döneminde. 1877 Şubat'ında, seçmenler oy kullanıyor.

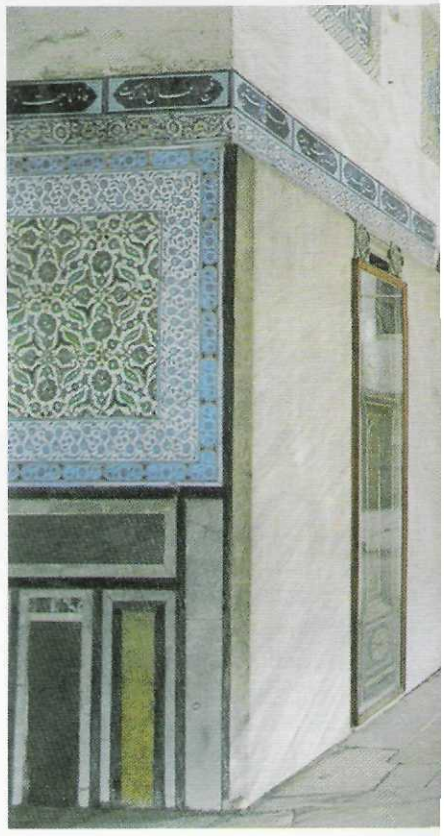

BİBLİYOGRAFYA

- Ali Akyıldız, "Sultan II. Mahmut'un Hastalığı ve Ölümü", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 4, (İstanbul 2001), s.49-84
- Abdullah Saydam, "Tanzimat Devri Reformları", Türkler, XII, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s.782-804
- Coşkun Çakır, "Bir Reform Hareketi Olarak Tanzimat: Hazırlanması, İlânı, Tepkiler ve Uygulanması", Türkler, XIV, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s.698-715
- Stanford J. Shaw-Ezel K. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982
- Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I, İstanbul 1994
- İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul 2002
- Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul 1993
- Halil İnalcık, "Tanzimat Nedir?", Tarih Araştırmaları, I (1941), s. 237-263
- Roderic H. Davison, Osmanlı'da Batı Tesiri, çev. Mehmet Budak, 1997

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Harem-i Hümâyûn'u kimler, nasıl yönetirdi?

Başlarında bir 'kızlar ağası'nın yer aldığı hadım ağalar, Saray Haremi'ni yönetirken, Hanedan üyeleriyle neredeyse iç içe yaşadıkları için, padişah ve valide sultanlarla yakın ilişki içindeydiler ve özellikle 17. Yüzyıl'dan itibaren, devlet yönetiminde de etkili oldular.

BUĞRA TOKATLI

Osmanlı haremi, her dönemde, her türden tarih meraklısının ilgisini çeker. Bu arada, Batı dünyasının 'harem' olgusuna oryantalist bakış açısı da, Batı'nın 'kendi harem efsanelerini' yaratmıştır.

Harem kurumu çevresinde yaratılan 'esrarlı hava', Osmanlı'nın Harem-i Hümâyûn'unu yani Saray'daki Harem Dairesi'ni yönetenleri, Darüssaade Ağaları'nı da kucaklar.

'Kızlar Ağası' ya da daha popüler ve bugüne yakın bir deyişle 'Harem Ağası' diye de adlandırılan bu yöneticiler, dönemine ve kişiliklerine göre, devlet işlerinde de önemli roller alabildikleri için, bazı tarihçiler tarafından 'Eli kanlı Arap' olarak da gösterilirler...

Bu Habeşî harem ağalarına, 'esvedîn' yani 'siyahîler', 'Haremeyn huddamı' da denirdi. Çoğu Sudanlı, Habeşistanlı olan bu harem ağaları,

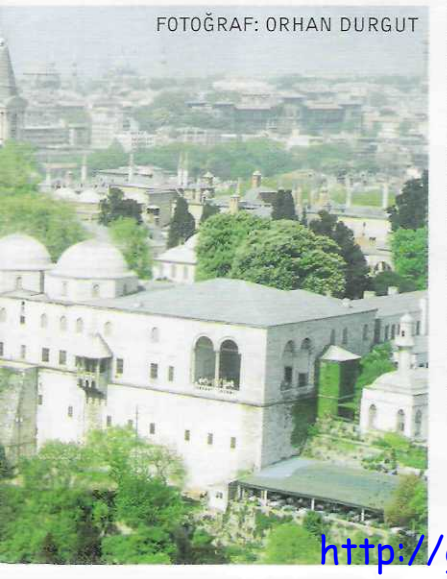

Topkapı Sarayı'nın kuzeydoğu cephesinden görünümü [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: ORHAN DURGUT

çocukken köle avcılarının tuzağına düşmüş, hadım edilmiş kölelerdi...

Üç ayrı bölümden; Harem, Birun ve Enderun'dan oluşan Osmanlı sarayında, Harem'in yöneticileri olan Darüssaade ağaları, yani hadım ağalar, Osmanlı'dan önceki Türk-İslâm devletlerinde, Çin saraylarında, Mezopotamya'da, Roma ve Bizans saraylarında da vardı.

Antik Çağ'da, Efes'teki Artemis Tapınağı'ndaki rahiplerin ve Sibel Rahipleri'nin de hadım olduklarını biliyoruz.

Ortaçağ'da, Abbasiler, Memlûkler ve Osmanlılar da zenci harem ağaları kullanırlardı. Ancak Osmanlı'nın hadım ağaları kesin olarak hangi tarihte kullandığı belli değildir.

Atâ Efendi, hadım ağaların harem hizmetine II. Murad zamanında alındığını yazar. Batılı gezginlerin kitapları incelendiğinde de, siyahî ve beyaz harem ağalarının Fatih devrinde Saray'da görüldüğü ortaya çıkar.

İlk dönemlerde, Osmanlı Sarayı'nın harem ağaları beyaz kölelerden oluşurdu ve 'ak ağalar' diye adlandırılıyorlardı. Ak ağalar, Rum ve Boşnaklar'dan seçilirdi. Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren, Saray'da zenci köleler de istihdam edilmeye başlandı ve zamanla, siyahî 'kara ağalar'ın sayısı da arttı.

16. Yüzyıl sonlarının Osmanlı Sarayı'nda, siyah hadım ağaları hareme, ak hadım ağalar ise, Darüssaade kapısına bakarlardı...

Kızlar Ağası, ilk dönemlerde, ak hadım ağalarından seçilirdi. Ancak III. Murad 1582 yılında, ak ağayı kızlar ağalığından attı, onun yerine, Habeş Mehmed Ağa'yı getirdi. O günden sonra da, saltanatın kaldırılmasına kadar, Saray hareminin yönetimini zenci harem ağaları üstlenir oldular...

Sultanın hatt-ı hümâyûnu, yani kendi el yazısıyla göreve tayin edilen harem ağalarına, padişahın huzurunda samur kürk giydirilirdi.

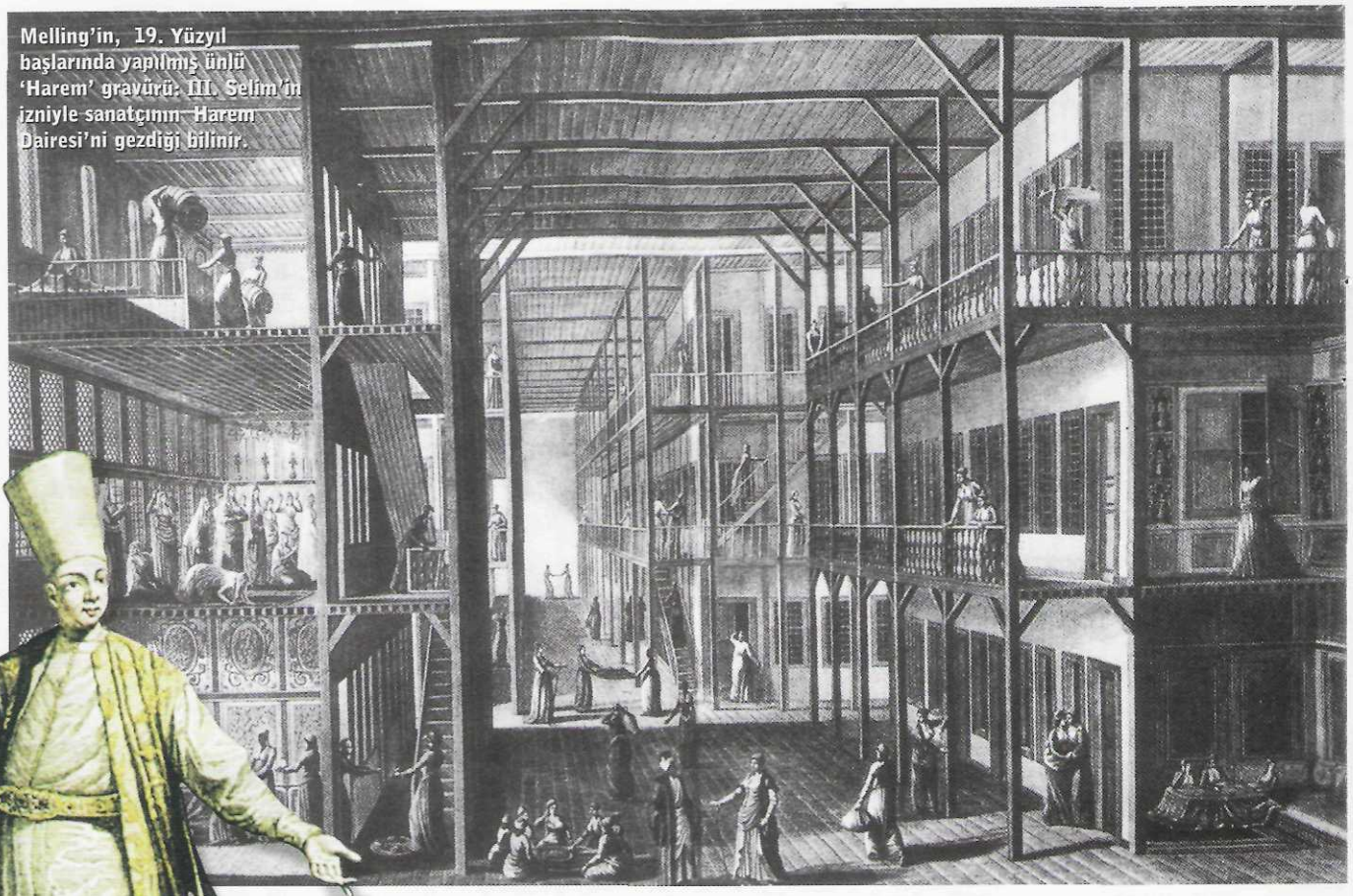
Ak ağalar, Saray'ın iç kapısı Babüssaade'yi bekledikleri için, Babüssaade Ağası veya 'Kapı Ağası' diye de anılırlardı. Ak ağalar, ilk devirlerde harem ağalığı görevini de yürütüyorlardı.

III. Murad dö-

Hasoda'yı çevreleyen ve Topkapı Sarayı'nın haremine giden çift sıra sütunlu revak [solda]: Dipteki kapı, ünlü 'Altın Yol'a açılır. Vanmour'un çizgileriyle bir 'kara hadım' harem ağası [solda]. Topkapı Sarayı'nda, siyahî harem ağaları, Fatih Sultan Mehmed [altta] döneminden itibaren görülmeye başlanır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Melling'in, 19. Yüzyıl başlarında yapılmış ünlü 'Harem' gravürü. III. Selim'in izniyle sanatçının Harem Dairesi'ni gezdiği bilinir.

neminde, Saray hareminin büyümesine paralel olarak, Darüssaade ağalarının nüfuz ve gelirleri de arttı. III. Murad, 1587'de Haremeyn evkâfını harem ağalarına verdi.

III. Mehmed döneminde kara ağaların yetkileri daha da arttı. Kara ağalar, 250'den fazla oda, 10'larca hamam ve avludan oluşan Saray hareminin yöneticisiydiler. Harem ağaları, Osmanlı Hanedanı ile neredeyse iç içe yaşadıkları için, padişah ve valide sultanlarla oldukça yakın ilişki içindeydiler.

Özellikle 17. Yüzyıl'da devlet otoritesinin azaldığı zamanlarda, harem ağaları devlet yönetiminde epey etkili oldular ve sadrazamlık ile üst düzey makamlara istedikleri kişileri tayin ettirdiler.

Sultana ulaşmak isteyenler, aracı olarak harem ağalarını kullanıyorlardı. Devlet adamları, Darüssaade ağalarının artan etkisinden rahatsız oldukları için, kara ağaları saraydan uzaklaştırmaya çalıştılar.

İbşir Mustafa Paşa, 1654-55 yılları arasındaki sadrazamlığı sırasında, Harem ağalarını Saray'dan sürmeye kalkışır, ancak başarılı olamaz.

Zengin ve güçlü kişiler haline gelen kimi harem ağaları için, dönemlerinde, yakın çevrelerinden kimi kalem erbabı, onlar için, methiye tarzı eserler kale-

Haremin beyaz köle kökenli bir 'ak ağa'sı [üstte]. Topkapı Sarayı'nda, Harem Dairesi'nin kıyısındaki Hünkâr Hamamı [sağda], III. Murad [sağda, ortada] döneminde yapılmıştır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

me almışlardır.

Ama bunun tersi de yaşanmıştır; 'Derviş Abdullah' isimli bir Saray görevlisi, kara ağaların kötülüklerini dile getiren ve Saray yöneticilerini uyarmak üzere 1741'de kaleme alınmış "Risâle-i Tebardariye Fi Ahvâl-i Darüssaade" adlı çalışmayı ortaya koymuştur.

Osmanlı öncesi devletlerde, Hıristiyan Avrupa'da ve Osmanlı'nın ilk zamanlarında, Saray'da zenci istihdam edilmediğini dile getiren Derviş Abdullah, Osmanlı tarihinin ilk 'zenci aleyhtarı' yazarıdır...

Habeşî Mehmed Ağa ile, 1582'den itibaren Saray'da üstünlüğü ele geçiren ve 1623'ten, saltanatın kaldırılışına kadar, harem ağalığını ak ağalara kaptırmayan kara hadım ağalar, Saray'a nereden, nasıl geliyorlardı?

Osmanlı yönetimi, ihtiyacı olan kara hadım ağa sayısını Mısır Valisi'ne bildirirdi. Kara hadım ağalar, Doğu Afrika'da Habeşistan, Sudan, Nijerya, Mali, Çad ve Nijer tarafından, Sennar ve Darfur'dan gelen köle kervanlarıyla Mısır'a getirilirdi.

Mısır Valisi, merkezin talep ettiği miktarda köleyi, Mısır'a gelenler içerisinden seçerek İstanbul'a gönderirdi.

Sekiz ile on bir yaşları arasındaki zenci köleler, İstanbul'a gelmeden önce, ülkelerinde veya Mısır'da hadım edilirlerdi. Kölelerin erkekliğinin yok edilmesi işlemine 'iğdiş etme' denirdi.

Sadrazam Şehit Ali Paşa, bu usulü tasvip etmediğinden, 1715'te Mısır'a emir göndererek Habeşîlerin iğdiş edilmesini yasaklamış, ancak sadrazamın ölümü

Harem Dairesi'nin konumu

Osmanlı haremi, ortasında hükümdarın yatıp kalktığı 'Daire' ile 'Valide Sultan Dairesi'nin etrafında kurulmuştur. İlk haremler, 'Valide Sultan Taşlığı' çevresini süslerlerdi. Taşlığın etrafında, cariyeler dairesi, valide sultanlar, kadın efendiler ve şehzadeler dairesi bulunurdu. Topkapı Sarayı Haremi de böyle düzenlenmişti... Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nin dış dünya ile ilişkisi, Araba Kapısı ile Kuşhane kapısından olurdu. Her iki kapıdan gelenler, burada nöbet bekleyen harem ağalarıyla karşılaşırlardı. Topkapı Sarayı'nın üçüncü kapısı olan Babüssaade'yi Ak hadım ağalar korurlardı.

Kuşhane Kapısı'ndan sonra ise, haremin idaresi, kara hadımlara aitti. Kuşhane Kapısı'ndan girilince, harem ağalarının nöbet tuttukları yere gelinirdi. Harem ile ilgisi olanlar, bu kapıdan girip çıkarlardı. Bu kapının sağ tarafında, uzun bir koridor vardı. Bu koridora, 'Altın Yol' denirdi. Burası, Hırka-i Saadet Dairesi'ne kadar uzardı. Ortadaki kapı, Valide Sultan Taşlığı'na açılırdı *[üstte]*. Solda üçüncü bir kapı daha vardı ki, bu da Cariyeler Dairesi'ne aitti. Bu alana, harem ağalarının 'Nöbet Yeri' denirdi. Burada harem ağaları sırayla nöbet tutarlardı; buna 'halvet tutmak' denilirdi...

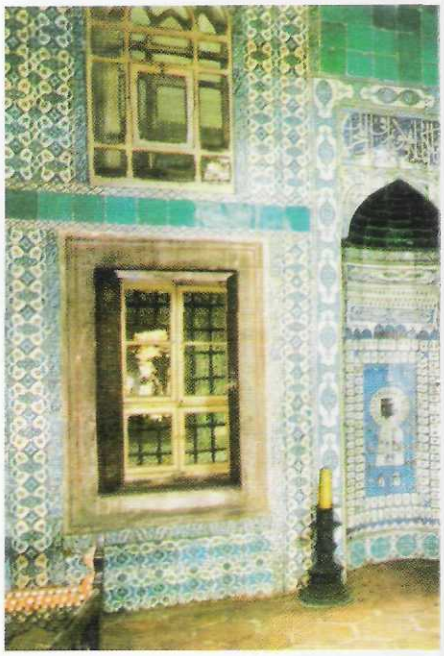
Hava karardığında, nöbetçi, haremin kapısını belirli bir saatte kapardı. Sabahleyin de yine belli bir saatte nöbetçi harem ağası, kapıyı açardı... Haremin kapıları kapandıktan sonra, iç kısmın düzenini haznedar ustalar sağlarlardı. Yıldız Sarayı'nda ve Dolmabahçe Sarayı'nda *[solda]*, mabeyini, hareme büyük bir kapı bağlardı. Kapının önünde bir musahip harem ağası, içerideki koridorda da diğer bir harem ağası nöbet tutardı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Topkapı Sarayı hareminde, I. Abdülhamid odası [en üstte]. Kara Ağalar Koğuşu [sağ üstte] ve Hazinedar başı olmuş bir kara hadım [üstte].

üzerine, bu girişim de yarım kalmıştır.

Haremde görev yapanlar, iğdiş edilmiş olmalarına rağmen, erkeklik duygularını tamamen yitirmiş değillerdi. Nitekim bu yüzden, bilinir ki, Emevi halifesi Muaviye'nin eşi Fahite, sarayında yalnızca yaşlı hadımları istihdam ettirirdi.

İstanbul'a gelen hadımlar, ihtiyaca göre, Topkapı Sarayı'na, Eski Saray'a ve vezirlerin saraylarına dağıtılırdı. Topkapı Sarayı'na gelen kara hadım, 'en aşağı' olarak göreve başlardı.

'En aşağı' hadım, Saray hareminin kapısında nöbet bekleyen kalfaların emrinde çalışırdı. Daha sonra, 'acemi' olurlar ve ardından da, 'nöbet kalfası', 'ortanca', 'hâsıllı' (veya 'hasırlı'), 'yayla baş kapı gulâmı' ve 'Yeni Saray baş gulâmı' kademelerinde hizmet verirlerdi.

16. Yüzyıl'ın ortalarının bir harem ağasının emrinde, 50 kadar görevli olurdu. III. Murad döneminden itibaren, bu sayı artacak ve 1903'te Osmanlı Hanedanı'nın sahip olduğu hadım köle sayısı, 194'ü bulacaktı.

Harem ağaları, Topkapı Sarayı'nın Harem Dairesi'nde, kendilerine ayrılmış bölümlerde yaşarlardı. Buralara, Kara Ağalar Koğuşu ve Darüssaade Ağası Dairesi denirdi.

Ayrıca Kara Ağalar Mescidi denilen yerde de ibadet yaparlar, Kara Ağalar Hamamı'nda da yıkanırlardı. III. Murad döneminde harem ağalığı vazifesi 'Darüssaade Ağalığı' adı altında Babüssaade Ağalığı görevinden ayrılınca, Harem Ağaları Taşlığı'na Darüssaade Ağası için hamamı, sofası ve yatak odası bulunan iki katlı bir bölüm inşa edilmişti.

Topkapı Sarayı'nda 'Şimşirlik' adı verilen yerde yaşayan şehzadelerin hizmetinde, cariyeler ve hadım ağalar vardı. Fakat ağalar, yanlarında biri olmadan, şehzadelerle görüşe-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Konstantin Kapıdağlı'ya atfedilen bir tablonun detayında III. Selim'in Babüssaade önünde bayram tebriklerini kabul edişi [solda]: Padişahın sağında, sarayda farklı görevler yüklenmiş kara ağalar yer alıyor. Topkapı Sarayı'ndaki Kara Ağalar Mescidi [en solda].

mezlerdi. Hadım ağalar 'Şimşirlik' binasının alt katında bulunan odalarda kalırlardı.

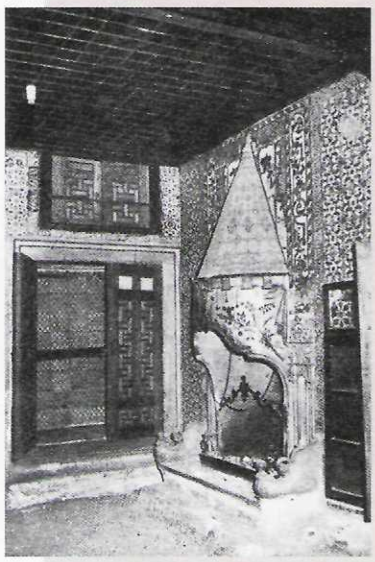
Darüssaade Ağası, harem ağalarının yanı sıra, yeni (Topkapı) ve Eski Saray'daki baltacıların, Haremeyn vakfı görevlilerinin, sultan ve vezirlerinin vakıflarında çalışanların âmiriydi.

Başta kızlar ağası, bir harem ağasının en önemli görevi, Saray'ın Harem Dairesi halkını korumaktı. Hareme yeni cariye temin etmek; harem çalışanlarının maaşlarının ödenmesini, terfilerini, cezalandırılmalarını gözetmek; Saray'a alınacak eşya, kumaş ve mücevher gibi malzemenin alımını yapmak da harem ağalarının görevleri arasındaydı.

Padişah kızlarının evlendirilmesi sırasında da, hükümdarın vekilliğini yaparlardı. Haremeyn'e İstanbul'dan surre gönderilmesi de Darüssade ağası-

Topkapı Sarayı'ndaki Ağalar Ocağı

Ağalar Ocağı'na alınan zenci çocukları, kendilerinden daha büyük zenci hadım ağalarınca yetiştirilirdi *[sağda]*. Bunlara Türkçe öğretilir daha ziyade çiçek isimli adlar verilirdi. Saray'ın ve haremin âdabı hem teorik hem de pratik açıdan kendilerine öğretilirdi.Tıpkı Enderun'da olduğu gibi, Ağalar Ocağı'nda da, hadımların sıkı bir disiplin içerisinde yetişmelerine çok dikkat edilirdi. Bunların küçükleri hareme giderler, oradaki cariyelerle oyun oynarlar ve arkadaşlık ederlerdi. Belli bir yaşa kadar eğitilen hadımlar, bu süreyi doldurduktan sonra, haremde bulunan şehzadeler, kadın efendiler, sultanlar ve valide sultanlar hizmetine verilirler, burada bir çeşit staj görürlerdi...

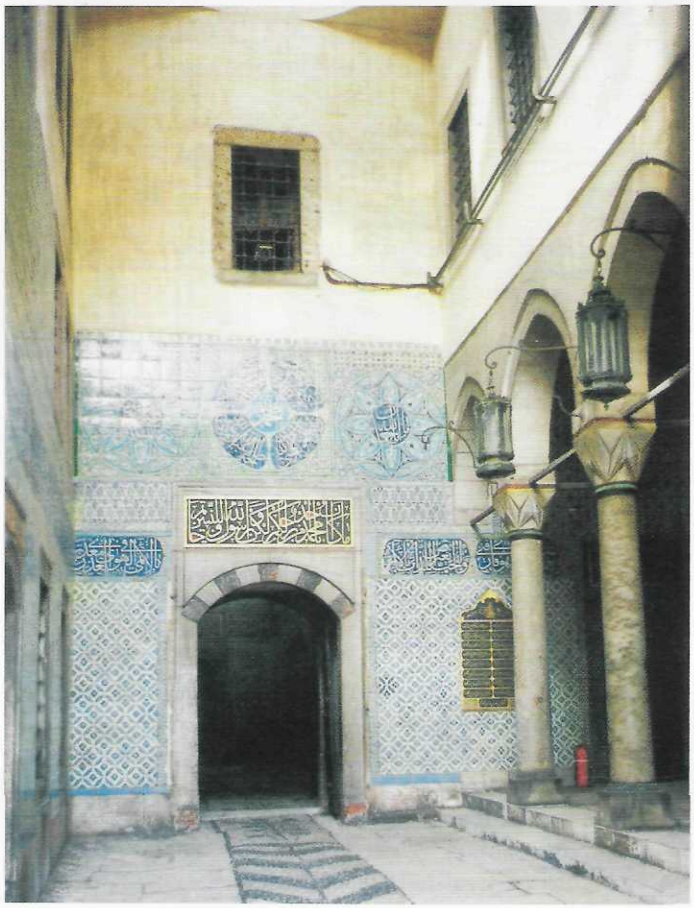

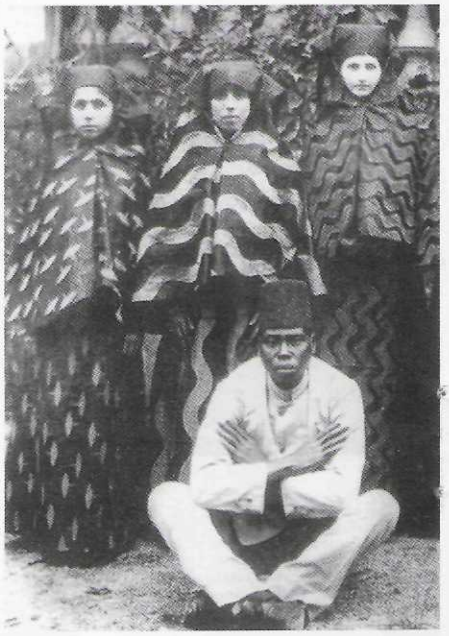

Bu ocaktan yetişenlere genellikle 'harem ağaları' adı verilirdi *[en solda; Harem Ağaları Dairesi'nin yanında bulunan Dârüssaade Ağası Dairesi'ndeki ocak]*. Saray dışında evli bulunan sultanların ve hanedan üyelerinin saraylarına da, hadım ağaları bu ocaktan gönderilirdi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Topkapı Sarayı'nda, Altın Yol ve Harem Ağaları Koğuşu [sağda]: Koğuşun üst penceresinde 'nöbet yeri' göze çarpıyor. Yıl 1909: Sultan II. Abdülhamid'in harem efradının bir bölümü ve iki harem ağası [en sağda].

nın başkanlığında yapılırdı.

Sultan Mehmed Reşad, 1909'da tahta çıktığında Kızlar Ağası'na gönderdiği fermanında, "Harem kadınlarının kıyafetine dikkat etmesi, adaba aykırı giyinenleri uyarması ve engellemesi, dışarı çıkan harem kadınlarının yanında mutlaka bir harem ağası bulundurması, hareme satıcıların girmemesi" emrini veriyordu.

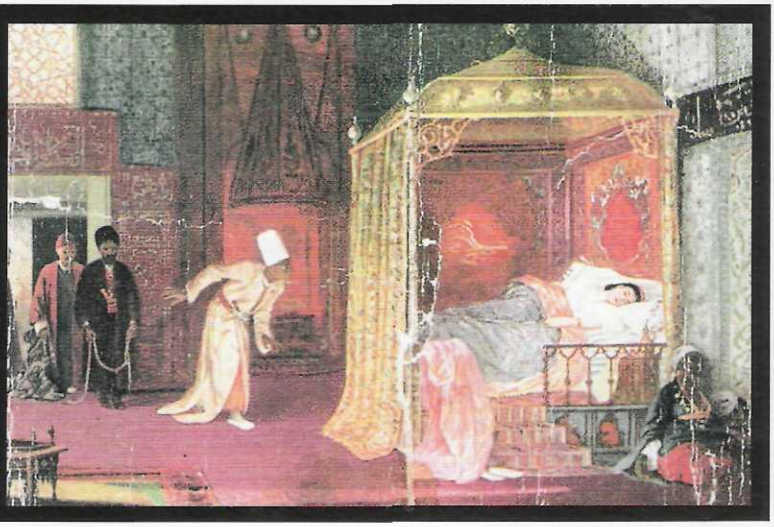
Kızlar Ağası dışındaki harem ağaları, valide ağası, şehzadeler ağası, valide sultan hazinedar ağası, kiler ağası, büyük oda ağası, küçük oda ağası idi.

Darüssaade ağaları, padişahın gözünden düşene kadar görevde kalırlardı. Bunların içerisinde en uzun süre görevde kalan ve Osmanlı tarihinde oldukça etkili bir rol oynayan Hacı Beşir Ağa, III. Ahmed ve I. Mahmud'un hükümdarlığı dönemlerinde, 29 yıl görev yapmıştı.

Harem ağaları, Tanzimat'tan sonra yetkilerinin çoğunu kaybettiler. Evkaf-ı Hümâyûn Nezareti'nin kurulmasıyla, Darüssaade ağasının elindeki vakıflar alındı. II. Meşrutiyet'ten sonra ise, iyice

Harem'de suikast...

Batılı ressamlar özellikle de 'oryantalist' bir bakış açısına sahip olan sanatçılar, Osmanlı'nın harem kurumunu hep erotik ve egzotik tarafıyla ele almışlardır. Batılı bir ressamın hayal ürünü olan yandaki tablo da, bir saray kadınının öldürülmesine aracılık eden harem ağasının girişimini görüntülüyor.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

etkisizleştiler.

Osmanlı tarihinde, hadımlardan birçok vezir, vali ve veziriazam çıkmış ve bunlar hep 'Hadım' lakabıyla anılmışlardır: Atik Ali Paşa, Hadım Sinan Paşa, Hadım Süleyman Paşa, Hadım Hasan Paşa, veziriazamlığa kadar yükselmiş hadımlardandır.

Darüssaade ağaları, padişahla yakınlıklarından dolayı, birçok gelire sahiptiler. Bu yüzden harem ağaları, birçok cami, mescit, okul gibi hayır kurumları yaptırmışlardır.

Ayrıca harem ağaları, birçok yazar ve şairi himaye etmişlerdir. Osmanlı tarihinin en önemli simalarından Gelibolulu Mustafa Âli'nin hamisi ak hadım ağalardan Gazanfer Ağa idi.

Harem ağaları azledildikten sonra, genellikle Mısır'a gönderilir ve burada kendilerine 'azatlık' adı altında, bir emekli maaşı bağlanırdı. Bazı hadım ağalar, görevdeyken geleceklerini düşünerek, Mısır'da araziler satın almışlardır. İstanbul'da vefat edenler, Üsküdar'da Seyyid Ahmed Deresi civarında, Pilavcı Bayırı'ndaki kabristana gömülürlerdi. ■

'Bir harem ağasına asla dokunma!'
Hacı Beşir Ağa'nın öyküsü

Hacı Beşir Ağa, en ünlü kızlar ağasıdır *[üstte; silahtarağa ve başçuhadar ile padişahın yanında yer alan bir kızlar ağası].* Küçük yaşta Afrika'dan zenci bir köle olarak İstanbul'a getirilmiş ve Kızlar Ağası 'Yapraksız' Ali Ağa'nın yanına verilmiştir... Beşir Ağa, Yapraksız Ali Ağa'nın yanında yetişip çeşitli görevlerde bulunduktan sonra, padişah musahibi olur. 1705'te ise saray hazinedarı olan Beşir Ağa, 1713'te Kıbrıs'a sürülür... 1717'de İstanbul'a dönen Beşir Ağa, III. Ahmed'in kızlar ağası olur. III. Ahmed, 1730'da Patrona Halil İsyanı ile tahtan indirildikten sonra, yerine geçen I. Mahmud *[sol altta],* Beşir Ağa'yı görevinde bırakır... Beşir Ağa, I. Mahmud üzerinde etkili olarak, dönemin devlet adamlarının tayini ve devlet işlerinin yönlendirilmesinde önemli bir rol oynar. Bir harem ağasının *[sağda; M. d'Ohsson'un kitabından]* padişah üzerindeki nüfuzundan rahatsız olan Sadrazam Kabakulak İbrahim Paşa, I. Mahmud'a, "Efendim ben Mısır'da uzun süre kaldım; siyah Araplarda bir akıllı görmedim. Şimdi, sultanımın vekilliğini, kızlar ağasının aklı üzere ve onun reyi ile mi yapayım? Yapmazsam bana düşman olacak ve başıma bir iş getirecek diye vesvese ile hareket ederek, layıkıyla iş yapamayacağım..." diyerek, Beşir Ağa'yı şikâyet eder. I. Mahmud, sadrazamını bu şikâyeti üzerine Darüssaade ağasını görevden alıp, sürgüne göndermeye karar verir. Ancak Beşir Ağa durumu haber alınca, araya Valide Sultan'ı sokarak, sadrazamı azlettirir. Bu olaydan sonra, hiç kimse bir daha, bir harem ağası aleyhinde söz etmeye cesaret edemez... Tam 29 yıl harem ağalığı yapan Hacı Beşir Ağa, 1746'da vefat eder ve Eyüp Sultan'ın türbesinin yanına gömülür.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Büyükada'da sandal yarışları: Necmettin Bey'in çektiği bu fotoğrafın tarihi 1898. Mehmet Günyeli koleksiyonuna ait fotoğraf, Bahattin Öztunçay'ın "Dersaadet'in Fotoğrafçıları" adlı kitabında yer alıyor.

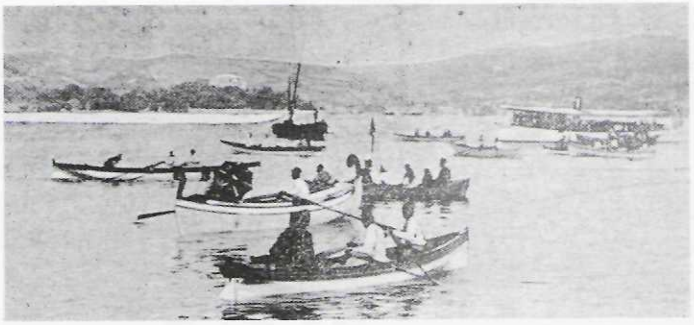
Osmanlı'da kayık yarışları

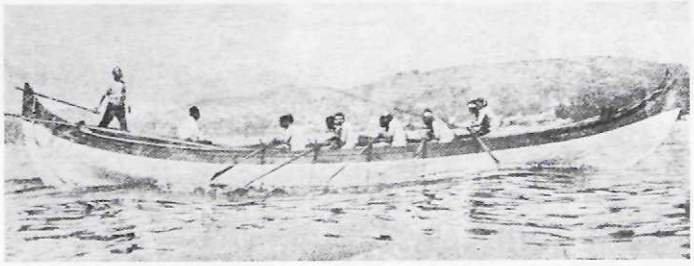
19. Yüzyıl ortalarından itibaren, Osmanlı denizlerinde de görülen kayık ve kürek yarışları, giderek o derece ilgi odağı olmaya başlar ki, 1908'de Moda'da yapılan yarışlara, şehzadelerden de katılanlar olur.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1890'lı yıllarda Tarabya'da yapılan bir sandal yarışının 'Malumat' gazetesindeki fotoğrafı [solda]. Bu yıllarda, Çubuklulu Sabri Bey'in '5 çifte kancabaş' kayığı, 3 millik mesafeyi, 24 dakika 25 saniyede alarak, birinci gelir [ortada]. Donanma yararına Temmuz 1912'de Beykoz'da yapılan yarışın Resimli Kitap'taki fotoğrafı [altta].

FOTOĞRAFLAR: BEYAZIT DEVLET KÜTÜPHANESİ ARŞİVİ

İDRİS BOSTAN

Dünyada oldukça erken tarihlerde düzenlenmeye başlayan kayık ve kürek yarışları, 19. Yüzyıl ortalarından itibaren, Osmanlı İmparatorluğu denizlerinde de görülür ve bir müsabaka olarak uygulanır.

İlk örneklerine Abdülaziz devrinde rastladığımız bu tür yarışların ilki, 27 Ağustos 1869'da Büyükada'da düzenlenir. Bu amaçla Büyükada'da bir müsabaka komisyonu kurulur ve Bahriye Nâzırı aracılığıyla, padişahtan izin istenir; 6 Temmuz 1869 (26 Rebi'ülevvel 1286) tarihli irade ile de, yarışa müsaade edilir.

Bundan sonraki yarışların hangi sıklıkla yapıldığı, şimdilik bilinmemekle beraber, yaklaşık yirmi yıl sonra, 28 Ağustos 1888'de Büyükada'da yeniden bir kayık yarışı düzenlenir ve o sırada İstanbul'a gelmek üzere bulunan İngiltere Kraliçesi'nin oğlu Edinburg Dükü'nün de bu müsabakaya katılması kararlaştırılır.

Bir Osmanlı '3 tekli'si minyatürü [solda].

Bu tür yarışların İstanbul merkezli olarak, daha sonraki yıllarda da tekrar edildiği belgelerden anlaşılmaktadır. Nitekim 21 Eylül 1890'da (6 Safer 1308) Moda'da yapılan kayık yarışlarının olaysız tamamlandığı, Üsküdar kumandanı İsmail Paşa tarafından II. Abdülhamid'e bildirilmiştir.

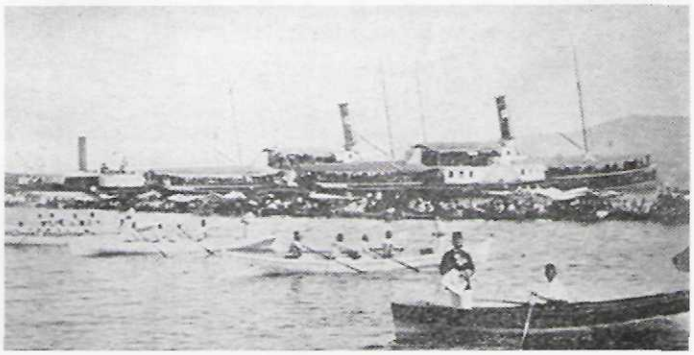
Bu yarışların zaman zaman bazı sebeplerle tehir veya iptal edildiği de olur. Nitekim

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAFLAR: BEYAZIT DEVLET KÜTÜPHANESİ ARŞİVİ

Eylül 1897 tarihli 'Malumat' gazetesinde yer alan üç fotoğrafta, Büyükada'daki yarış ve bu yarışa katılan donanmaya ait tahlisiye sandallarının geçişi [üstte, sağda ve sağ üstte].

ertesi yıl, 28 Ağustos 1891'de, yine Moda'da düzenlenecek olan kayık yarışı, Rum patriğinin cenaze alayına tesadüf etmesi sebebiyle, Yunan elçisi Mavrokordato'nun Hariciye Nezareti'ne yaptığı müracaat üzerine, birkaç gün ertelenir ve bilahare yapılır.

Yarışın tehir edilmesindeki amaç, İstanbul'da yaşayan Ortodoks halkın da yeterince katılımını sağlamaktır. Kayık yarışları o derece ilgi ile karşılanmış olmalı ki, bir müddet sonra her sene yapılması mutat hale gelir.

Kayık yarışlarının düzenlenmesi ve eksiksiz yürütülebilmesi için, 'Bahriye Nezareti' yani Denizcilik Bakanlığı yetkilidir. Nitekim 29 Ağustos 1893 (16 Safer 1311) Pazartesi günü, Kadıköy'de, Moda Burnu'nda yapılması kararlaştırılan yarışmanın uygulanması için, bir program hazırlanır ve Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü Paşa başkanlığında bir komisyon kurularak yarışın kuralları belirlenir.

Bu komisyonda bulunanlar arasında, bazı yabancı askerî danışmanlar da vardır. Rauf Paşa, Mustafa Paşazade Osman Paşa, Woods Paşa, Goltz Paşa, Şurayı Devlet azalarından Said ve Abbas paşalar, Bank-ı Osmanî müdürü, Noradonkiyan Efendi, Tütün Reji müdürü bunlar arasındadır.

Yarış kurallarına göre, isimleri programda kayıtlı olmayan kayık ve filikaların yarışa katılmaları mümkün değildir. Yarışa katılacak bütün sandallar özelliklerine göre gruplandırılır ve bu düzene uygun olarak, yarışacakları eşleri ile bir araya getirilir.

Tam 23 farklı yarış yapılması planlanır ve programda değişiklik yapma hakkı da Yarış Komisyonu'na verilir.

Kürek: Denizcinin genç yaş sporu

Günümüzde, deniz sporları söz konusu edildiğinde, yüzmenin ardından, genellikle yelken ve kürek yarışları öne çıkar. Bu alanlara ilgi duyan herkesin denizle ilk tanışması da, küçük yaşlarda başlar. Tarih boyunca da, bu böyle olmuştur. Mesela Pirî Reis, beraberinde Akdeniz'i dolaştığı amcası Kemal Reis'in gemisinde iken, çok genç bir yaştadır. Barbaros, ağabeyine iltihak etmeden önce, bir başına denizde sandal dolaştırır. Kılıç Ali Paşa *[solda]*, denizde esir edilip gemisinde eğitildiği Ali Ahmed Reis'in yanına küçük yaşta katılır. Ünleri tarihe geçmiş veya isimleri bilinmeyen nice denizcinin, çocuk yaşlarından itibaren denizcilikle uğraştığı ve genelde buna sandalla, kürek çekerek başladığı aşikârdır.

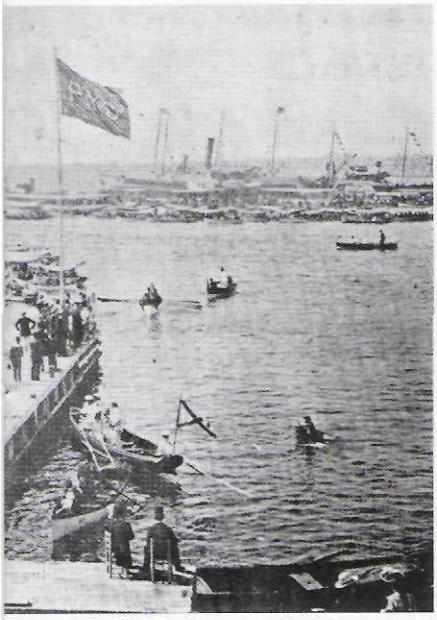
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Donanmanın kürekçileri

Gemilerin esas itibariyle kürekle hareket ettiği dönemlerde, küreklerin nasıl çekileceği konusunda, önceden verilen bir eğitim olmasa bile, bunun kurallarının kısa sürede öğretildiği anlaşılmaktadır. Mesela 'forsa' olarak donanmada kürek çekenlerin önceden bir deneyimi olmadığı, yine ülke genelinde vergi karşılığı kürek çekmek üzere görevlendirilenlerin donanmaya ilk katılmaları esnasında, bazı güçlükler çektikleri düşünülebilir. Ancak buna karşılık, işi kürekçilik olan ve her sene donanma ile para karşılığında kürek çekmek üzere gidenlerin olduğu da unutulmamalıdır. Böylece tecrübelilerin yanında yerleştirilmek suretiyle, kısa sürede kürekçi yetiştirildiğini de öğreniyoruz. Mesela Osmanlı donanmasında *[üstte; bir baştarda minyatürü]* kürekçilerin oturtulurken, 'bir forsa-bir Türk' şeklinde yerleştirilmesinin bir amacı da budur ve denizciler arasında, forsaların iyi kürek çektikleri bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde, hem denizciliği sevdirmek hem de halk arasında yayılmasını sağlamak için, kayıklarla kürek yarışları düzenlendiği ve belki de, 'merasim' amacı dışında, bunun ilk uygulamalarının çok eskilere gittiği anlaşılmaktadır.

Katılan tekneler, taşıdıkları küreklere göre tasnif edilirler.

Mesela, sırasıyla iki çifte tersane kayıkları, dört ve beş çifte tersane filikaları, bir ve iki çifte Kadıköy Yarış Kulübü kayıkları, Maltiz ve tahlisiye sandalları, bir çifte hususî kayıklar, birinci ve ikinci sınıf kotralar, bir çifte hususî mavna sandalları, altı çifte Tersane filikaları, harp gemileri, yelkenli sandalları, iki çifte hususî kayıklar, yarım güverteli ve güvertesiz hususî yelkenli sandallar, iki çifte mavna sandalları, üç çifte hususî kayıklar, sefaret vapurlarının dört çifteleri, üç çifte Tersane kayıkları, üç çifte futa sandallar yarışa katılacak kayıkları oluşturur.

Yarışma sonunda, birinci ve ikinciye verilecek ödüller çoğunlukla para ödülüdür. Programda ayrıca yarışın nerede ve nasıl başlayacağı, hangi güzergâhı takip ederek nereden geri döneceği de belirtilir.

Yarışın güvenlik içinde sürdürülmesi ve denizde bir diğerinin teknesine zarar verilmesi de yasaklanır. Hatta bu maksatla, kayık ve sandallara binecek olanlarda silah bulundurulması da yasaklanır.

Çünkü önceki senelerde, tabanca ile bazı teknelerin delinmesine sebebiyet verildiği ve bu şekilde bazılarının rakiplerini geçmeye çalıştıkları anlaşılmıştır.

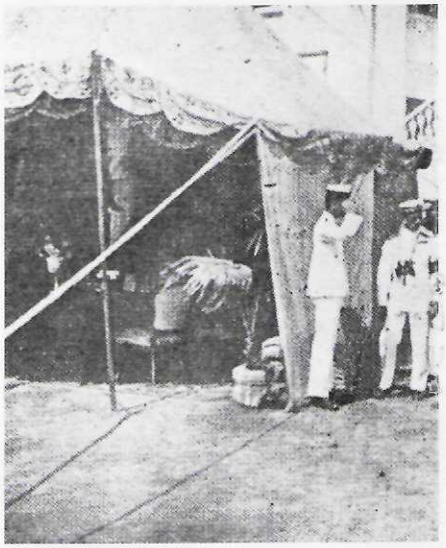
Bütün silahların toplatılması, Sultan Abdülhamid'in emriyle, Zaptiye Nâzırı'na bildirilir. Yarışmaya da, padişah adına, Bahriye Erkân-ı Harbiye Reisi Faik Paşa'nın katılması uygun görülür.

Ağustos 1893'te yapılan yarışlar, dönemin Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü Paşa tarafından yönlendirilir [sol üstte]. Hasan Hüsnü Paşa başkanlığındaki yarış komisyonunda Goltz Paşa gibi isimler de vardır [solda].

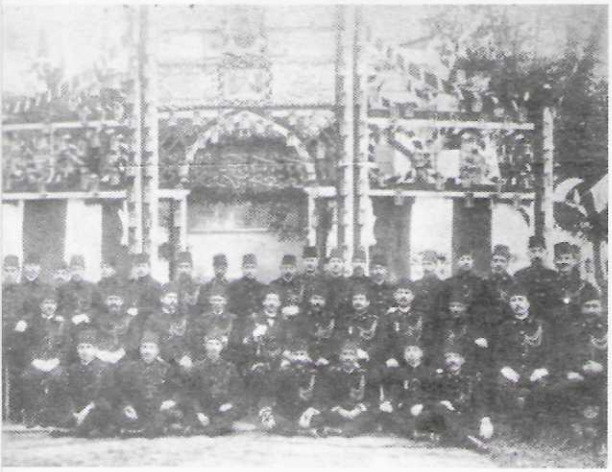
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1900'lerin başında, yarışlara katılan dönemin şehzadeleri toplu halde Ertuğrul yatında [sağda]. Ertuğrul yatının 1910'daki mızıka heyeti [altta]. Daha sonraları, 1917'de dönemin Bahriye Nâzırı Cemal Paşa, Heybeliada'daki tahlise sandalları yarışında [en sağda].

9 Eylül 1893'te Büyükdere'de düzenlenecek olan yarışa ise, yabancı elçiliklerin maiyyet vapurlarındaki sandallarla katılmalarının beklenmesi, Osmanlı makamlarını da harekete geçirir.

Yarışmaya gerekli ilginin gösterilmesi için, Bahriye Nezareti'nden de yeterince sandal sağlanması ve yarışın kolay ve güzel bir şekilde yürütülmesi temin edilir...

İmparatorluk başkenti olan İstanbul'da kayık yarışları ve diğer deniz eğlenceleri giderek yaygınlık kazanır ve halkın ilgi ve katılımı artarak devam eder. Nitekim 6 Eylül 1897'de Ayastefanos'ta başlayan kayık ve sandal yarışları, Boğaziçi ve Adalar'dan gelen büyük ve küçük 30 kadar istimbot, bir o kadar kotra, 100'den fazla sandal ve kayık ile gerçekleşir; yaklaşık beş bin kişi bu eğlenceleri seyreder. Bu yarışın, özellikle yabancı erkân tarafından düzenlendiği anlaşılmaktadır.

28 Ağustos 1899'da ise, yarışlar Büyükada'da yapılır. Bu yarışa İdare-i Mahsusa ve Şirket-i Hayriye vapurlarından başka, Romanya ve Lloyd şirketlerine ait vapurlar da katılırlar.

Yolcu alarak yarış mevkiine gitmeyi kararlaştıran bu gemilerden top atılması da kararlaştırılır. Hatta Müslüman kadınlar için, ayrı bir vapur tahsis edilmesi de düşünülür ancak alışılmış bir uygulama olmadığından, vazgeçilir.

Kayık yarışlarının yapıldığı bir diğer bölge ise, Büyükada'dır. Büyükada Yat Kulübü 1901 senesinde, Bahriye Nezareti'ne müracaat ederek, yarış tertip etmek istediklerini bildirir. Bu vesile ile, deniz askerleri ile sivil sandal sahiplerinin gemicilik bilgi ve becerilerinin artırılmasına fırsat yaratılacağını öne sürer.

Ayrıca yarışların düzenlenmesi, halkın da ekonomik durumuna katkıda bulunacağından, memnuniyet duyulmasına fırsat verecektir.

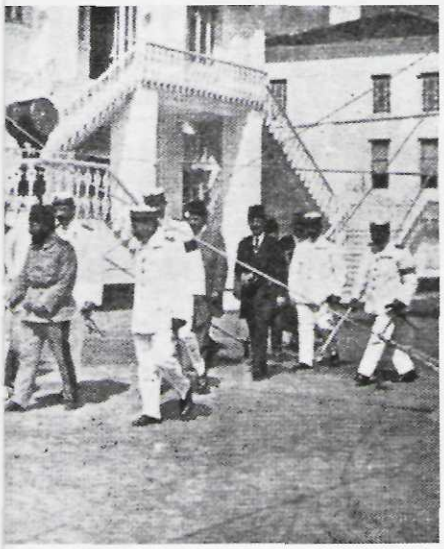
Kayık ve kürek yarışları giderek o derece ilgi görmeye başlar ki, 1906'da Moda'da yapılacak olan yarışlara, şehzadelerden katılmak

Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın [sağ üstte] kardeşi, 1896'da Atina'da düzenlenen Olimpiyat Oyunları'ndaki [sağda] kayık yarışlarına katılır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

isteyenler olur. 13 Eylül 1908'de yine Moda'da yapılan kayık yarışlarına ise, İbrahim Tevfik ve Burhaneddin Efendiler katılırlar ve Ertuğrul korvetine ait mızıka heyetinin de bu törenlere katılması sağlanır.

Kürek yarışları sadece İstanbul'da değil, İzmir'de de yapılır. 1892'de bu amaçla İzmir'de, 'Avcılar Cemiyeti' tarafından kurulan bir komisyon ile İngiltere'nin İzmir konsolosunun işbirliği halinde bir yarış düzenlemesi düşünülür; izin için İzmir Liman Reisi es-Seyyid Hafız Bilal Efendi'ye başvurularak gerekli müsaade alınır.

Kayık yarışları 13 Temmuz 1892 Çarşamba günü, üç farklı aşamada gerçekleşecektir. Birinci yarışta dört kürek, dört kürekçi ve bir dümencisi olan tenezzüh sandalları; ikinci yarışta dört kürek, iki kürekçi ve bir dümencisi bulunan İzmir limanı kayıkları, üçüncü yarışta ise dört kürek, dört kürekçisi ve dümencisi bulunan zata mahsus sandallar yarışır.

Yarışta, birinci ve ikincilere altın ve gümüş hediyeler veya para ödülü verilir. Üçüncüler ise, sadece yarışa katılma ücreti olarak ödedikleri bir mecidiye parayı geri alırlar.

Bu yarışların düzen içinde yürütülmesi görev ve yetkisi ise, İzmir Liman Reisi'ndedir.

19. Yüzyıl'ın sonlarına doğru, Olimpiyat sporları arasında görülen kayık yarışları, imparatorluğun diğer eyaletlerinde de yapılır.

Nitekim Mısır Hıdivi'nin kardeşi, 1896'da düzenlenen Olimpiyat Oyunları arasında, kayık yarışlarına katılmak için bir tenezzüh vapuruyla Atina'ya gider.

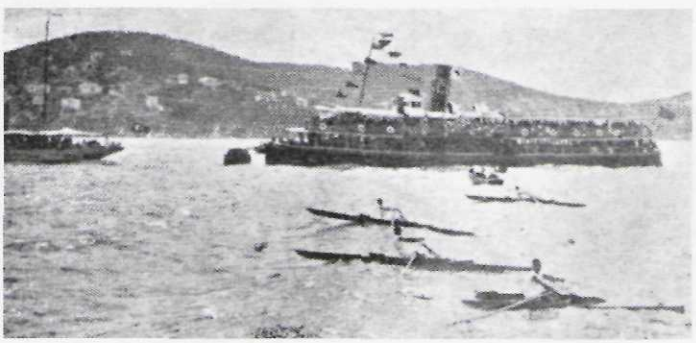
Yine Selanik'te, 1897'de yağmurlu bir havada yapılan kayık yarışlarına Osmanlı, Avusturya, İtalya ve Hollanda devletlerinin kayıkçıları katılırlar; birinci ve ikinci yarışta Fransızlar birinci gelirken, İtalyalılar üçüncü yarışta birinci, Avusturyalılar ise, üç yarışta da ikinci olurlar...

Bugün, kayık yarışlarının bu derece ilgi görmediği ortadadır; genelde dar bir çevrede yapılan ve halk için bir ilgi odağına dönüştürülemeyen kürek yarışlarının, tarihteki örnekleri de göz önünde bulundurularak, denizci kuruluşlarca benimsenmesi gerekir. ■

Dünyada kürek yarışı

Kayık ve kürek yarışlarının dünyada bilinen en eski tarihi, 18. Yüzyıl'ın ilk yarısına kadar gitmektedir. 1715'te Thames Nehri'nde düzenlenen yarışların daha sonraları sürdürüldüğü, nihayet 1829'da Oxford ve Cambridge üniversiteleri arasında düzenlenen müsabakalarla yaygınlaşmaya ve gelenekselleşmeye başladığı, 1900'de ise, Olimpik sporlar arasına alındığı bilinmektedir. Yarışlar, 1800'lerde 6, 10 ve 12 kürekçiyle yapılıyordu.

1917'de Heybeliada'daki Bahriye Mektebi önünde yapılan *kürek* yarışlarından bir görüntü [sol üstte]. Aynı yarışta, Hakem Heyeti'nin de bulunduğu başlangıç ve bitiş noktası [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Bitmez tükenmez sırlarıyla...

Mona Lisa 500 yaşında

ORHAN KOLOĞLU

Bu yıl, insan dehasının doruk noktalarından Leonardo da Vinci'nin ünlü Mona Lisa tablosu, 500. yılını doldurdu; 501 yaşına bastı! Ve her yıl olduğu gibi, bu yıl da, Eylül ayında, Mona Lisa ile ilgili bir hatta iki 'sır' daha 'patlatıldı' dünya basınında!

Kanada Ulusal Araştırma Merkezi (Ottawa), 2004'te inceleme altına aldığı Mona Lisa tablosuna ilişkin raporunu açıkladı:

Mona Lisa'nın gülüşü, yeni doğum yapmış bir annenin gülümsemesiydi. Çünkü tablo üzerindeki araştırmaların ortaya koyduğuna göre, Mona Lisa'nın boynundan aşağısı,

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Kanada Ulusal Araştırma Merkezi geçenlerde, Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa tablosuna ilişkin bir 'sır' açıkladı: Mona Lisa'nın gülüşü, yeni doğum yapmış bir annenin tebessümüydü. Bu iddia, 500 yaşını dolduran tablo hakkındaki onlarca 'sır'dan yalnızca biri...

1500'lerde hamile ya da yeni doğum yapmış kadınların kullandığı ince bir tül ile örtülüydü.

Açıklanan bir başka 'sır' ise, Mona Lisa'nın fahişeliğine ilişkindi:

İncelemede kızılötesi yansıma tekniğini de kullanan araştırmacılar, şimdiye kadar Mona Lisa'nın serbest olduğu düşünülen saçlarının, başın arkasında, bir topuzla toplandığını fark ettiler. Ancak, Rönesans döneminde, bu tür topuzu, fahişeler yapardı!..

Bitmez tükenmez iddialar ve bitmez tükenmez sırlar!

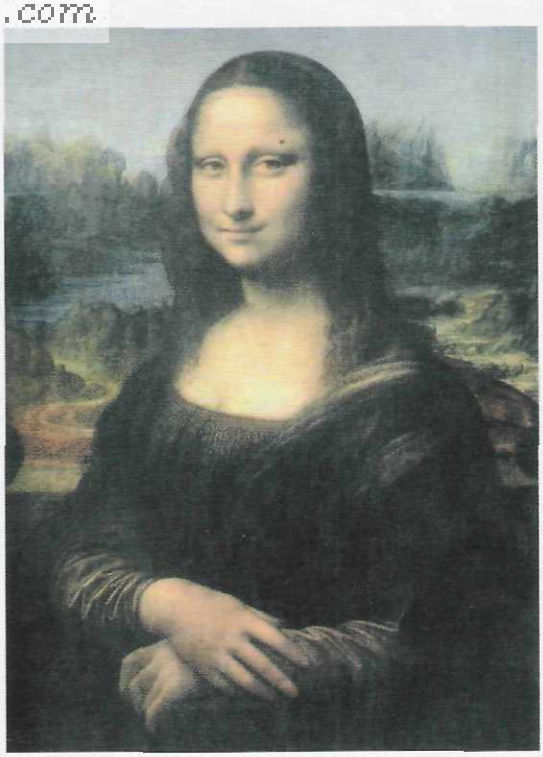
Evet, Mona Lisa tablosu önemlidir; 17. Yüzyıl'a kadar, portre sanatının en canlı başyapıtlarından biri olarak bilinmiştir.

Sayısız ressam kendi re-

Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa tablosu, Louvre Müzesi'ni ziyaret edenler için, en önemli ilgi odağıdır [üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Leonardo da Vinci öldüğünde, aslında Mona Lisa tablosu bitmiş değildir. Tablonun detayları tartışmalıdır: [1] Hafif gölgeli göz çevresi, [2] Fondaki manzaranın şekilleri, [3] Dudaklarının ucu: Bütün bu detaylar tabloya dikkatli bakıldığında, önce Mona Lisa'nın gülümsediği izlenimi uyandırır; ancak tekrar bakıldığında, onun ciddi ve mesafeli ifadesiyle karşılaşılır.

simlerinde Mona Lisa'nın kompozisyonunu tekrar etmiştir.

19. Yüzyıl'dan itibaren ise, Leonardo da Vinci'nin çevresinde geliştirilen 'dahilik kültü' bir 'Mona Lisa Mitosu'nun da doğmasına yol açar. Bu arada, tablo üzerindeki tartışmalar da alevlenir.

İşte böylesi bir ortamda, 1911 yılında bir İtalyan işçi, Mona Lisa'yı 'anavatanına geri götürmek arzusu' ile, Paris'teki Louvre Müzesi'nden çalar.

Bu olay, I. Dünya Savaşı öncesinde, siyasî gerginliklerin bile önüne geçen bir konu olur. Üç yıl sonra bulunup tekrar yerine asılınca da, Mona Lisa, dünyanın en dikkatle korunan tablosu durumuna getirilir.

Bugün de, bir 'sanat şaheseri' diye anılan 500 yaşındaki Mona Lisa, her önemli uluslararası resim sergisinde, dünyayı dolaşmayı ve 'sırlarını' çoğaltmayı sürdürür!

Tıpkı geçenlerde, Kanada Ulusal Araştırma Merkezi'nin açıkladığı 'yeni bulgular' -ki bunların biri, zaten daha önceleri öne sürülmüştü- örneğindeki gibi, her yeni iddia Mona Lisa'yı biraz daha efsaneleştirir.

Şimdi isterseniz, 'son gelişmeleri' bir tarafa bırakıp, yapılışının 500. yılını dolduran bu eserin özelliklerine ve dünyadaki algılanışına geçelim...

Ama daha önce de, Mona

İnsan dehasında bir doruk:

Leonardo da Vinci

Katolik Kilisesi'nin Engizisyon mahkemeleriyle ortalığı kasıp kavurduğu 15. Yüzyıl'da, evli olmayan bir çiftin çocuğu olarak dünyaya gelmek,

'gelecek için' iç acıcı bir durum değildi. Hem de İtalya'da, Papalık kurumuna pek de uzak olmayan bir şehirde, Vinci'de...

Neyse ki söz konusu çift, *sonradan evlenmişti... Babanın* sonraları üç evlilik daha yaptığı ve toplam 10 erkekle 2 kız çocuğu daha olduğu biliniyor. Ama bu çocuklar, 'Leonardo da Vinci'nin yani 'Vinci kentinden Leonardo' olarak tarihe geçecek o ilk çocuk hayli büyüdükten sonra dünyaya gelmişlerdi...

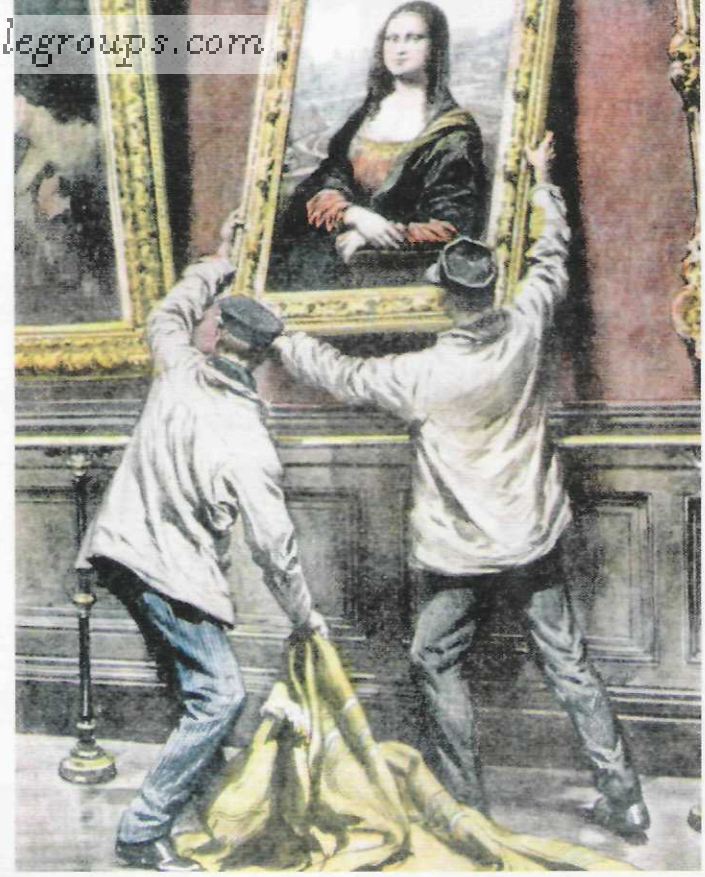
Bu tür 'aşk ürünü' çocukların, özel yeteneklere sahip olduklarına inanılır. Belki de karşılaştıkları bazı

tepkiler sebebiyle -hele o çağlarda- küçümsenmeyi aşmak hırsıyla, toplumun üstüne çıkma tutkusu, bu çocukları, başarı aramaya yönlendiriyordu... 1452'de, *İstanbul'un fethinden bir yıl* önce doğan Leonardo da Vinci'nin ilk yılları hakkında fazla bilgi yoktur. Sanat

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Mona Lisa tablosunun ünü, 1911'deki hırsızlıkla iyiden iyiye artar. O güne kadar yapıt, uluslararası bir şöhrete sahip değildir. Dünya basını olayın üstüne çullanır; hatta Fransa'da olay, 'kübist ressamların komplosu' olarak değerlendirilir ve Apollinaire ile Picasso, polis tarafından sorgulanır. Tablo 1913'te yeniden piyasa çıkar: Suçlu, mütevazı İtalyan işçi Peruggia'dır [solda; hırsızlık anını temsil eden renkli bir illüstrasyon].

Lisa'nın resim sanatı tarihindeki yeri üzerinde kısaca duralım...

Avrupa'da portre çizme geleneğinin, Rönesans'ın ivme kazanması ile 1400'lü yıllarda başladığı kabul edilir.

Daha eski çağlarda, heykelin tercih edildiği, tablolarda da modelin kişiliğinden önce, dinî davranışın -İsa, Meryem, havariler gibi- ağırlık taşıdığı bilinir.

Gerçi bu alışkanlık, 17. Yüzyıl'a kadar devam etmiştir; ama 15. Yüzyıl'da, bütün alanlarda olduğu gibi, resimlerde de 'dünyevî' olana yöneliş artmaya başlar.

Bu durum aynı zamanda modelin -ki genellikle bir hükümdar, bir soylu ya da zengin bir tüccardır- yüceltilmesi ya da ilahlaştırılması anlayışından vazgeçilmesi anlamına gelir.

Ünlü bir resim eleştirmeni, bu yeni akımın başlangıç adımlarından biri olarak 'Mona Lisa' tablosunun özelliklerini şöyle anlatır:

"Leonardo, fazlasıyla portre çizme meraklısı değildi. Nadiren yapardı; ama yapınca da, modelinin, bir şahsı değil, bir ideali temsil etmesini hissettirmeye çalışırdı. En ünlü portresi, Francesco del Gioconda'nın karısı Mona Lisa'dır."

"1503-1506 tarihli bu eser, sadece idealleştirme ile yetinmediğini, hayalî etkileri gerçekleştirmeyi tasarladığını gösteriyor."

"Mekânı dolduran beden kanlı canlıdır. Böylesine inandırıcı olmasına karşın, Mona Lisa mesafeli durmaktadır."

"Elbisesi basittir; ama başının duruşu, ellerinin şekli ve oluşturduğu üçgen form, onu muhteşem hatta 'hükümran' (royal) yapıyor."

"Kanlı canlı oluşu dışında yüz, öyle bir iç sıcaklığı yansıtıyor ve kışkırtıcı ifadesine öyle bir ebedî sır yüklüyor ki, onu Louvre Müzesi'nde ya da röprodüksiyonlarında gören milyonları tahrik ediyor."

"Fondaki manzara da esrarı artırıyor. O kadar çok erişilemez fanteziyi içeriyor ki bu

dünyasına girmesinden sonra onu tanıyanların notları ve kendisinin kaleme aldığı notlar sayesinde, genç Leonardo'nun 1470'lerden itibaren yaşadıkları hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz... Genç Leonardo'nun Floransa'da *[üstte]* Ressamlar Locası'na katılışı 1472'ye rastlar; ama bu katılımı, Leonardo'nun sadece resim yaptığı şeklinde algılamamak gerekir: Askerî mühendis, heykeltıraş, su yolu projeleri çizen mimar ve hatta filozof olarak da mesai sarf eden Leonardo da Vinci, yaşamını sürdüreceği parayı, daha çok bu tür işlerden sağlayacaktır... Ancak Leonardo'nun ressamlığı küçümsediği de düşünülmemelidir. Bugün dünya müzelerinde ve bazı tarihî binalarda hayranlıkla seyredilen tabloları ve duvar freskleri vardır. Hele bir 'La Gioconda'sı, diğer bir deyimle 'Mona Lisa' portresi vardır ki, küçücük boyutuna (78 x 53 santim) rağmen, dünyada, üzerinde en çok tartışılan ve en çok ziyaret edilen (yılda 6 milyon kişi) tablo olmuştur.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Leonardo da Vinci'nin Paris'teki Louvre Müzesi'nde [sağda] yer alan Mona Lisa tablosunu her yıl ortalama 6 milyon kişi ziyaret ediyor [altta].

manzara, gerçekten çok, hayal dünyasına ait olduğu duygusunu yaratıyor."

"Mona Lisa öylesine genelleştirilmiştir ki, gerçekten çok hayal dünyasına ait olduğu duygusunu verir."

"Kısa süren yüksek Rönesans döneminin, özel yaşamdan çok, ideal üzerinde yoğunlaşma isteyen özleminin tipik bir örneğidir. Mona Lisa'nın temsil ettiği idealler ne derece aldatıcı olursa olsun, fiziği, dışarıdan çok bir iç yaşamın yansımasıdır."

Mona Lisa'nın yapımının yıllar sürdüğü (1503'ten 1506'ya) ve bu tablonun portre sanatında yeni bir dönemi başlattığı kabul edilir. Nasıl olup da İtalya'dan Fransız Kraliyet Koleksiyonu'na gittiği ise, bilinmez.

Ama Fransa'da, İtalya'da, Hollanda'da, hatta İspanya'da kopyaları yapılan tablo, hızla popüler olur. Bugün uzmanlar, 16. Yüzyıl'dan 19. Yüzyıl'a, tablonun düzinelerle kopyasının yapılmış olduğundan söz ederler.

Ancak işin asıl ilginç yanı, aslında 'Bir Kadın Resmi' diye adlandırılması daha uygun olacak bu tablonun kimin portresi olduğu hakkındaki tartışmalar, tabloya ilgiyi 'anormal' bir noktaya yükseltmiştir.

Modeli bilinen tablolarda, bu kişilerin yüz ifadeleri ya da giysileri pek önem taşımaz. Nihayet, 'O şahıs böyleymiş işte' denilip geçilir.

Buna karşılık İtalyanların 'La Gioconda', Fransızların 'La Joconde', İngilizlerin ise 'Mona Lisa' adını verdikleri modelin kimliği üzerinde, akıl almaz tahminler ileri sürülmüştür bugüne kadar.

Floransalı zengin bir tüccar olan Francesco del Gioconda'nın karısı olduğu öne sürülen Mona Lisa hakkında, çok farklı 'iddialar' da vardır. Bunları bir bir sıralarsak, onun; Francesco'nun 'kadın kılığındaki' görüntüsü olduğu, kimliği bilinmeyen Floransalı bir hanım olduğu öne sürüldüğü gibi 'kibar bir fahişe', bir Napolili hanım, Giuliano de Medici'nin ya da Charles d'Ambroise'ın metresi olabileceği, dönem dönem hep gündeme getirilir.

Bunlara, Mona Lisa'nın Mantoue Markizi Isabelle d'Este ya da Francavilla Düşesi olabileceği gibi iddiaları da eklemek gerekir.

Mona Lisa'nın kimliği hakkındaki 'çılgın' fikirler öylesine dal budak salmıştır ki,

Metreslik iddiaları...

Mona Lisa'nın kimliği konusunda iki de 'metreslik' iddiası vardır: Bunlardan biri, onun, Fransa kralı XII. Louis'nin Milano'daki temsilcisi Charles d'Ambroise'ın *[solda]*; diğeri ise, sanat ve özellikle resim sanatı meraklısı Giuliano de Medici'nin *[sağda]* metresi olduğu yolundadır.

Mona Lisa'nın Mantoue Markizi olduğu da iddia edilir [sağ üstte]. Leonardo da Vinci'nin 1513 civarında yaptığı otoportresi [sağ sayfada, üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

onun Leonardo'nun kendisini sakalsız, kırışıksız, bir kadın görünümünde resmettiği görüntüden ibaret olduğunu söyleyenler, hatta 'ressamın annesi de olabilir' diyenler vardır..

Bir modelin değil, Leonardo'nun kendi kafasındaki 'Kadın' tipinin resmedilmiş olabileceğini, bu yüzden tabloyu elinden çıkarmamış olduğunu da ileri sürenler olmuştur.

Bu tartışmalarda, tablodaki kadının gülümseme şekli, ellerinin duruşu ve arka plandaki manzaranın yapısı üzerindeki düşünceler de etkili oluyor.

Esrarlı gülümsemenin, etrafını çevreleyen -tabloda bulunmayan- müzisyenler, şarkıcılar ve soytarılara bakışın etkisini taşıdığını söyleyenler de var.

Sanat tarihçileri arasında, Mona Lisa'nın gülüşünü, bir mutluluk ifadesinden çok, zoraki bir gülümseme olarak tanımlayanlara da rastlanıyor.

Hep haç taşır ya da gökyüzünü -yani Tanrı'yı- gösterir şekilde çizilen ellerin pek bilgece kavuşturulmuş olmasını, klasik anlayıştan bir ayrılma olarak niteleyenler de çıkmıştır. ■

Mona Lisa efsanesi nasıl yaratıldı?

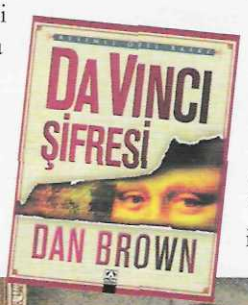
Mona Lisa efsanesi, çok eskilere gitmez! Her şey 19. Yüzyıl sonlarına doğru başlar. Leonardo da Vinci'nin dehası keşfedilince, Mona Lisa da öne çıkar; 20. Yüzyıl'ın sanat akımları ve medya ise, işi ticarîleştirir.

ORHAN KOLOĞLU

Mona Lisa tablosu, 17. Yüzyıl'a kadar, portre sanatının en canlı başyapıtlarından biri olarak bilinir. Ama hiçbir zaman, bugünkü gibi, bir esrar perdesiyle, bir 'efsane kültürü' ile çevrili değildir.

19. Yüzyıl'dan itibaren ise, Leonardo da Vinci'nin dehası keşfedilir ve bu 'dahilik kültü' bir de 'Mona Lisa Mitosu'nun doğmasına yol açar. Yani Mona Lisa'nın sırlarını, 19. Yüzyıl yaratır.

Freud, Oscar Wilde ve daha birçok ünlü, Mona Lisa tablosunun karşısına geçip bu portreyi saatlerce seyrettikten sonra, ona yeni bir 'sır' yakıştırmak için, adeta yarışırlar.

Dan Brown'un 'Da Vinci Şifresi'ni Türkiye'de Altın Kitaplar yayımladı [sol üstte]. Ron Howard'ın yönettiği ve Tom Hank ile Audrey Tautou'nun rol aldıkları 'Da Vinci Şifresi' filminde de, romana sadık kalınmış ve Mona Lisa, filmin kurgusunda önemli bir yer işgal etmiştir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Magdalalı Meryem'in esrarı

Hz. İsa'nın suyu şaraba çevirdiği söylenen Kana Köyü'ndeki (bugünkü Lübnan topraklarında) düğün yemeğinin *[üstte; bir 14. Yüzyıl minyatüründe]* aslında Magdalalı Meryem ile kendi düğünü olduğu da öne sürülür. Magdalalı Meryem *[altta; Hz. Meryem ile Hz. İsa'nın çarmıhtan indirilişinde]* birçok Rönesans tablosuna da konu olmuştur.

Bu konuda her yeni yorumun, Leonardo'yu çözmekten çok, kafaları daha da karıştırdığı açıktır. Bunun son ve en medyatik örneğine, Dan Brown'ın 'Da Vinci Şifresi' romanında rastlıyoruz.

Bilindiği gibi, Hıristiyanlığın ilkeleri Hz. İsa'nın ölümünden yüzyıllar sonra oluşturulan efsanelere dayandırılmıştır. Daha sonra bunlar eleştirilmiş, tartışılmış ve yeni görüşlerle yeni mezheplerin belirmesine zemin hazırlanmıştır.

Dan Brown'ın 2003'te yayımladığı ve bütün dünyada 60-70 milyon adetlik bir satış rekoru kıran 'Da Vinci Şifresi' romanının başarısında, Mona Lisa efsanesi birinci derecede rol oynar.

Roman şöylece özetlenebilir: Paris'teki Louvre Müzesi'nin müdürü Saumière, sakladığı bir sır nedeniyle öldürülür. Yaralı halinde son nefesini vermek için müzedeki Mona Lisa tablosunun önüne kadar gelir, çırılçıplak soyunur ve döşemedeki bir daire çiziminin içine yatar.

Onu bulanlar, tıpkı Leonardo da Vinci'nin çizimindeki ünlü 'Vitruvius Adamı' şeklinde kolları ve bacakları açık olarak yattığını fark ederler. Üstelik karnında da beş köşeli bir yıldız çizilidir.

Öldürülen Louvre Müzesi müdürü, bir de yazılı şifre bırakmıştır. Anagram (harflerin yerini değiştirerek yeni bir sözcük üretme) sistemine dayalı bu şifre çözülünce, müdürün Mona Lisa'yı işaret ettiği anlaşılır.

Beş yüz sayfalık romanın sonunda, bu şifrelerin 'erkek ile dişinin ahengini belirlediği' sonucuna varılmaktadır. Yorumu da şöyledir: Hz. İsa öncesinin putperest döneminde, dişi ilahlar, tanrıçalar, kabul görürlerdi, ancak Hıristiyanlık, kadını tamamen saf dışı bırakmış ve böylece 'erkek' Hıristiyanlığı gündeme gelmiştir; beş köşeli yıldız bunun simgesidir.

Oysa İsrail kralları Davut ve Süleyman'ın benimsedikleri ve "Süleyman'ın mührü" olarak bilinen altı köşeli yıldız, 'erkek-dişi' ahengini simgeler...

Leonardo da Vinci, Hıristiyanlığa inanmayan, para için dinî tablolar yapan bir sanatçıydı. Tablolarındaki birçok ayrıntı bunu kanıtlar. Ayrıca, eşcinsel oluşu ve hayatında hiçbir kadın bulunmadığı iddialarına dayanılarak, onun

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Mona Lisa'nın simasında "erkek ile dişinin ilahî bileşimini" resmettiği söylenir...

Dan Brown romanında, Leonardo da Vinci'den ve Mona Lisa'sından hareketle, Hıristiyan dinini kökünden sarsan bir iddiayı popülerleştirir: Hz. İsa'nın kadınlarla ilişkisi bulunmadığı yolundaki düşüncenin, aslı astarı yoktur. Magdalalı Meryem (Maria Magdalena) İsa'nın metresidir, hatta çocukları bile olmuştur...

Dan Brown'ın da paylaştığı bu tür iddiaları susturmak için, Rönesans'ın gelişme sürecinde, 'Index Librorum Prohibitorum' (Yasak Kitaplar Listesi) uygulamasını başlatmış olan Katolik Kilisesi, bunu 1966 yılında sona erdirmişti...

Ama 'Da Vinci Şifresi' romanı, bu uygulamayı yeniden gündeme getirdi: Kitabın Katolikler arasında da büyük ilgi görmesi üzerine, kara listeye alındı; karşı kampanya başlatıldı.

Dan Brown'ın kitabından uyarlanan film devreye girdiğinde, bu kampanya daha da şiddetlendi ve medyatikleşti. Leonardo da Vinci ve Mona Lisa üzerinden, Hıristiyanlar arası ve Musevilik ile Hıristiyanlık arasında, bir hesaplaşmaya girişildiği izlenimi bile doğdu.

Tek tanrılı dinlerin tamamlayıcısı olan İslâm'ın konuyla bağlantısının olup olmayacağı da akıllara takıldı. Unutmamak gerekir ki, peygamberler arasında kabul edilen ve Hazret-i Süleyman'ın mührü olarak tanınan altı köşeli yıldızın, İslâm dünyasında da kullanıldığı bilinir.

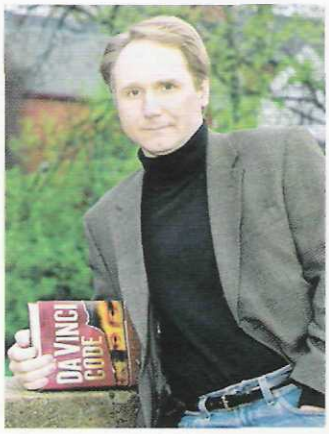
Barbaros'un türbesindeki bayrakta, Akdeniz'deki Müslüman korsanların sancaklarında bu mühre rastlanır...

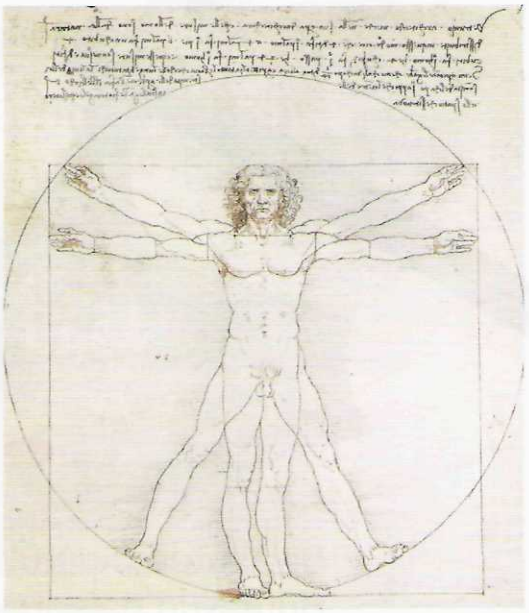
Bilindiği gibi, Hıristiyanlık Hz. İsa'yı "Tanrı'nın Kelâmı", dolayısıyla "Tanrı'nın Kendisi" sayar. Buna karşılık İslâmiyet, Kuran'ın 23 yerinde Hz. İsa'yı 'İbni Meryem' (Meryem'in Oğlu) diye anmakla, kendisini 'insan' olarak görmekte ısrarlıdır.

Ancak Hz. Meryem'in bir erkekten değil, Tanrı tarafından gönderilmiş bir elçi olan Cebrail'in üflemesiyle hamile kaldığı da kabul edilir. Hz. İsa'nın da bir kadınla düşüp kalktığı gibi konular ise, söz konusu değildir...

Leonardo da Vinci gibi bir dehâya ve Sion Tarikatı taraftarlarına yakıştırılan "İsa'nın bir insan olduğu" anlayışında, kimbilir belki İslâm dininin Hz. İsa'ya bakış açısının da etkisi olmuştur!

Dan Brown ve 'Da Vinci Şifresi' kitabının uzmanları, konuyu bir de bu açıdan ele alsalar, sanırız faydalı olacak! ■

Leonardo da Vinci'nin 1490 civarında çizimini yaptığı ünlü 'Vitruvius Adamı' [üstte].
'Da Vinci Şifresi'nin yazarı Dan Brown [sol üstte].
Dan Brown'un kitabı üzerine, kimi Türkçe'ye de çevrilen 'açıklama' kitapları yayımlandı: Simon Cox'un yazıp Güneş Tokcan'ın Klan Yayınları arasında Türkçe'ye kazandırdığı ve 'Da Vinci Şifresinin Çözülmesi' diye adlandırılan kitabın kapağı [solda, ortada].

20. Yüzyıl'ın 'şamar oğlanı' Mona Lisa

Dadaizmden fütürizme, çağdaş sanat akımlarının *[solda; Fernand Léger'nin 'Kapkacaklı Mona Lisa'sı]*, karikatüristlerin ve reklamcıların elinde *[sağda; shop&miles reklamında]*, Mona Lisa tablosu, 20. Yüzyıl'ın 'şamar oğlanı' haline gelir...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Cellatlar ve 'Siyaset Çeşmesi'

Siyaseten öldürülmeleri gereken kişiler veya Divân-ı Hümâyûn'da yargılanıp da, idama mahkûm olanların infazı, Topkapı Sarayı'nda, Orta Kapı'ya yakın bir noktada bulunan 'Siyaset Çeşmesi' önünde yapılır; cellatlar burada, onların boyunlarını vururlardı.

Topkapı Sarayı koleksiyonunda yer alan bir cellat baltası [üstte]. Batı kaynaklı bir illüstrasyonda, Bostancı Celladı ve Bostancıbaşı [sağda].

TURGAY TUNA

Topkapı Sarayı'nın 'Orta Kapı' adı verilen, ikinci büyük kapısı Babüsselâm'ın önündeki ulu Çınar ağaçlarının altında, Marmara Denizi yönüne bakan duvara bitişik çeşmenin yerinde, bir zamanlar, bir başka çeşme vardı ve söz konusu bu çeşme, Osmanlı tarihinin ayrıcalıklı çeşmeleri arasında yer alırdı.

'Siyaset Çeşmesi' diye de anılan bu çeşmenin hemen önünde, Saray emrinde hizmet gören 'Bostancı Cellatları' tarafından nice kafalar vurulmuş; bu işi gören satır, balta ve palalar yine bu çeşmenin yalağında yıkanmış ve temizlenmiştir...

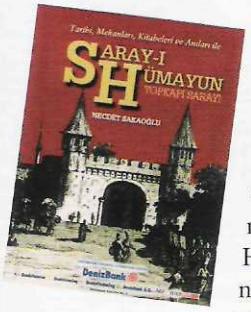
Necdet Sakaoğlu'nun "Tarihi, Mekanları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun / Topkapı Sarayı" adlı yapıtında (DenizBank Yayınları) be-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

lirttiği gibi, 'Cellat Çeşmesi' ya da 'Siyaset Çeşmesi' diye anılan çeşmenin 'yaşamı', Sultan II. Abdülhamid döneminde noktalanır.

Bu olayın öyküsü de şöyledir: "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İstanbul'a ilk ziyareti (1892) programında, Topkapı Sarayı gezisi de olduğundan, sarayda ve avlularda düzenlemeler yapılırken, II. Abdülhamid'in emriyle Siyaset Çeşmesi de sökülmüş, Abdurrahman Şeref Bey'in değimiyle 'Nice feryat ve zârilerin şahid-i câmidi olan bu menhus çeşme' yok edilmeyerek, Bâb-ı Hümâyûn'un içine taşınmış; yerine de bir başka yerden sökülen bir Hamidiye Çeşmesi monte edilmiştir."

Sakaoğlu, bugün birçok meraklı tarihçinin 'Cellat Çeşmesi' diye bildiği, kimi turist rehberlerinin de 'Cellat Çeşmesi' diye gösterdikleri bu çeşmenin kitabesine de kitabında yer verir:

"Cellat Çeşmesi diye gösterilen bu duvar çeşmesinin ayna taşında II. Abdülhamid'in tuğrası olup kitabesinde de adı okunmaktadır: 'el-gaazi es-Sultan Abdülhamid Han-ı sânî Efendimiz hazretlerinin / müceddeden bina ve inşa buyurdukları Hamidiye çeşmesidir / Nemika-i Mısrîzâde fi gurre rebiülevvel 1307' (26 Ekim 1889)."

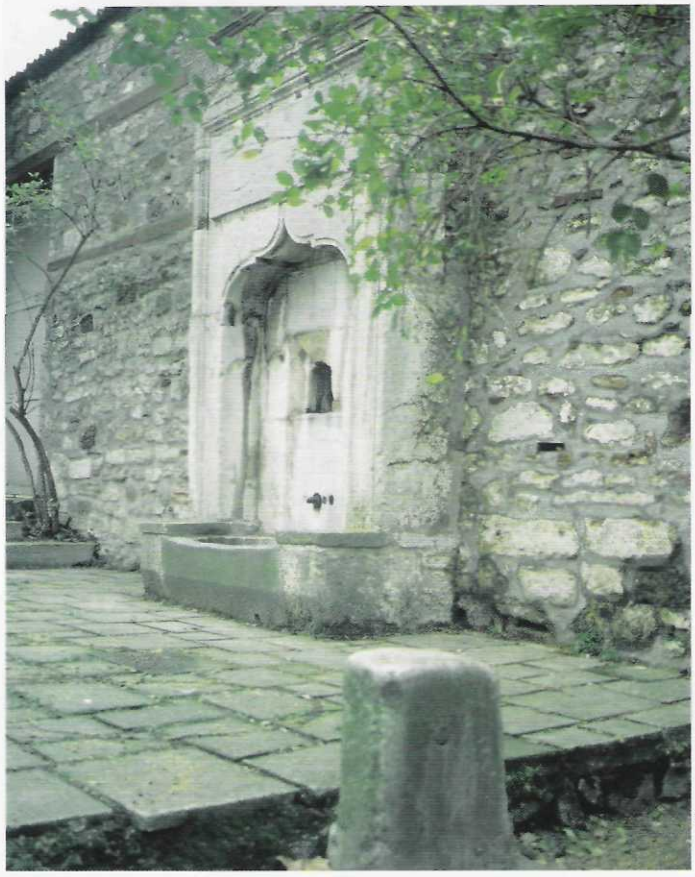

Şimdilerde, Sakıp Sabancı Müzesi'nin danışmanlığını yürüten ve 1997-2005 yılları arasında da, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü görevini üstlenmiş olan Dr. Filiz Çağman, söz konusu Siyaset Çeşmesi'nin dışında da pek çok çeşmenin de 'cellat çeşmesi' olarak kullanılmış olabileceğini belirtiyor.

Çağman, "Yani cellat birinin kafasını kesecekse, bu mutlaka orada kesilecek diye bir kural yoktu" diyor...

Şimdi yine Osmanlı'nın cellatlarına dönersek, genel olarak çingenelerden oluşan Saray cellatlarının, Bostancı Ocağı'nın bir kolu olan 'Cellat Ocağı'na bağlı olduklarını ve bu ocağın, 20 kadar neferden meydana geldiğini görürüz.

Emirleri doğrudan doğruya Bostancıbaşı'ndan alan cellatların başında bir cellatbaşı, onun altında da cellatlar ve cellat yamakları yer alırlardı. İnfazlar genelde satırla yapılırdı; ama yüksek makamdaki memurların infazları kan akıtmadan, kementle boğularak ya da asılarak yerine getirilir, idam uygulanmadan önce de, makam ve mevkilerinin gerektirdiği saygı kendilerinden

FOTOĞRAF: TURGAY TUNA

Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda yer alan ünlü Siyaset Çeşmesi'nin yerinde bugün, bir Hamidiye Çeşmesi bulunmaktadır [solda]. Necdet Sakaoğlu'nun 'Saray-ı Hümayun' kitabında, bu 'çeşme değiştirme' olayının öyküsü anlatılır [en solda].

Siyaset Çeşmesi yerine, kendi döneminin bir çeşmesini monte ettiren Sultan II. Abdülhamid ve bu çeşmenin kitabesi [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Vanmour'un çizgileriyle bir Bostancıbaşı [sağda].

esirgenmezdi.

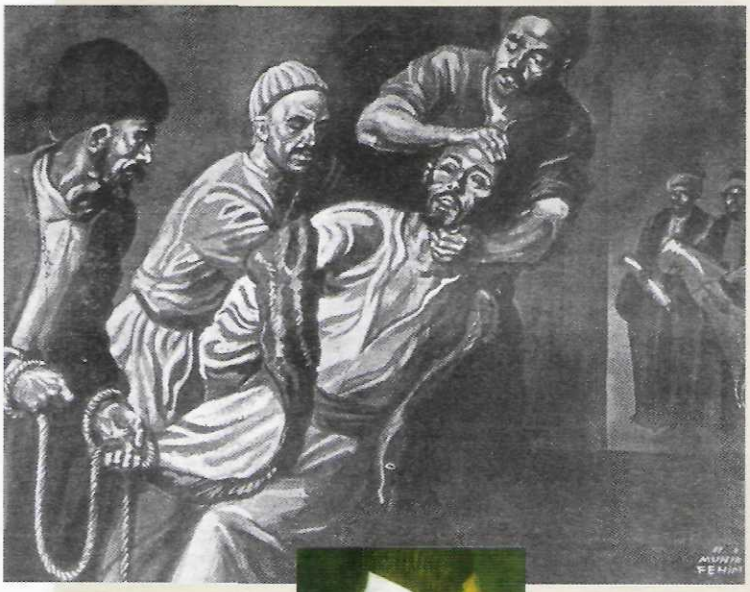
Önemli kişilerin idamında Bostancıbaşı da bu çeşmeye kadar gelir, infaz sırasında bizzat burada bulunurdu. İnfazı burada uygulananlar, Devlet-i Âli'ye, Sadaret makamına veya şeriata karşı gelmiş, isyan etmiş ya da çalıp çırpmış, casusluk yapmış, Harem'e göz dikmiş suçlulardı.

Her ne kadar Osmanlı'daki infaz şekli, idam hükümlerine göre kafa uçurularak, kementle boğularak ya da asılarak yapılmakta ise de, bu çeşmenin önü, adından da anlaşıldığı gibi, suçluların kafalarının gövdelerinden ayrıldığı yerdi.

Suçlu buraya getirilir, elleri arkasından bağlanıp, diz çöktürülür; cellat yamağı suçlunun saçlarından tutar. Cellatbaşı da, elindeki keskin satırı çok kuvvetli bir darbeyle ensenin orta yerine vurarak başı gövdeden ayırırdı.

Hükümlere göre, bilhassa suç işlemiş olan askerlerin, kumandanların başları vurulurdu. Padişah ve sadrazam emriyle yapılan 'siyaseten' idamlarda cellatlar, satır yerine yağlı kement kullanır, infazı boğarak yapar, ancak maktûlün başı, padişahın görmesi ya da 'ibret taşı' üzerine konulması için, 'şifre' adı verilen çok keskin bir ustura ile düzgün bir biçimde kesilirdi...

Kara Ali, Sultan İbrahim'i nasıl boğdu?

Ağustos 1952'de, Resimli Tarih Mecmuası'nın 32. sayısında, popüler tarihçiliğin ilginç isimlerinden Ahmet Refik Altınay'ın, "Osmanlı tarihinin korkunç siması: Cellat Kara Ali" başlıklı bir yazısı yayımlanır. Biz de okurlarımıza bu yazıdan ilgi çekici bir bölümü, Sultan İbrahim'in 1648'deki katlini aktaralım istedik:

"Cellat Kara Ali'nin en mühim eseri, Sultan İbrahim'in *[solda]* katliydi *[üstte; Münif Fehim'in çizgileriyle Sultan İbrahim'in boğduruluşu]*. Kara Ali; şeyhülislam, Sadrazam Sofu Mehmet Paşa, kazasker ve şakirdi Hamal Ali ile, hep birlikte, Sultan İbrahim'i boğmaya gittikleri zaman, sanatında ilk defa büyük bir zaaf göstermişti. Kara Ali, IV. Murat *[sağda]* zamanından beri vezirler kesmiş, şeyhlerin boynunu vurmuş, devletlûler boğmuştu; fakat padişaha el uzatmaya cesaret edemiyordu. Sultan İbrahim, perişan ve müteessir, ağlıyor feryat ediyordu. Kara Ali, kimsenin haberi olmadan sıvışmıştı. Sadrazam elinde değnek, onun peşinden koştu: 'Bre kani şol melûn!' diye bağırıyordu. Fakat Kara Ali, kelleleri bir vuruşta uçuran emektar cellat, bu cinayeti irtikâp edemiyordu. IV. Murad'ın has celladı, sadrazamın ayağına kapandı, ağladı: 'Devletlû, beni katl eyle, havf ile ra'şeden elim ayağım tutmaz' dedi. Bütün vücudu titriyor, sadrazama ağlaya ağlaya yalvarıyordu. Kara Ali yalvardıkça sadrazam değnekle yüzüne gözüne vuruyor, mütemadiyen, 'Bre melûn! İşin gör!' diye bağırıyordu. Nihayet Kara Ali, şakirdi ile beraber, Sultan İbrahim'in mahpus olduğu odaya girdi, feryatlar ve

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ricault'nun ünlü tarih kitabının Almanca versiyonunda yer alan bir işkence sahnesi [solda]. Çengel işkencesinin uygulanışı: Makarayla yukarı çekilen kurban, hızla aşağı bırakılınca çengele saplanır [altta].

Osmanlı tarihinde cellatlar, yerine getirdikleri infazlar dışında işkence uygulamalarıyla da nam salmışlardı. İşlenen ya da işlendiği öne sürülen suçun türüne ve oranına göre, kazığa oturtmadan çengele asmaya; derinin yüzülmesinden çekiçle kemik kırmaya kadar, çok değişik işkence yöntemleri vardı.

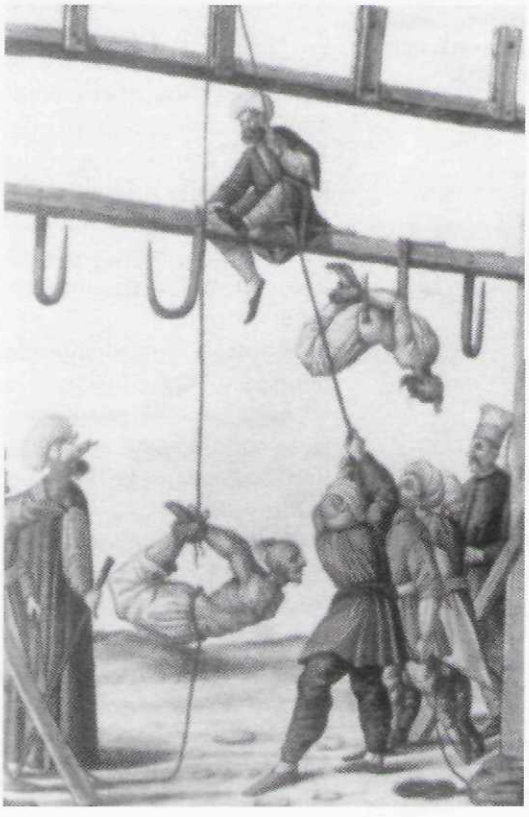
İşkencenin 'püf noktası' da, suçlunun uzun süre ölmeden işkence çekmesini sağlayabilmekti! Bu durum cellada nam kazandırır, yüklü bahşiş almasını sağlardı.

Saray'ın bahçesinde, Bostancı fırınının hemen yanı başında, küçük bir hapishane vardı. Burası aynı zamanda işkencehane olarak kullanılırdı. İnfaz öncesi işkenceleri burada yapılır ve bu işkencehaneye de, 'fırın' adı verilirdi...

Topkapı Sarayı tarihinde, işkence görecekler için kullanılan 'Fırına götürün' tabiri, buradan gelir.

Cellatların bir başka önemli görevi de, başkentten uzaklarda gerçekleştirilen önemli idamlarda, kesilen başların salamura ya da bal içine konulup İstanbul'a gönderilmelerinden sonra, bunların temizlenip, Saray'ın Bâb-ı Hümâyûn önündeki ibret taşları üzerine yerleştirilmesiydi.

Saray'daki cellatlar arasın-

göz yaşları içinde Sultan İbrahim'i boğdu. Cellatlıkla temayyüz eden Kara Ali, kalbinde zayıf bir merhamet noktası bulunduğunu göstermiş, bu cinayeti irtikâpta teehhür ettiği için müftii enâmın ve sadrazamın itabına duçar olmuştu."

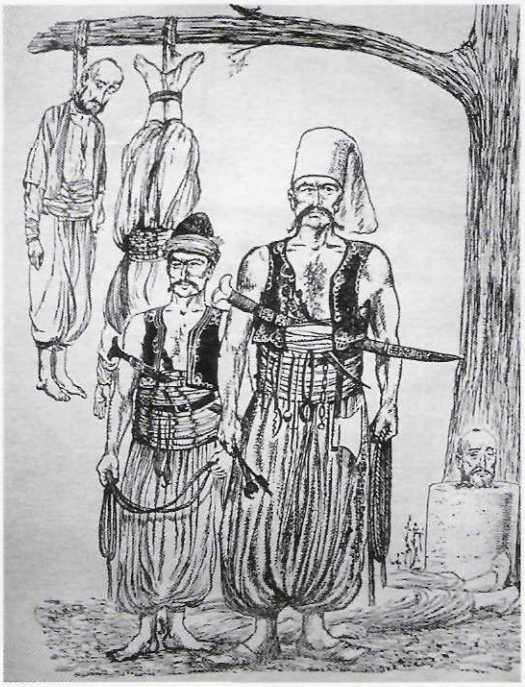

Ahmet Refik Altınay, yazısının devamında, Sultan İbrahim'in akıl hocası Cinci Hoca'nın *[altta; Nezih İzmirlioğlu'nun kaleminden Sultan İbrahim ile Cinci Hoca]* başına gelenleri de dillendirir: "Kara Ali'nin son icraatı pek yerinde olmuştu. Koca cellat, Cinci Hoca'yı korkutacak, topraklara gömülü altınlarını, güğümlerle filorinlerini meydana çıkaracaktı. Cinci Hoca, paralarını muttasıl inkâr ediyordu... Kara Ali, kemali vakar ile Cinci'nin hapsedildiği odaya girdi. Hocanın beti benzi atmıştı. Kara Ali hiç itidalini bozmadı. Odanın ocağına iki taş koydu. Kamış, aşık ve daha sair işkence aletlerini de meydana döktü. Cinci'ye mülâyemetle yaklaştı: 'Söyle efendi sultanım söyle! Bu tedarikler sultanım içindir' dedi. Cinci Hoca şaşırdı, paralarını bir türlü söyleyemiyordu, muttasıl ağlıyordu. Nihayet duvarlarda, merdiven altlarında gömülü çil akçalarını, halisülâyâr altınlarını söyledi. Kara Ali'nin bu hizmeti son ve nafi bir hizmetti: Bu akçalarla askerin ulûfesi verilecek, Cinci parası, zûyuf akçadan, çingene akçasından başka bir şey görmeyen İstanbul piyasasında büyük bir rağbet görecekti. Kara Ali bu son vazife ile mesleğini tetviç etti; fakat o sene kendi de, zelil ve hakir, kurbanlarının yanına gitti."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Cellat Kara Ali ve yamağı Hamal Ali, kurbanlarının önünde [üstte]. Venedik kaynaklı 'Türk Anıları' kodeksindeki 1640 tarihli bir çizimde Sultan İbrahim [sağda, ortada].

da, özel olarak seçilmiş dilsiz cellatlar da vardı. Bunlar bilhassa gizli olarak yapılan infazları yerine getirirdi.

Osmanlı döneminin gelmiş geçmiş ünlü cellatları arasında, adından en çok söz edileni şüphesiz, Kara Ali'dir. Naima ve Evliya Çelebi'nin de şöhretinden söz ederek adını andıkları bu cellatbaşı, 17. Yüzyıl'da yaşamıştır ve yamağı Hamal Ali ile birlikte, bir padişah (Sultan İbrahim), 10'dan fazla sadrazam, bir o kadar da vezir ve paşanın başlarını uçurmuştur.

Boğarak öldürdüğü, öldürdükten sonra da cesedine taş bağlayarak Marmara sularının derinliklerine attığı ünlüler arasında, şair Nefi de vardır.

Lakabından anlaşıldığı gibi, Kara Ali, bir çingeneydi. Reşad Ekrem Koçu, Evliya Çelebi'nin yazdıklarından yola çıkarak, Kara Ali için, şunları söyler:

"Neuzibillah, çehresinde nur kalmamış zehir gibi bir adamdı. Yaz-kış kolları sıvalı, baldır bacak çıplak; göğsü bağrı açık gezerdi. Suçlu, masum, genç, ihtiyar, haydut, vezir, âlim, Müslüman, Hıristiyan, kadın, erkek ayırt etmezdi. Onun için yalnızca kement geçirilecek boyun, satır çalınacak ense vardı."

Reşad Ekrem, sözlerini şöyle sürdürür: "Hatta, birçok defalar idam ettiği adamın kim olduğunu bile sorup, öğrenmeyi merak etmemişti. Amiri olan Bostancıbaşı'nın 'boğ!' dediğini boğar 'vur' dediğinin başını uçururdu."

Kara Ali'nin giyim kuşamını da şöyle aktarır Koçu: "Sokağa çıktığında, sağ omzundan çaprazlama asılmış bir yalın kılıç sallanır, kuşağının bir kenarında da yağlı kemendi görünürdü. Bazen bu korkunç görünümünü kerpeten, burgu, çivi, buhur fitili, deri yüzecek ustura, demir tas ve ayak kıracak çekiçler gibi işkence aletleri tamamlardı. Ustura ile kazınmış başında da kırmızı keçeden cellat külahı bulunurdu."

Tarihçiler idam ettiği insanların sayısını hatırlamayan Kara Ali'nin, tek bir kişinin idamından kaçmaya çalıştığını ve infazı çekine çekine yerine getirdiğini söyler: Bu da, 'Deli' lakabıyla anılan Sultan İbrahim'dir.

Yazılı kaynaklarda, Kara Ali'nin ölümüne dair hiçbir bilgiye rastlanılmamışsa da, büyük bir olasılıkla, onun yaşamı da normal bir ölümle noktalanmamıştır...

Osmanlı'daki adetlere göre, giysiden kösteğe, kunduradan mücevhere, idam edilen kişinin üzerindeki her şey, cellatların olur; toplananlar yılda bir kez düzenlenen 'cellat mezadı' sırasında satılırdı.

Cellatlar aslında halk arasında lanetlenmiş kişilerdi. Cellatlık mesleği 'uğursuz' sayıldığından, mezarlıkları bile ayrı idi. Eyüpsultan'da, 'Karyağdı' mevkiindeki cellat mezarlığı gibi, sur dışında kendilerine ayrılmış özel mezarlıklara gömülürlerdi. Ama cellatları anımsarken, Osmanlı döneminde halk arasında yayılmış şu deyişi de unutmamak gerek: 'Hükm-ü sultan olmaz ise, gelmez hata cellattan...'

Ricault'nun ünlü tarih kitabının Almanca versiyonunda yer alan bir illüstrasyonda kurbanının kellesini uçuran cellat görüntüsü [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Kasım 2006 Sayı 75 5,00 YTL

MONA LİSA 500 YAŞINDA

Işın Demirkent'in Bizans kronikleri tamamlandı

Anadolu kazılarında yerli-yabancı rekabeti

Pantokrator'un mozaikleri nasıl bulundu?

GÖBEKLİ TEPE

11 bin yıl öncesinin ilk tapınakları

'On Soruda' Tanzimat düşüncesi

Topkapı Sarayı'nın 'Cellat Çeşmesi'

ABD: McCarthy dönemi çılgınlıkları

DÜNYA
212323 06/11
ISSN 1302-6577

HAREMİ KİMLER YÖNETİRDİ?

http://groups.google.com/group/merakediyor

merakediyorum@googlegroups.com

McCarthy'nin önlenemez yükseliş ve çöküşü

'Kızıllar Amerika'da!' çığlıkları nasıl başladı?

Amerikan halkı son 90 yılda, üç kez büyük korku yaşadı; bunlardan ikincisinin aktörü, senatör McCarthy idi. Bu dönem, 'atom sırları' ve 'devlet sırları' histerisinin yaşandığı dönemdi. Bugün geride, sadece büyük bir utanç kaldı.

M. Tanju Akad

Orson Welles 1941'de çevirdiği 'Yurttaş Kane' filminde ilk büyük basın patronlarından William Randolph Hearst'ün Amerikan halkını nasıl yönlendirildiğini anlatırken, on yıl sonra, yeni bir baskı bulutunun nasıl Hollywood üzerine çökeceğini, kendisinin de nasıl kurbanlar listesine alınacağını bilmiyordu.

1930'larda ve 40'larda, ciddi sorunları ele alan filmler 1950'lerde yerini karanlık propaganda filmlerine bırakacaktı. 'Büyük Diktatör' (1940) ve 'Modern Zamanlar' (1936) filmlerini yaparken dikkat çeken Charlie Chaplin de, eleştirel tutumu nedeniyle, diğer yüzlerce yönetmen, senarist ve oyuncu ile birlikte dışlanacaktı. Ama bunlar 'büyük resmin' sadece küçük bir parçasını oluşturacaktı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Amerika Karşıtı Faaliyetleri Soruşturma Komitesi, 1950'lerin başlarında Hollywood'a el atar: 'Çanlar Kimin İçin Çalıyor' filminin unutulmaz oyuncusu Gary Cooper *[en solda, masa başında]* ve daha birçok Amerikan sinemacısı Komite önünde 'hesap' verirler.

Amerikan halkı son 90 yıl içerisinde, üç kez büyük korku yaşadı veya bu korkuya sevkedildi. Bunlardan birincisi, 1917 ile 1920 yıları arasındaki 'First Red Scare' denilen komünizm korkusuydu.

Kısa süre sonra FBI'ın başına geçecek olan J. Edgar Hoover'ın kuruma girdiği ve bütün hayatını şekillendirecek olan 'Komünizmle Mücadele Masası'nda çalışmaya başladığı yıllardı.

Bu baskı döneminin Amerikan tarihine bıraktığı hatıralar arasında, sendika baskınları, linçler, şanslı yabancıların sınırdışı edilmesi ve Nicola Sacco ile Bartolemeo Vanzetti gibi şanssızların uydurma davalarla kurban edilmeleriydi.

Bu dönemin öne çıkan bir diğer konusu da muhafazakârların İncil'i inkâr eden evrim kuramının okullarda öğretilmesine karşı büyük bir kampanya açmasıydı.

1920'lerdeki muhafazakâr dalga, büyük kriz ve Roosevelt'in reformcu politikalarıyla bir ölçüde geride kalmıştı. Ne var ki, II. Dünya Savaşı biter bitmez başlayan Soğuk Savaş, ikinci büyük korku dalgasını yaratacaktı. Bu dönem, Amerikan tarihinde 'Second Red Scare' adını taşır: Üçüncü korku dalgası olan 11 Eylül'ün tarihi ise, elbette ileride yazılacak...

Bu ikinci dalganın perde önündeki kahramanı Wisconsin senatörü Joseph R. McCarthy, perde arkasındaki ise, FBI'ın değişmez başkanı J. Edgar Hoover olacaktı.

1945'te Sovyetler Birliği'nin tekrar ABD'nin düşmanı olarak öne çıkacağının anlaşılması üzerine, ABD'de bu ülkeye ve Amerikan Komünist Partisi ve diğer sol gruplara karşı kapsamlı kampanyalar başlatıldı.

Amerikan halkı 1950'den 1954'e kadar, Wisconsin senatörü Joseph R. McCarthy'nin elinde tehditkârca salladığı dosyalara alışmıştı [solda].

1940'ta çıkartılmış olan Alien Registration Act (Yabancıları Kayıt Kanunu) çerçevesinde, savaş sırasında 4 milyon 741 bin 971 yabancı fişlenmiş ve politik görüşleri-

Amerika Karşıtı Faaliyetleri Soruşturma Komitesi'nin etkinlikleri, 'Büyük Diktatör' filminin yapımcı ve oyuncusu [solda] **Charlie Chaplin'i 1952'de ABD'den İngiltere'ye kaçırtmıştı** [en solda; İngiliz gazetecilerle birlikte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Amerikan Komünist Partisi, McCarthy döneminde kapatılacak [üstte] ve McCarthy, daha önceki Roosevelt ve Truman [sağda] yönetimlerini de, ABD hükümetini komünistlerle doldurmakla suçlayacaktı.

McCarthy'nin ilk hedefi Hollywood idi: Kurbanlar listesinde 324 sinemacı vardı ve bunların 212'si işlerini kaybetti: Adrian Scott, Edward Dmytryk, Samuel Ornitz, Lester Cole ve diğerleri [altta].

ne göre tasnif edilmişti.

Şimdi sıra Amerikan vatandaşlarına gelmişti. 1938'de kurulmuş olan Amerika Karşıtı Faaliyetleri Soruşturma Komitesi'nin faaliyetleri hızlandırıldı.

Bunlar öncelikle sanat dünyasında ve özellikle de Hollywood'da görüşlerinden hoşlanmadıkları kişileri kara listeye alıp yıldırma politikası yürütmeye başladılar.

Geçmişinde herhangi bir sol gruba sempatizan olanlar bile ifadeye çağrılıyor ve arkadaşları hakkında ifade vermedikleri taktirde, şirketlere gönderilen kara listelere alınıyorlar, bu artist ve sinemacılara, hiçbir şekilde iş verilmiyordu.

Onurlu kişiler ifade vermeyi reddederek, uzun yılları baskı ve yokluk içinde geçirmeyi yeğlediler. Kara listeye alınanlar arasında Leonard Bernstein, Charlie Chaplin, Orson Welles, Edward G. Robinson, Jules Dassin gibi isimler vardı.

Ancak kısa sürede Hollywood dışından kişiler, örneğin Howard Fast, Arthur Miller, Dashiel Hammett, Lilian Hellmann gibi yazarlar, Pete Seeger ve Paul Robeson gibi sanatçılar da yeni listelerde yerlerini alacaktı.

Arthur Miller

Atom bombasını yapan ekibin önde gelen birkaç isminden biri olan Robert Oppenheimer bile, ağır baskı altında kalacak ve ancak Senato Komisyonu'nda aklanacaktı.

Sovyetler Birliği'nin önce atom sonra da hidrojen bombasını yapması, Amerika'daki korku ve histeriyi toplumsal bir hastalık derecesine çıkardı. Bu ortam, ABD'nin 'Orta Batı' bölgelerinden gelen muhafazakâr bir taşra politikacısı olan McCarthy'nin yükseleceği iklimi hazırladı.

Oppenheimer

Başarısız bir avukat olan McCarthy bütün hırslı politikacılar gibi, hızla yükseleceği bir kapı aramış, önce Demokrat Parti'ye yanaşmış ancak burada istikbal göremeyince 'Cumhuriyetçi' olmuştu.

Namuslu bir insan olan rakibini hayata küstürecek son derece 'kirli' bir seçim kampanyası yürüten McCarthy,

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

deniz piyadesi olarak girdiği savaşı masa başı bir görevde geçirdiği halde, silah kuşanmış biçimde poz verdiği fotoğraflarını seçim kampanyasında kullanacaktı.

Ahlaksızlığı ve acımasızlığı ile şöhret yapacak ama yine de, 1946'da Senato'ya seçilecekti.

Daha sonraları McCarthy hakkında yazılacak olan özet yargı şuydu: "Amerikan halkının kafasını karıştırıp saptırmak ve Amerika'nın dünyadaki itibarını düşürmek için, hiçbir kimse onun kadar başarılı olamamıştır."

Senatodaki 'çaylak' dönemini atlattıktan sonra, 1950 yılı başlarında, Cumhuriyetçi Parti içerisindeki etkinliğini artırmak için harekete geçen McCarthy, günün modası olan anti-komünizmin bayraktarlığını yapacaktı.

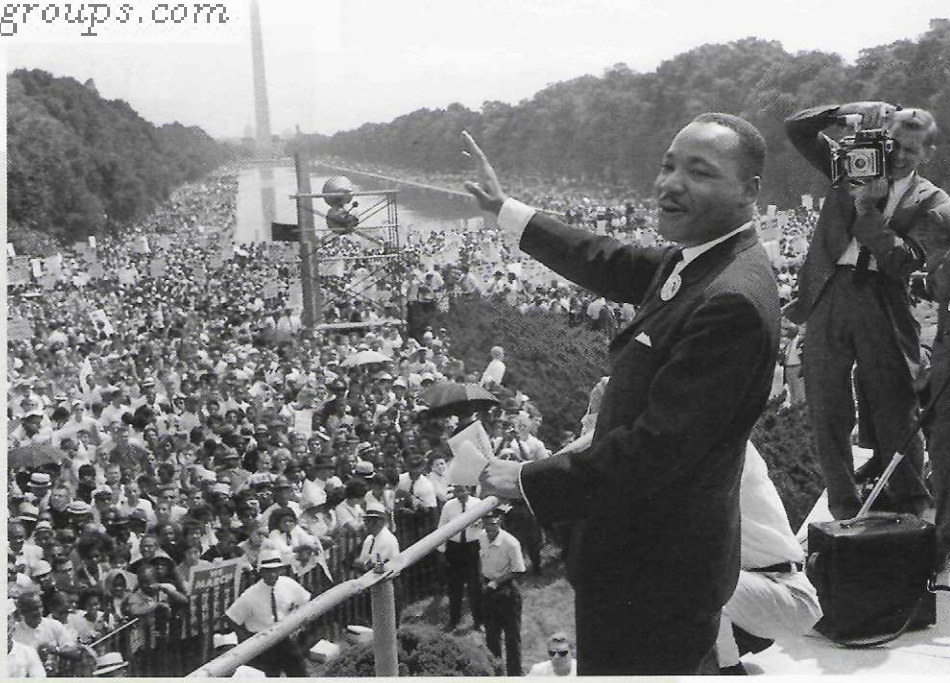
Elinde, "Dışişleri Bakanlığı'nda yuvalanmış 205 komünisti içeren bir liste" olduğunu iddia edecek, daha sonra bunların 57 kişi olduğunu söyleyecekti. Sıkıştırılınca da, tek bir kişi bile gösteremeyecek; ama John Hopkins Üniversitesi'nde Uzak Doğu uzmanı olan Owen Lattimore'un Dışişleri Bakanlığı'ndaki casus teşkilatının başı olduğunu öne sürmekten de geri kalmayacaktı!

FBI bu konuda hiçbir delil getiremeyecek ve Senato'nun özel bir komitesi Lattimore'u aklayacaktı. Daha sonra da McCarthy, ABD'nin BM temsilcisini ve bazı senatörleri, komünistlerle bağlantı kurmakla; II. Dünya Savaşı'nın politikaya atılan generalleri Marshall ve Eisenhower'ı da "komünistlere karşı mücadelede etkin olmamakla" suçlayacaktı.

Bu mesnetsiz iftira politikasının Nazilerin politikalarıyla benzerliği, aklı başında Amerikalıları çok rahatsız etmekle birlikte, çoğunluk, anti-komünist histeri içerisinde, ona kulak verebilecek ve en azından, karşı çıkmayacaktı.

1954'ün ilk aylarında, McCarthy'nin çirkin yüzünü sergileyen televizyon programları artık ulusal kanallarda yayınlanacak; ama o tarihlerde yapılan kamuoyu anketleri bile, Amerikan halkının yüzde 50'sinin onu desteklediğini ve yüzde 21'inin de 'kararsız' olduğunu ortaya koyacaktı...

Her şeye rağmen, eğer bazı 'özel' desteklere sahip ol-

McCarthy sonrasında neler oldu?

Yıllarca McCarthy'yi desteklemiş olan FBI ve ünlü şefi Hoover *[altta],* McCarthy sonrasında, solcu avı için, yeni yollar buldu. Özellikle 1956 ve 1957 yıllarında, Yüksek Mahkeme kişi haklarını koruyan bazı kararlar alınca, 1957'den 1970 yılına kadar, 'resmen' sürdürülen ve 'COINTELPRO' adı verilen bir program hayata geçirildi. Bu programın amacı, "komitelere çağrılamayacak ve normal yollarla suçlanamayacak olanları etkisizleştirmek" diye ifade ediliyordu. Bu çerçevede solculara, savaş karşıtlarına (özellikle Vietnam Savaşı sırasında) ve sivil haklar savunucularına karşı, psikolojik bir savaş yürütülüyor; kuruluşlara ajanlar yerleştiriliyor, korku yaratılarak, hizipçilik desteklenerek veya dedikodular çıkartılarak hedeflerin yıpratılması yoluna gidiliyordu. Adlî merciler bu tür yıpratıcı davalarla bu oyuna alet ediliyordu. Nihayet zaman zaman şiddet kullanma yoluna da gidiliyordu ki, FBI'ın bu programının benzerleri, aynı dönemde birçok ülkede uygulanacaktı. Konuya başka bir açıdan bakıldığında, McCarthy varken, tüm bunlar onun sayesinde yapılıyordu ve onun sahneden inmesi, bu programın yaratılmasını sağlamıştı. 'COINTELPRO' programının en büyük hedeflerinden birisi, Martin Luther King Jr. olacaktı *[en üstte].* FBI kiliseleri ona karşı tehdit edecek, özel hayatını dinleyecek, karısıyla arasını açmaya çalışacak, intihara teşvik edecek, dostlarını ve destekçilerini korkutacaktı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

McCarthy'nin yükseliş günleri: Senatör (en sağda), yanında ordu temsilcisi Robert Stevens ile birlikte, Monmouth Kalesi'ndeki ünlü askerî laboratuvarı geziyor [sağda].

masaydı, McCarthy bu denli pervasız davranamazdı. Onun birinci desteği, Cumhuriyetçi Parti içerisinden geliyordu.

Cumhuriyetçi liderler bu ahlaksız demagogu önce 1950 Kongre Seçimleri'nde, sonra da 1952 Başkanlık Seçimleri'nde, demokratlara karşı başarıyla kullandılar.

McCarthy, Roosevelt ve Truman'ın yönetimleri sırasında ABD hükümetinin komünist yuvalarıyla dolduğunu, demokratların bu konuda en azından ihmalle suçlu olduklarını ileri sürdü; ama 1952'de Cumhuriyetçiler iktidara gelince, tek bir komünist bile bulamadılar.

Diğer yandan seçim kazanıldıktan sonra, bunun hiçbir önemi kalmamıştı, yani en azından o dönemde kimse *hesap sormadı; sonra da zaten* konu gündemden düştü.

Wisconsinli demagoğun ikinci desteği ise, FBI'ın şefi Hoover idi. II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra kadroları iki misli artırılan bu örgüt, sol ve liberal düşünceli herkesi sindirmek için McCarthy'yi kullandı.

Hoover'ın yardımcısı William Sullivan yıllar sonra McCarth'ye bütün "sözde bilgileri" ve ipuçlarını kendilerinin verdiğini açıklayacaktı.

Diğer yandan, şunu ifade etmek gerekir ki, hem 1952'de -biraz da onun sayesinde- başkanlığa seçilen Eisenhower, hem de Hoover bir süre sonra onun büyük densizliklerinden sıkıldılar ve kendi politikaları için zararlı olduğuna karar verdiler.

'Senatör' elinde boş kağıtlarla televizyon karşısında bağırıp çağırıyor, açıklamakla tehdit ediyor ve kimse ona karşı çıkamıyordu; ama bir süre sonra asılsız suçlamaların geri tepeceği de açıktı.

1952 seçimlerini Cumhuriyetçilerin kazanmasını takiben, McCarthy'nin komünistlere karşı giriştiği 'Haçlı Seferi'ni artık sona erdirmesi beklendi.

Cumhuriyetçi parti şefleri onu hükümet ihalelerini *soruşturan bir komiteye atayarak* burada kızağa çekmek istediler. Ama McCarthy, kendisini bu komitenin başkanlığına seçtirerek iftiralarını savurmayı sürdürdü.

Elçi tayinlerine karışmaya başladı ve Dışişleri onun onayını almadan hiçbir görevli atayamaz hale geldi.

McCarthy herkesi suçlar

II. Dünya Savaşı'nın ABD'li komutanları Eisenhower, Patton ve Bradley *[üstte]*. Bu komutanlardan ikisi, fotoğrafta yer alan Eisenhower *[sağda]* ve Marshall, ABD'ye başkan olduklarında, asker kökenlerine rağmen, McCarthy'nin suçlamalarından kendilerini kurtaramayacaklardı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1953 yazında, iki yardımcısı yurtdışındaki ABD elçiliklerini teftişe çıkıp yeni rezaletler yarattılar. Komünizme karşı Amerika'nın Sesi radyo programlarını yürütenleri de iyice sarsıp yıprattıktan sonra, sıra Amerikan kütüphanelerinde bulunan 'yıkıcı' yayınları tespite geldi.

McCarthy, hazırladıkları listelerdeki kitapları toplattırdı ve bunların bir kısmı yakıldı. McCarthy, Hitler ile aynı sırayı izliyordu: Kitap yakmanın ardından Protestan din adamlarına el atıldı!

Hükümet tüm bunları onaylamıyor; ama engelleme yoluna da gitmiyor veya gidemiyordu, bu yüzden de itibar yitirmeye başladı. 1953 yazında Avrupa'ya yaptığı bir geziden dönen General Electric Başkanı Philip Reed, Eisenhower'a şunları yazacaktı:

"Burada herkes bizim demokratik hükümet ve kişi haklarıyla ilgili kavramlarımızın, komünistler veya faşistlerden farklı olup olmadığını soruyor."

McCarthy'nin ipini çekmek isteyenler çoğalıyor ama hâlâ kimse ona dokunamıyordu. 1954 başında, McCarthy Amerikan ordusuna da çattı. Bir subayın bağlılık yemini yapmadan terhisi konusunu büyüterek, kamuoyunda orduyu yıpratmaya çalıştı.

Ordu sözcüleri ise, McCarthy'nin, yardımcıları için, kanun dışı yollarla askerlikten muafiyet temin etmek istediğini sergileyerek buna yanıt verdiler.

Bu tartışmalar televizyona yansıyınca, milyonlarca Amerikalı, onun ne denli küstah, yalancı, acımasız ve kaçamak dövüşen bir politikacı olduğunu daha iyi gördü.

McCarthy'nin önünü kesen cesur bir yayıncı da CBS'den Edward R. Murrow oldu. 9 Mart 1954'te 'Joseph McCarthy Raporu' adlı bir dosya, televizyonda yayınladı. Burada, senatörün ahlaksızlığı ve acımasızlığı açıkça sergileniyordu. Nihayet Senato, 1954'ün Aralık ayında McCarthy'nin bazı eylemlerini kınayan bir kararı, 76'ya karşı 22 oyla onayladı. Bu olay 'oyunun sonu' idi. McCarthy bir avuç şakşakçısıyla baş başa kalınca, kendisini, eski alışkanlığı olan içkiye verdi; karaciğeri iflas edince de, 1957 yılında öldü.

'McCarthy Olayı'nın sonuçları

McCarthy'nin yaptıkları incelendiği zaman, ABD'de muhalifleri sindirmek için başarılı olduğu açıkça görülür. ABD Komünist Partisi bu kampanyalarla ezilmişti ama bu zaten ABD politikalarında etkisi ve prestiji olmayan marjinal bir kuruluştu. Diğer yandan 1950'lerde ABD yönetimine büyük zarar verdiği, özellikle de Dışişleri Bakanlığı kadrolarının bir kısmının hizmetten ayrıldığı veya ayrılmak zorunda bırakıldığı görülür. Amerikan tarihçileri, burada oluşan zaafın ABD'nin 1960'lı yıllarda yaptığı büyük dış politika hatalarında etkili olduğunu söylemektedirler. Keza, bir diğer sonuç da, komünizme karşı yürütülen mücadelede, dünyadaki her insanı yüzlerce kez öldürmeye yetecek kadar nükleer silah üretilmesiydi. ABD'de 'komünizm korkusu' gerçekten akıl dışı boyutlara çıkartılmıştı. Bunlara ve başka silahlara aktarılan trilyonlarca dolar, çok başka sorunların çözümünde kullanılabilirdi. 'McCarthy Olayı' yalana dayanan propaganda tekniklerinin geçerliliğini ve Amerikan kamuoyunun uzun sürelerle yönlendirilebildiği gerçeğini tekrar ortaya koydu. Amerikan yönetimi ise, bu olaydan, öncelikle basını denetim altına almak gerektiği dersini çıkardı *[üstte; ünlü aktör Orson Welles, 1940 yapımı 'Yurttaş Kane'de: Bu film basındaki tröstleşmeyi hedef alır]*. Ancak Vietnam dönemi ile Watergate krizlerinde uygulamakta başarısız kaldığı bu dersi, 1980'lerden itibaren hayata geçirmeye başladı.

Hazırladığı kapsamlı bir dosya ile McCarthy'nin önünü kesen cesur yayıncı, CBS'den Edward R. Murrow idi [sol üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: LEVENT ÖZGÜREL

McCarthy'nin bileğini büken haberci

'Good Night and Good Luck' adlı filmde, CBS televizyonu habercisi Murrow'un senatör McCarthy ile mücadelesi ele alınıyor.

'Soğuk Savaş' yıllarında ABD'li senatör McCarthy'nin yürüttüğü karalama kampanyalarını teşhir eden 'Good Night and Good Luck' adlı filmde, senatörün CBC televizyoncusu Murrow ile mücadelesi anlatılıyor. Filmin detaylı açıklamaları, internet üzerindeki birçok sitede yer alıyor. [üstte].

Bu ay bir önceki konumuz, ünlü Amerikalı senatör McCarthy'nin yükseliş ve çöküşünü ele alıyor.

1950-54 yılları arasında, Amerikan halkı 'büyük korku' dönemlerinden birini yaşamıştı. Bu dönem, 'atom sırları' ve 'devlet sırları' histerisinin yükseldiği yıllardı. 'Kızıllar Amerika'da!' çığlıkları arasında geçen bu dönemin sona ermesinde, anti-komünist McCarthy'nin önünü kesen cesur CBS televizyonu habercisi Edward R. Murrow'un rolü büyüktür: 9 *Mart 1954'te CBS'de 'Joseph* McCarthy Raporu' adlı bir dosya yayımlayan Murrow, senatörün ahlaksızlığını ve acımasızlığını açıkça sergiliyordu... Bu öykü, yıllar sonra ilginç bir filme konu oldu.

'Good Night and Good Luck' adlı filmde, senatör McCarthy'nin, komünizme *karşı giriştiği savaşta, topluma* gerçekleri göstermek isteyen bir haberci ile hesaplaşması ele alınıyor...

Saygın bir televizyon habercisi olan Edward R. Murrow, CBS televizyonunda 'See it Now' adında bir haber programı sunmaktadır. Tüm gözleri Murrow'un üzerine çekecek olay ise, ABD ordusundan atılmış bir askerle ilgilidir. Murrow, yargılanmadan 'suçlu' ilan edilen teğmen Milo Radulovich hakkında hazırlanan programı, kanalın üst düzey yöneticilerinin karşı çıkmasına rağmen, yayınlamak ister.

Senatör McCarthy

O dönemde, "komünizme karşı güçlü bir savaşçı" sıfatıyla öne çıkan McCarthy'nin, Komünist Parti ile ilişkisi olabileceğini düşündüğü herkesin *peşine düşmesi, Murrow'un*, McCarthy'nin teğmen Radulovich'in ordudan atılmasıyla bir ilgisi olabileceğini düşünmesine yol açar.

Neticede, ordudan atılmış olan teğmen Radulovich ile ilgili program, CBS televizyonunda yayınlanır. Senatör McCarthy'den de bir yanıt vermesi istenir.

Bu yayından sonra Murrow da, *McCarthy'nin yarattığı* 'anti-komünist' suçlamalara hedef olur.

Ancak haberci, yöneltilen suçlamaların tek amacının, başta kendisi olmak üzere, tüm ekibin bu tür davaların daha fazla üzerine gitmesini engellemek olduğunun farkındadır.

Bu noktadan sonra Murrow, CBS'in de desteğiyle, McCarthy'ye karşı adeta bir savaş açar...

Yönetmenliğini George Clooney'in yaptığı filmin detaylı açıklamaları, internet üzerindeki birçok sitede yer alıyor. ***www.film.gen.tr,*** filmin geniş bir özetini bulabileceğiniz adreslerden bir tanesi. Ayrıca, ***wip.warnerbros.com/goodnightgoodluck/index2. html*** adresinde de filmin fragmanını ve filmden alınan karelerin içinde bulunduğu güzel bir galeriyi de bulabilirsiniz.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Kasım 2006 Sayı 75 5,00 YTL

MONA LİSA 500 YAŞINDA

Işın Demirkent'in Bizans kronikleri tamamlandı

Anadolu kazılarında yerli-yabancı rekabeti

Pantokrator'un mozaikleri nasıl bulundu?

GÖBEKLİ TEPE

11 bin yıl öncesinin ilk tapınakları

'On Soruda' Tanzimat düşüncesi

Topkapı Sarayı'nın 'Cellat Çeşmesi'

ABD: McCarthy dönemi çılgınlıkları

DÜNYA
212323 06/11
ISSN 1302-6577

HAREMİ KİMLER YÖNETİRDİ?

http://groups.google.com/group/merakediyor

merakediyorum@googlegroups.com

Türk musikisinde bir ara unutulmak üzere olan 'santur' adlı çalgıyı, bestecisi Santurî Ethem Bey yaşatır ve günümüze kadar gelmesini sağlar. Ama, kadri, kıymeti bilinmemiştir...

Kadri bilinmemiş bir üstat:

Santurî Ethem Bey

ESER TUTEL

Göksu deresinde, Halat fabrikasına gelmeden, sol kıyıda, küçücük bir ahşap yalı dikkati çekerdi. Derenin bu en içeri kesimindeki yalıda, Türk musikisinin tanınmış bestekârlarından Santurî Ethem Bey uzun yıllar geçirmiş, hatta hayatını da bu yalıda kaybetmişti.

İki katlı bu küçücük yalı, yıllara direnerek yakın zamanlara kadar ayakta kalmayı başarmıştı. Bir yıl kadar önce, o taraflardan geçerken gördüm: O da zamana yenik düşmüş! Yerinde yeni bir bina yükselmekte...

1930'lu, 40'lı, hatta 50'li yıllarda bu yalıda amcam Saim Bey otururdu. Kışları seyrek olsa bile, yazları sık sık amcamı ziyarete giderdik. Amcam son yıllarında saza, söze pek merak salmıştı.

Bir keresinde evine gittiğimizde, yabancı birileriyle karşılaştık. Meğer bu kişiler, o günlerde İstanbul Radyosu'nda adı çokça duyulan Türk müziği üstatlarıymış. Kimler mi? Tamburî ve bestekâr Selahattin Pınar, Mustafa Nafiz Irmak, kemençe üstadı Vecdi Seyhun... Ve de yanlış hatırlamıyorsam, ünlü santur sanatkârı Ziya Santur Bey...

Selahattin Pınar

Eh, Santurî Ethem Bey gibi bir musiki üstadının evine de, zaten bizden çok, onlar gibi müzisyenler yakışırdı. Keşke onlarla on beş yaşında değil de, bugün karşılaşsaydım diye esef ediyorum...

O gün yalıda sürekli, Santurî Ethem Bey'den söz edilmişti: Zarif kişiliğinden, derin musiki bilgisinden, santur çalmadaki üstün yeteneğinden... Bu kişilerden İstanbul Konservatuvarı Türk Musikisi İcra Heyeti

Santurî Ethem Bey'in Yapı Kredi Resim Koleksiyonu'nda yer alan yağlıboya bir tablosu [sağ üstte; fonda, üstadın "Bu gülzarın yine bir nevbaharı" şarkısının notalarıyla].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Göksu deresi ve yalıları: Santurî Ethem Bey'in Göksu'daki yalısı, derenin dip taraflarında yer alırdı [solda].

üyesi olan Vecdi Seyhun, 1948'de, o güne kadar toparlayabildiği bilgileri, küçük bir kitapta yayımlamıştı ki, bu sayede Santurî Ethem Bey hakkında anlatılanlar, zamanla büsbütün unutulmaktan bir nebze olsun kurtulmuştu...

Santurî Ethem Bey'in babası Ali Efendi, yeniçeri imiş. 1826'da, Sultan II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırması sırasında, annesinin yardımıyla tavan arasındaki soğanların içine saklanmış da, baskıncıların kılıçlarına hedef olmaktan kurtulmuş.

Bir süre sonra ortalık durulunca, gemilerde kaptanlık yapmaya başlamış. Bir çatışmada büyük yararı görüldüğünden, devrin padişahı kendisine bugünkü Galatasaray Lisesi'nin karşısına düşen bir kârgir binayı hediye etmiş.

Santurî Ethem Bey, 1855'te, Sultan Mecid zamanında, Beyazıt'ta, Soğanağa Mahallesi'ndeki Çıkmaz Tulumba Sokağı'nda, 6 kapı numaralı evde doğmuş. Annesi Fatma Hanım, oğluna göbek adı olarak İbrahim'i seçmiş.

Önce mahalle mektebinde okuyan çocuk, sonra Soğukçeşme Rüştiyesi'ni bitirmiş.

Bu bina, Alay Köşkü ile Bâbıâli girişini oluşturan büyük kapının önünde, uzun yıllar 'Adlî Tıp' olarak kullanılan, halk arasında da 'Morg' diye anılan önü sütunlu binadır.

Çok küçük yaşından başlayarak musikiye yatkınlığı göz önüne alınarak, delikanlının Enderun'a girmesi kararlaştırılmış. Giriş sınavlarında Hacı Arif Bey ile Rifat Bey başta olmak üzere, dönemin ünlü musikişinaslarının sorularına verdiği kusursuz cevaplar, imtihan heyetini şaşkınlık içinde bırakmış!

Hacı Arif Bey

Henüz lise çağında bir genç olan İbrahim Ethem asıl keman öğrenmek istiyormuş; ama hocaları onu ısrarla santura yönlendirmişler.

Santur hocası, büyük bir olasılıkla Santurî Hilmi Bey'dir. Bu Hilmi Bey de Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın eski şeflerinden ve İstiklâl Marşı'mızın bestecisi Zeki Üngör'ün büyük babasıdır.

Enderun'dan ayrıldıktan sonra, Santurî Ethem Bey'in Maliye'ye geçtiğini görüyo-

1940'larda icra ettikleri müzik ve sohbetlerindeki anılarıyla, Santurî Ethem Bey'in hatırasını yaşatan İstanbul Belediye Konservatuvarı İcra Heyeti üyeleri arasında, üstadın yakın dostları, Ziya Santur (1), Vecdi Seyhun (2) ve Kemal Niyazi Seyhun da (3) yer alıyordu [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Santuri Ethem Bey'in, Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, Göksu deresi kıyısındaki *küçük yalısının* bahçesine, beton bir bina yapıldıktan sonra, 1990'lardaki görüntü [üstte]. Yıl 2006: Küçük yalı ve beton binanın yerine artık burada, modern bir yalı var [sağ üstte].

ruz. Tereke memurluğu görevinde titiz çalışmasını, musiki alanında da sürdürmektedir.

25-26 yaşlarındayken Sabiha Hanım ile evlenerek Taksim taraflarındaki Kazancı semtine taşınırlar. Bu evlilikten iki erkek evlat dünyaya gelir. Yakınlarının dediklerine göre, biraz asabî mizaçlı, evlatlarına karşı sevgisini gizleyen sert bir baba hali takınan bir yaradılıştadır Santurî Ethem Bey.

Udî Nevres Bey

İki oğlundan biri, 1884 doğumlu Mehmet Ali Bey, öteki 1888 doğumlu Münir Bey'dir. Mehmet Ali Bey askerî mektepte okuyup subay çıkar. 1917'de orduyla İran'dan dönüşünde, Hânikin yakınlarında meydana gelen Diyale Muharebesi'nde ağzından girip ensesinden çıkan bir kurşunla şehit düşer.

Büyük oğlu Binbaşı Mehmet Ali Bey'in şehit düşmesi Santurî Ethem Bey'i can evinden vurur. Teselliyi müzikte, beste çalışmalarında arar. Öteki oğlu, Münir Bey ise (Pekçebaşak), içkiye düşkünlüğüyle tanınan, elinden her türden ince iş gelen, bu arada çok zarif, çok güzel fıtalar imal edebilen gerçekten sanatkâr bir tekne yapımcısı olur.

Neyzen Tevfik

Santurî Ethem Bey önceleri Kasımpaşa Mevlevîhanesi'ne devam ederek Tophaneli Sabri Bey, Tamburî Ali Efendi'nin oğlu Aziz Mahmud Bey, Kanunî Hacı Arif Bey, Eczacı Şaban Bey, Kemanî Mahmut Bey, seyrek de olsa Giriftsen Asım Bey ile bir arada olur. Bu sıralarda, gençlerin devam edebilmeleri için, pek de uzak olmayan bir yerde bir santur dershanesi açar...

Santurî Ethem Bey buğday tenli dediklerinden, elâ gözlü, orta boylu bir zat imiş... Nükte yapmayı seven, arkadaş canlısı olduğu için, dostları tarafından hep aranan Ethem Bey, Tanburî Cemil Bey'in taksimleri derecesinde, dinleyenleri vecd içinde bırakan taksimler yaparmış.

Tanburî Cemil Bey

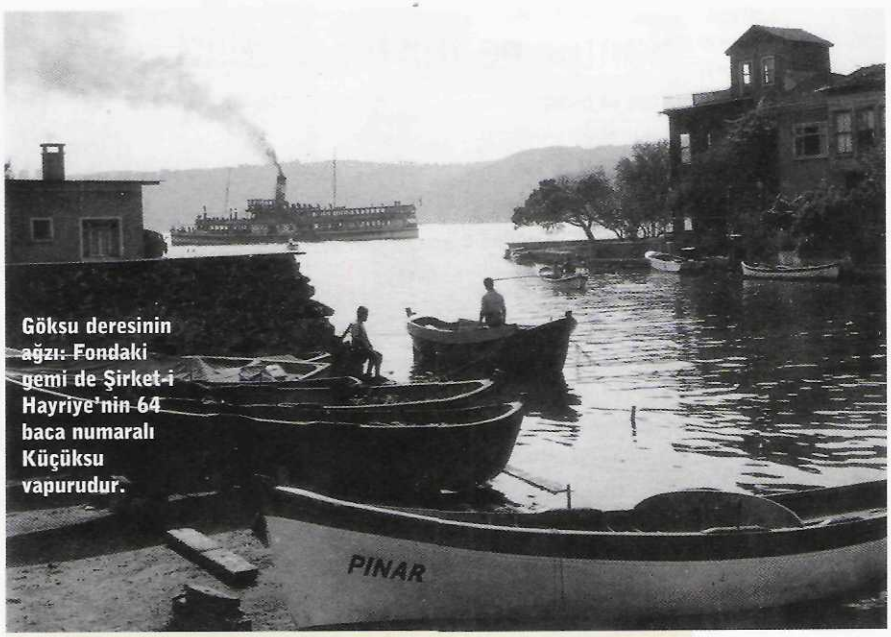
Küçük mekânlarda, santurunu üzerine örtü örterek çalar, böylece tellerin titreşimini elden geldiğince azaltmaya çalışırmış. Sarı pirinç telden istediği sonucu alamayınca, santuruna çelik teller takmayı tercih etmiş.

Kaldı ki, üstün bir el becerisine sahip olduğu için, santurlarının çoğunu da kendi yapmış. Sultan II. Abdülhamid'in huzuruna çağırıldığı bir gün, çaldıklarını dikkatle dinledikten sonra, padişahın santurunu istediği, eline alarak çelik teller takılı santuru uzun uzun incelediği anlatılır.

İşte o günlerin ünlü musikişinaslarından Kanunîzade Arif Bey, Kemanî

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Göksu deresinin ağzı. Fondaki gemi de Şirket-i Hayriye'nin 64 baca numaralı Küçüksu vapurudur.

Boğaziçi'nin mehtap âlemlerinde

Santurî Ethem Bey, Göksu'daki küçük yalısını 1902'de satın alır. Üstat artık Anadoluhisarı sâkinidir. O yıllarda, Haziran ortalarından Eylül sonuna kadar her cuma, pazar ve çarşamba, Göksu'da musikî âlemleri yapılmaktadır. Özellikle cuma geceleri bu âleme katılmak için dereye giren sandalların, kayıkların sayısı o kadar fazla olurdu ki, kürek başındakiler kürek çekemez, dereden Boğaz sularına çıkmaları üç, dört saati bulurdu. O yılların en büyük hanende ve sazendelerinin hep birlikte çalıp söylediği şarkılara, kayıklarıyla gelen musiki meraklıları da katılır, Kanlıca Körfezi'nden başlayan bu eşi bulunmaz musikî, saz ve söz âlemi tâa sabaha kadar sürerdi. Hele hele mehtaplı gecelerde... Kemanî Ağa Aleksan, Kanunî Şemsi Efendi, Tanburî Cemil Bey, Lavtacı Andon, Udî Basri Bey, Kemanî Tatyos, Santurî Ethem Bey ve Kemençeci Vasilâki gibi, her biri kendi sazında eşsiz birer değer olan müzisyenlerin nâğmeleri, Kanlıca Körfezi'nde öylesine yankılanırdı ki, âlemde hazır bulunanlar zevkten kendilerinden geçerlerdi. Santurî Ethem bey santurunu öyle bir ustalıkla çalarmış ki, çalınan sazın santur mu, yoksa piyano mu olduğunun anlaşılamadığı söylenir. Bu âlemlerin en önlü okuyucusu ise Nedim Bey'di!

Binbaşı Mehmet Ali Bey

Ağa Aleksan, Kemanî Kirkor, Leon Hancıyan Efendi, Neyzen Tevfik, Hanende Hacı Kiramî, Arap Cemal ve Hüsamettin Beyler'le Hafız Âşir Efendi tarafından, Koska'da Ragıp Paşa Kütüphanesi'nin karşısında, Şehzade Ziyaeddin Efendi'nin başkanlığında, bir "Dar-ül Musiki-i Osmanî Meşkhanesi" kurulur. Bu müzik okulunda, Santurî Ethem Bey de, uzun yıllar çalışarak, pek çok öğrenci yetiştirir. Sonradan bu okul, Çemberlitaş taraflarına nakledilir.

Yaklaşık 1895'te olsa gerek, Weinberg adlı girişimci İstanbul'a ilk fonografı getirdiği zaman, Santurî Ethem Bey, yakınları olan Üsküdarlı Fuad Bey, Udî Nevres Bey ile birlikte, kendi evinde, fonograflarda çalınmak üzere çok sayıda kovan doldururlar.

Ne yazık ki, bu kovanların hiçbiri günümüze ulaşmaz. Santurî Ethem Bey'in plak doldurduğuna dair de, elimizde hiçbir bilgi yoktur. Ama kendisinin küme fasıl erkânının yer aldığı zengin musiki âlemlerine pek çok kez katıldığını biliyoruz...

Kanunîzade Arif Bey

Santurî Ethem Bey 71 yıllık yaşamında üç büyük felaket geçirdi. Birincisi, büyük oğlu Mehmed Ali Bey'in şehit düşmesiydi. İkincisi ise, 1911'in 14 Ekim günü, Göksu deresi kenarındaki evinde uğradığı sel felâketi!

Şiddetli yağmurlar yüzünden Elmalı Bendi kısmen yıkılmış, betten taşan sular, Göksu'da önüne gelen her şeyi yıkıp sürüklenirken Santurî Ethem Bey'in küçük yalısını da tehdit etmeye başlamıştı.

Çevreden yardıma koşanlar, Santurî Ethem Bey ile eşini ancak yalının üst katına merdiven uzatarak kurtarabilmişlerdi. Azgın sular o güne kadar üstadın bestelediği eserleri, sazlarını, çok değerli nota koleksiyonlarını, bir de Şair Vasıf'a ait el yazması divanını kapıp götürüvermişti.

Leon Hancıyan

Ömrü boyunca topladığı bu değerli eserleri bir anda kay-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Santur ne tür bir sazdır?

Yapı ve biçim bakımından kanunu andıran, tokmaklarla çalınır telli bir çalgıdır santur. Önceleri telleri ibrişimden yapılırdı. 'Yatağan' ve 'kanun' adı verilen çalgıların ilk örneği sayılır (Farsça'da sentûr, Yunanca'da psalterion). Anadolu yoluyla Avrupa'ya geçmiş, Fransa'da cymbale, Almanya'da hackbrett, İtalya'da 'salterio', Macaristan'da 'cimbalon' adlarını alarak değişik biçimlerde yapılmıştır. Ses alanı, kaba rast-tiz acem arası üç sekizli kadardır. Piyanonun ilk şekli olan klavsene benzer; ondan daha basit fakat daha etkileyici bir sesi vardır.

beden Santurî Ethem Bey, bir anda uğradığı manevî çöküntü yüzünden hayata küsmüş, içine kapanmış, hiçbir şeyden zevk alamaz olmuştu...

Eserlerini hafızasında kaldığı kadarıyla tekrar yazmaya koyulduysa da, çoğunu notaya geçirememenin üzüntüsünü, ömrünün son gününe kadar hep hissetti.

Santurî Ethem Efendi'nin uğradığı üçüncü felâket, 1913'te 58 yaşındayken felce uğrayıp, sağ tarafını kullanamamasıdır.

Çalışmakta olduğu Maliye Evrak Kalemi'ndeki görevinden emekliye ayrılan üstat, çaresiz evinden çıkamaz, vaktini sol eliyle nota yazmaya talim etmekle geçirmek zorunda kalır. Artık inzivasına çekilmiştir.

Dostları zaman zaman onu hoş etmek amacıyla tekneyle yalısının önüne gelirler, onun eserlerini çalarlar, son olarak da Şehnaz Longa'sını çalarak bu musiki ziyafetini sona erdirirler. İşte o zaman, Santurî Ethem Efendi, oturduğu pencereden zayıf, titrek sesiyle onlara teşekkür ederken göz yaşlarını tutamaz.

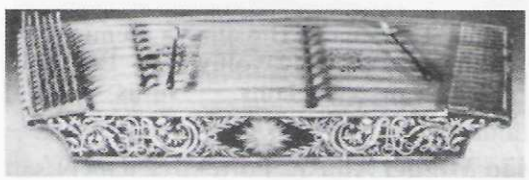
Zaman zaman da Şair Nigâr Hanım, Rumelihisarı'ndaki kırmızı yalısından iki ya da üç çifte maun sandalına binerek yanında lepiska saçlı beyaz, öte yanında zenci halayığı ile dereye gelir, Santurî Ethem Bey'i ziyaret ederek gönlünü alır, ona elinden geldiğince moral vermeye çalışır.

Santurî Ethem Bey, eşi Sabiha Hanım'ı 1924'te âni bir kalp krizi sonunda kaybettiği zaman 69 yaşındadır. Yaşamının son 14 yılını yatakta mefluç olarak geçiren Ethem Bey'i bu ölüm çok etkiler. Son iki yılını tek başına geçirmek, onu biraz daha çökertecektir.

1926'nın 14 Eylül gecesi, mangaldan yatağa sıçrayan kıvılcımın başlattığı yangın karşısında, üstat çaresiz kalacak; felçli olduğu için, kendini tutuşan yataktan dışarı atamayacaktı.

Saatin geç olmasına rağmen, çevreden görülen dumanlara koşan kahve halkı, göğsü, kolları ve karın kısmı yanmış üstadı alevlerin arasından çıkaracaklar; ama hastaneye yetiştiremeyeceklerdi.

Santurî Ethem Bey'in son yıllarında, şair Nigâr Hanım [sağ üstte], Rumelihisarı'ndaki yalısından iki ya da üç çifte maun sandalına binerek, Göksu deresine gelir, üstadı ziyaret ederek gönlünü alırdı. Sedef kakmalı, 19. Yüzyıl yapımı bir santur [altta].

Santurî Ethem Bey'in eserleri

Santurî Ethem Bey'in, 48 makamdan 361 parça eser bestelediği, bu arada iki de makam yarattığı bilinir: Biri 'Hicazkâr Buselik', öteki 'Ciharağazin'. Üstadın kendi buluşu 'Ciharağazin' makamından, peşrev, saz semaisi, besteleri ve şarkılardan oluşan on parçalık bir fasıl yaptığı bilinir. Ayrıca 21 peşrev, 26 saz semaisi, 1 vals, 2 polka, 4 marş, 15 longa, 38 beste ve saz semaisi ile hayli önemli bir rakama varan 254 şarkısı vardır. Bunlardan Şehnaz Longa'sı ile Sultani Yegâh makamından "Güller açmış, bülbül olmuş bî karar" ile "Bu gülzarın yine bir nevbaharı" şarkıları fasıllarda sık sık seslendirilir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Hilaliahmer'in hemşireleri

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, dönemin Kızılay'ı Hilaliahmer, gelir sağlamak amacıyla bir kartpostal dizisi bastırır. Arşivimizde bulunan bu kartpostallardan birinin arkasına, anonim ama ilginç bir mesaj yer alır.

Osmanlı devletinin Birinci Dünya Savaşı boyunca en büyük sorunlarından biri de, yaralı askerlerdir.

İşte bu dönemde, Hilaliahmer Cemiyeti (Kızılay), savaşa sürülmüş üç milyona yakın askerden yaralı olarak cephe gerilerine dönen yarım milyon civarında askeri tedavi etmekle yükümlüdür. Bu arada, salgın hastalıklarla da mücadele eder.

Hilaliahmer Cemiyeti'nin bir diğer görevi de, esir düşmüş askerlerin değiş tokuşudur.

Kabul etmek gerekir ki, Cemiyet'in olanakları da oldukça sınırlıdır. Buna rağmen, o dönemde herkes umudunu Hilaliahmer Cemiyeti'ne bağlamıştır. İşte böyle bir ortamda, daha çok gazi ve esirlerin üzüntü içindeki aileleri teselli etmek için, harp yıllarında, Hilaliahmer bir kartpostal dizisi yayımlar. Arşivimizde bulunan bu kartpostallardan birinin arkasına, Arap harfleriyle, belirgin bir kişiye hitap etmeyen bir mesaj yazılmıştır.

"Zavallı Genç" başlığını taşıyan bu mesajda, köyünde büyüyen, sevgilisiyle evlenip mutlu bir yaşama yönelen bir gencin, ailesini terk edip 'vatanı kurtarmak için' hayatını tehlikeye atışı anlatılır:

"Cehennemî bir hayata arzuyu kalbin ile iştirak ettin. Bütün mukaddesatını zül ederek koştun. Cehennemî bir hayata ve top tüfeklere, cansiperâne atıldın. Çünkü vatanını düşman tecavüzünden korumak gerekiyordu. Nihayet nereden geldiği belli olmayan bir kurşun parçası, seni topraklara serdi. O zaman, karşında senin yavuklun gibi aynı vatanın hemşireleri imdadına yetişti."

Bu anonim yazı, Hilaliahmer'in ihtimamıyla, söz konusu gencin sağlığına ve sevdiklerine ve böylece, beklediği huzur ve saadete kavuşacağını anımsatarak sona eriyor. ■

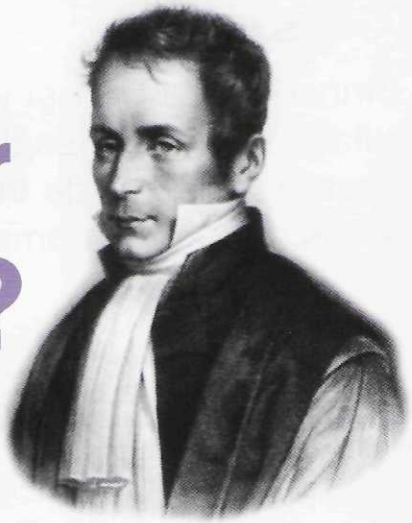
Bugünün Kızılay'ına doğru...

Bugün 'Kızılay' diye andığımız dernek, 11 Haziran 1868 tarihinde 'Mecruhin ve Mardayı Askerîyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti' adıyla kurulmuş, 14 Nisan 1877'de 'Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti',1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra, 'Türkiye Hilaliahmer Cemiyeti', 1935'te 'Türkiye Kızılay Cemiyeti' ve 1947'de de 'Türkiye Kızılay Derneği' adlarını almıştır. Kısaca 'Kızılay' olarak ifade edilir. Kızılay'ın Genel Merkez örgütü başkent Ankara'dadır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Stetoskop ne zamandır bizi dinliyor?

Hekimler, çok eski çağlardan beri hastalarını tedavi ederken onların vücutlarını dinlemişlerdir. Hekimlere bu işlem için kullanabilecekleri bir cihazı, 19. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde, Fransız hekim Laënnec verecektir...

FATİH TOPTAN

Stetoskop kadar bir mesleğin simgesi haline gelmiş başka bir nesne var mıdır acaba? T cetveli mi? Tam olarak değil; çünkü T cetvelini teknik ressam da kullanıyor, inşaat mühendisi de, makine mühendisi de, mimar da... Kaldı ki, artık çizimler çoğunlukla bilgisayarda yapılıyor...

Terzilerin boyunlarındaki mezuralar mı? Kaç tane kaldı ki bu terzilerden? Bu durumda, girişteki soruya olumlu bir yanıt bulmak oldukça güç...

Tıpta 'dinleme'nin çok eski tarihlere uzanan bir geçmişi olsa da, gözümüzün önüne bir hekimin boynuna asılmış halde gelen ya da bize bir tedavinin başlangıcındaki serin ürpertiyi anımsatan bu cihazın yani stetoskobun tarihi oldukça yeni sayılır.

Fransız hekim René Laënnec'in geliştirdiği bu aygıt, bugün bizim bildiğimiz şeklinden oldukça uzak da olsa, ilk stetoskoptur.

Bildiğimiz şeklinden uzaktır; çünkü sadece iki ucu delik ahşap bir silindirden ibarettir. Laënnec'in kısacık ömrünün tarih sayfalarında ölümsüzleşmesini sağlayan tek çalışması stetoskop olmasa da, belki de, diğer çalışmaları için de simgesel bir buluş olmasından dolayı, onun 'stetoskobun mucidi' olarak anılması çok da yanlış değildir.

Stetoskobun nasıl geliştirildiğinin öyküsünü anlatmaya, Laënnec'in çocukluğundan başlayalım. Acı bir hatırayla da olsa, stetoskobun kökleri

René Laënnec'in bir portresi [üstte]. Laënnec, küçük bir hastasını stetoskobuyla muayene ediyor [sağda; Robert A. Thom'un bir tablosunda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

belki de orada gizlidir...

René-Théophile-Hyacinthe Laënnec, 17 Şubat 1781'de, Quimper, Fransa'da dünyaya gelir. Henüz beş yaşındayken annesini tüberküloz hastalığından kaybeder.

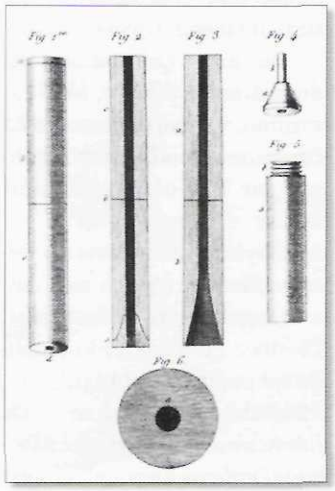
Bunun üzerine küçük René, babası tarafından, büyük amcası Abbé Laënnec'in yanına gönderilir. Bu kadar küçük bir yaşta yaşamını alt üst eden böyle bir acının, Laënnec'in bir gün göğüs hastalıkları alanında dünyanın en büyük isimlerinden biri olmasındaki katkısı acaba nedir?

Küçük Laënnec, 12 yaşına geldiğinde Nantes'a, diğer amcası, tıp fakültesinin dekanı Dr. Guillaume François Laënnec'in yanına gönderilir. Devrimin yarattığı karmaşık ortam, küçük Laënnec'in öğrenimini olumsuz etkilememekte ve başarılı bir öğrencilik sürmektedir.

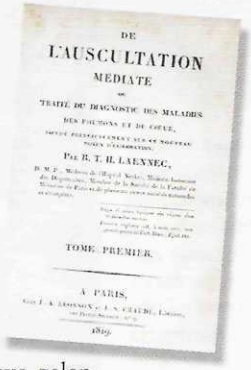
Sonraları, dönemin önde gelen hastanelerinden Hôtel Dieu'de amcasına yardım etmeye başlar. 1799'a gelindiğinde, Nantes'taki askerî hastanede çalışmaktadır; artık kan alma, pansuman ve küçük cerrahi müdahaleleri öğrenmiştir. Ayrıca, Latince ve Yunanca'yı etkili bir şekilde konuşabilmektedir.

Laënnec, 1800'de Paris'e gider, École Pratique'e girer. Burada, ünlü hocalardan ders alma şansını yakalar. Bu şansı iyi değerlendiren Laënnec, başarılı öğrencilik yaşamını burada da devam ettirir. Henüz 1802'de ilk makalesi yayımlanır.

Laënnec, 1816'da, Paris'te bulunan 20 yataklı Necker Hastanesi'nde profesyonel iş yaşamına başlar. Onu stetoskoba götüren yoldaki ilk somut adım da aynı yıl atılacaktır. Çoğu buluşun bir 'hikâyesi' olduğu gibi, bunun da vardır.

Kaynaklara göre Laënnec, 1816'nın Eylül ayının soğuk bir Paris sabahında yürürken, oyun oynayan iki çocuk görür ve oynadıkları oyuna dikkat kesilir. Çocuklardan biri, uzunca bir tahta çubuğun altını bir çiviyle eşelerken, diğer çocuk da, tahtanın diğer ucundan, yükseltilmiş sesi dinlemektedir. Bu sahne, Laënnec'in beynine not edilir...

DE
L'AUSCULTATION
MÉDIATE
TOME PREMIER.
A PARIS,
1819.

Aynı yılın ilerleyen zamanlarında, kalp rahatsızlığı sebebiyle hastaneye gelen genç, şişman bir bayan, Laënnec'in hastası olur. Laënnec'in, tedaviye başlamadan önce hastanın göğsünü dinlemesi gerekmektedir.

Ne var ki, durum itibarıyla bu pek kolay olmayacaktır. Bu durumdayken Laënnec'in

Laënnec, Necker Hastanesi'nde veremli bir hastayı muayene ederken, bir elinde de stetoskobunu tutuyor [solda]. Laënnec'in 1819 tarihli 'De l'Auscultation Médiate' (Dolaylı Dinleme Üzerine) adlı eserinin kapağı [altta].

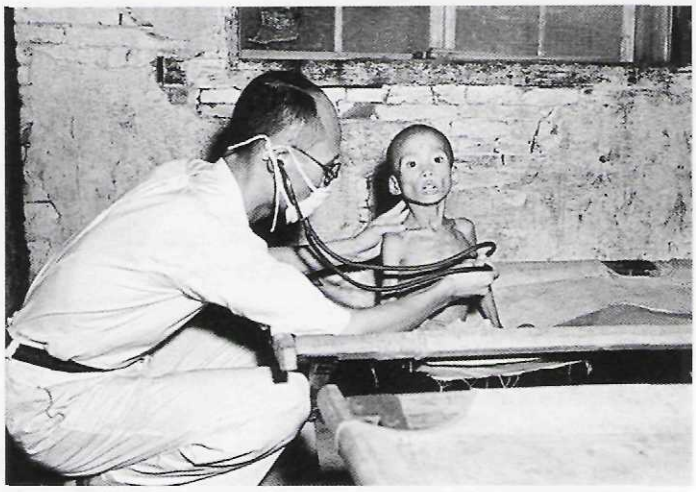
Bir 19. Yüzyıl illüstrasyonunda tüberküloz tedavisinin uygulanışı [altta]. 'De l'Auscultation Médiate' kitabından, bir stetoskop çizimi [sol altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1960'lardan önce kullanılan çeşitli stetoskopların, üzerinde markalarının da adı bulunan kutuları [sağda]. Stetoskop ile hastasını muayene eden bir hekim [sağda].

aklına, bir süre önce karşılaştığı çocukların oynadıkları oyun gelir. Bir kâğıdı sıkıca rulo haline getirir; bir ucunu hastanın göğsüne, diğer ucunu da kulağına dayar. Sonuç oldukça tatmin edicidir; hastanın kalp atışlarını net bir şekilde duyabilmektedir.

Yunanca 'stethos' (göğüs) ve 'skopein' (bakmak) sözcüklerinden türetilen 'stetoskop' cihazının doğumu, 1816 yılında, Laënnec'in pratik zekası ve tombul hasta bayanla Parisli çocukların yardımlarıyla işte böyle gerçekleşir.

Laënnec, takip eden üç yıl boyunca, farklı malzeme ve tasarımlar kullanarak buluşunu mükemmelleştirmeye çalışır.

Öte yandan, hastalarda duyduğu farklı göğüs seslerini araştırır ve bu seslerle otopside saptadığı hastalıklar arasında bağlantı kurar. Yaptığı yeni 'stetoskop' tasarımlarıyla, göğüs hastalarından muzdarip hastaların göğüslerini dinleyerek, yeni tasarımlarını sürekli sınar.

Bu uzun çalışma ve test döneminin ardından, ideal tasarımın, 3,5 cm çapında ve 25 cm uzunluğunda içi boş, ahşap bir tüp olduğuna karar verir.

Böylece, ilk stetoskop ortaya çıkmıştır. Şimdi sıra, bunu kitlelere duyurmaktadır. Laënnec bu amaçla, kullandığı yöntemi ve bulgularını, 1819'da yayımlanan 'De l'Auscultation Médiate' (Dolaylı Dinleme Üzerine) adlı yapıtında tanımlar.

Ahşap stetoskoplar, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısına değin kullanılmaya devam eder. Bunlar daha sonra, göğse yerleştirilen parçası iki esnek kauçuk boru aracılığıyla yaylı metal kulaklıklara bağlanan çift kulaklıklı stetoskoplara yerlerini bırakır.

Çan ve rijit diyafram kombinasyonuyla gerçekleştirilen stetoskoplar, 1925'te gerçekleştirilir ki, bu, bizim bugün bildiğimiz stetoskoplara çok yakındır.

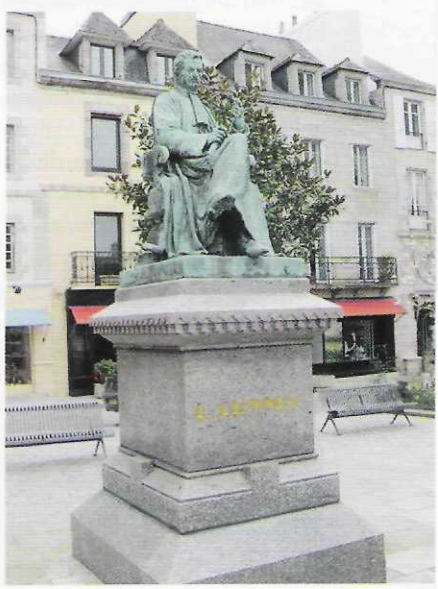
O halde, stetoskobun izini burada bırakabiliriz. Biz yine Laënnec'e, onun stetoskobu tanıttığı kitabı yayımlamasından sonraki yaşamına bakalım. Ne yazık ki, geride anlatacak uzun bir yaşam kalmamıştır...

Laënnec, üç yıl çalışarak oluşturduğu kitabının yayımlanmasından üç yıl sonra, 1822'de, Collége de France'da profesörlüğe atanır. Sonraki yıl ise, Paris'teki Charité Hastanesi'nde başhekim olur.

Selefi ve aynı zamanda hocası olan Jean-Nicolas Corvisart için Napolyon'un "Tıbba inanmam fakat Corvisart'a

90'lı yıllarda stetoskopla muayene edilen bir çocuk [altta]. Quimper'deki bir meydanda, René Laënnec heykeli [sağ altta]. Paris'teki Charité Hastanesi'nde, Laënnec'in selefi ve hocası olan başhekim Jean-Nicolas Corvisart [sağ sayfada].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

inanırım" şeklindeki sözleri düşünüldüğünde, bunun önemli bir görev olduğunu söylemek sanırız yanlış olmayacaktır.

Laënnec, 1824'te, pek çok meslekî başarı ve ödülün ardından Bayan Argon ile evlenir. Kalan iki yıllık ömrü, bir de eşi çocuk düşürünce, Laënnec'e çocuk sahibi olma şansını vermez (Roguin, A., Clinical Medicine & Research Volume 4, Number 3: 230-235).

Ne acıdır ki, üzerine onca çalışma yaptığı tüberküloz, Laënnec'in sonunu getirecektir. Sağlığı bozulmaya başlayan Laënnec'in hastalığına önceleri başka bir tanı konsa da, sonradan bunun tüberküloz olduğu anlaşılır.

Hastalığın sebebi olarak, yaptığı otopsiler gösterilir. Hava değişimi için kısa bir süre gittiği İngiltere de derdine derman olamaz. Giderek zayıflar ve 13 Ağustos 1826'da, henüz 45 yaşındayken 'ince hastalık'tan yaşama veda eder.

Oysa Laënnec, tüberküloz üzerine çokça çalışma yapmış; başta akciğer olmak üzere, karaciğer, dalak ve diğer organlarda 'tüberkül' denen oluşumları tarif etmişti.

Bu çalışmalarına kendini öylesine vermişti ki, otopsi yaparken tam yedi kez parmağı enfeksiyon kapmıştı (Barış, Y.İ., Toraks Dergisi, 2002;3 (3): 338-340).

Acaba tüberküloz, o ana kadar üzerine bu kadar gelmeye cesaret edebilen ilk kişi olan Laënnec'ten intikam mı almıştı dersiniz? ■

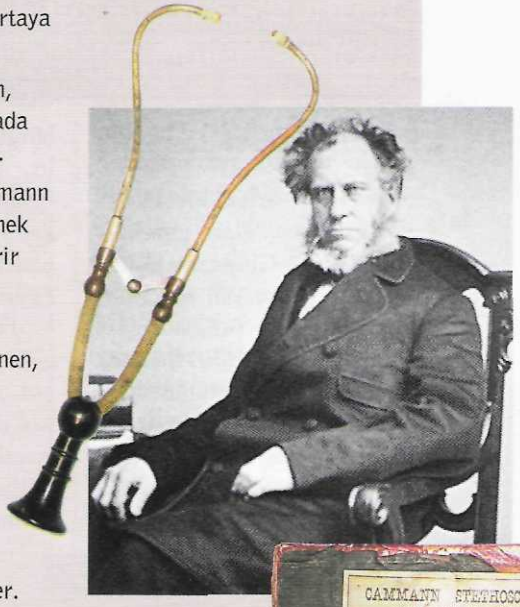
Stetoskobun evrimi

1816'de Laënnec, önce sadece külah biçimine getirdiği bir kâğıtla, daha sonra da ahşap haliyle ilk teleskobu yapar.

1828'de Pierre Aldophe Priorry *[sağda]*, huni şeklinde çan, daha hafif gövde ve daha ince kulaklığa sahip stetoskoskobu geliştirir.

1843'te Charles James Blasius Williams *[solda]*, iki kulaklıklı ilk stetoskobu ortaya koyar.

1851'te Marsh, göğse değen parçada esnek membranı kullanır.

1855'te George P. Cammann *[sağda]*, iki kulaklıklı esnek borulu stetoskobu geliştirir *[sağda ve sağ altta]*.

1894'te Bianchi, 'fonendoskop' olarak bilinen, rijit diyaframa sahip ilk stetoskobu yapar.

1925'te Bowles ve Sprague, çan ve rijit diyaframdan oluşan ve bugün bildiğimiz şekle yakın tasarımı geliştirirler.

1945-1946'da, Rappaport, Sprague ve Groom, modern iki kulaklıklı stetoskobun ideal özelliklerini bulmak için farklı tasarımlar denerler.

1956'dan itibaren, Rappaport, Sprague ve Groom'un tanımladığı prensipleri kullanarak, fakat ağırlık ve görünümde bazı gelişmeler kaydedilerek Leatham, Littman gibi isimlerce çeşitli modern stetoskoplar geliştirilir *[altta; 1960'ların başından orijinal bir Littmann stetoskobu]*.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Termodinamiğin genç ve talihsiz 'babası'

Sadi Carnot

Çalkantılı bir döneme rastlayan kısa yaşamına rağmen Sadi Carnot, adını bilim tarihine geçirecek çalışmalar gerçekleştirir; termodinamiğin genç ve talihsiz 'babası' olur...

FATİH TOPTAN

"Derler ki, bahar çağları güzeldir. Gülistan kokusu, gül bahçesinde ötüşen kuşların nağmeleri lâtifdir. İnce saz tellerinin yanık feryatları hoştur. Fakat ey gafiller bunların hepsi yar ile birlikte güzeldir."

"Cahil her yerde herkesle çıngar çıkarır. Suda boğulanlar gibi gördüğü her şeye sarılır. Rezillerle yoldaş olma. Çünkü tencere ile düşüp kalkana kara bulaşır." (Sadi, Rubailer ve İlk Gazeller, Milli Eğitim Basımevi, 1947).

Fransız Devrimi'nin önde gelen isimlerinden Lazare Carnot, ilk çocuğuna, İran Edebiyatı'nın en büyük şairlerinden Şirazlı Sadi'nin adını verirken, acaba onun yukarıdaki rubailerinden mi etkilenmişti?

Sadi Carnot'nun öğrenim gördüğü dönemde, École Polytechnique'te ders veren ünlü Fransız matematikçi Simeon Denis Poisson [sağda, ortada]. 1832'de Paris'teki kolera salgını [sağda; Jules Pelcoq'un illüstrasyonunda], Sadi Carnot'nun da yaşamına son verir.

Ayrıca bu ad acaba, Lazare Carnot'nun oğluna ve aynı şekilde yaşamı beklenmedik bir sonla noktalanacak ve oğluyla aynı adı taşıyacak torununa uğursuz mu gelmişti?

İlk sorunun yanıtının 'evet' olma olasılığı var... Ancak ikinci soruya cevap aramak, bir 'bilim tarihi' yazısı için pek yerinde olmayacağından biz, böylesi çalkantılı bir dönemde ve kısacık bir ömürde, bilim tarihine önemli katkılar yapan çalışmalarla adını yazan Sadi Carnot'nun yaşamına dönelim...

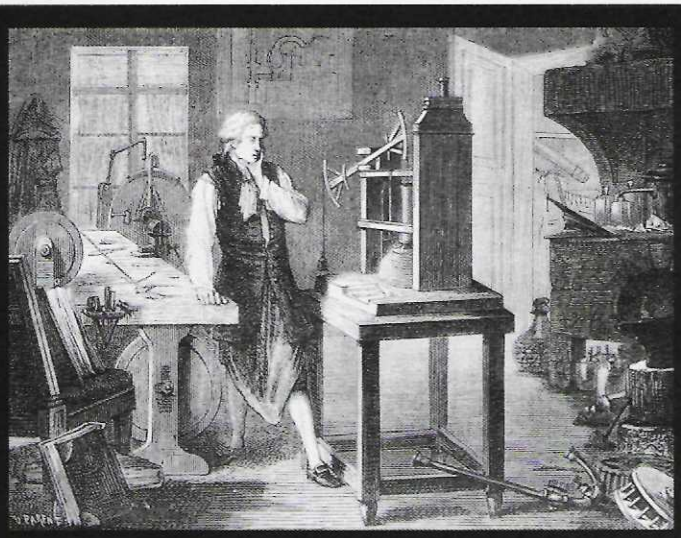

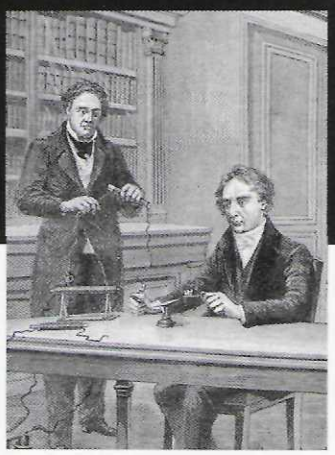
Sadi Nicolas Léonard Carnot, Fransa'nın en çalkantılı dönemlerinden birinde, 1 Haziran 1796'da Paris'te dünyaya gelir.

Fransız Devrimi'nin önde gelen isimlerinden olan babası Lazare Carnot, doğumdan kısa bir süre sonra ülkeden kaçmak zorunda kalır. 1799'da geri dönüp, sonraki yıl Napolyon'un savaş bakanı olur. Lazare Carnot, zorlamalar sonucu 1807'de istifa eder ve ken-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

James Watt, Newcomen'ın buhar makinesi üzerine çalışırken *[üstte]*. Sadi Carnot'nun da *[solda]* öğrenim gördüğü dönemde, École Polytechnique'te ders veren Arago ve Ampère, manyetizma üzerinde çalışıyorlar *[sağda]*.

dini oğulları Sadi ve Hippolyte'in eğitimine adar.

Babasından aldığı eğitim sırasında, başarısının sinyallerini verecek olan Sadi, Paris'te Lycée Charlemagne'a başlar. 1812'de ise, mümkün olan en küçük yaşta, 16 yaşında ünlü École Polytechnique'e girmeye hak kazanır.

O dönem öğretim kadrosunda Poisson, Ampère, Gay-Lussac ve Arago gibi, bilim tarihinin büyük isimlerini de barındıran École Polytechnique, öğrencilerine çok parlak bir öğrenim görme imkânı sunmaktadır.

Sadi Carnot, 1814'te, önce diğer öğrencilerle birlikte, kuşatma altındaki Paris'te işgalcilere karşı savaşır, sonra da École Polytechnique'ten mezun olur. Öğrenimine, Metz'deki École du Génie'de devam eder. Burada devam edeceği iki yıllık eğitim, askerî mühendislik üzerinedir.

Öte yandan, Lazare Carnot, Napolyon'un 100 gün-

École Polytechnique'ten mezun olduktan sonra Sadi Carnot, Metz'deki École du Génie'de, askerî mühendislik eğitimi alır [solda].

Şirazlı Sadi'nin mezarı

13. Yüzyıl'da yaşamış olan ve Bostan, Gülistan gibi eserleriyle tanınan, İran edebiyatının en büyük şairlerinden Sadi'yi, Şiraz'daki zarif kabrinde ebedî istirahatgâhında, ziyaretçileri hiç yalnız bırakmıyor. İranlılar sadece Sadi'yi değil, Firdevsî, Hafız, Ömer Hayyam gibi nice şairini de, kabirlerinde hiç yalnız bırakmıyor. Özcan Yurdalan'dan dinleyelim: "Kabirlerin ortak özelliği saygın birer ziyaret yeri olması. Bu ziyaretler, yasak savma, yıldönümünde hatırlanma biçiminde gerçekleşmiyor. Sıradan, kuru resmî törenlerle anılmıyor şairler. İranlılar, ne zaman denk gelirse, gidip şairlerini yokluyorlar. İyi havalarda, hafta sonlarında, şöyle bir kafa dinlemek için, dışarıdan gelmiş misafirleri gezdirirken, bayramda, seyranda... şairleri ziyaret ediyorlar. Baş uçlarında dua okuyanlar, hatim indirenler kadar, şiirlerini mırıldananlar da gördüm. (...) Bazı günler iğne atsan yere düşmüyor buralarda. Kısacası üç yüz, beş yüz yaşındaki şairler bu anlamlı ziyaretlerle hâlâ yaşıyor İran'da." (İran Yolculuğu, Om Yayınevi, 2001).

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

'Büyük Carnot'

Lazare-Nicolas-Marguerite Carnot; Fransız Devrimi sırasında hükümetlerde görev alan, 'Genel Savunma ve Kamu Güvenliği' komitelerinin üyesi, devrimci silahlı güçlerin seferber edilmesine katkıda bulunan devlet adamı ve komutan *[solda; döneminde yapılmış bir tabloda]*, 'Zaferin Örgütleyicisi' ve 'Büyük Carnot' lakaplarının sahibi, Şirazlı Sadi'nin hayranı ve bir Sadi Carnot'nun babası, bir diğer Sadi Carnot'nun da dedesi... 4 Eylül 1797'de, kralcılara karşı yapılan darbeden sonra Almanya'ya kaçmak zorunda kalan Lazare Carnot, Napolyon'un 9 Kasım 1799'daki darbeyle iktidara gelmesinin ardından, geri döner ve Savaş Bakanlığı görevine getirilir *[sağda]*. Napolyon'un 'Yüz Gün' döneminde bu kez içişleri bakanlığı koltuğuna oturan Lazare Carnot'nun siyasî yaşamı, XVIII. Louis'nin yeniden tahta çıkmasıyla tamamen sona erer ve 1815 Temmuz'unda Fransa'dan sürülür... Üçüncü Cumhuriyet döneminde 'itibarı iade edilen' Lazare Carnot'nun külleri, torun Sadi Carnot'nun cumhurbaşkanlığı döneminde Fransa'nın ulusal anıt mezarı olan Panthéon'a yerleştirilir.

lük ikinci iktidarında, İçişleri Bakanlığı görevine getirilir. Ancak bu dönemin sona ermesiyle, sürgüne gönderilir ve bir daha Fransa'ya geri dönemez.

Babasının bu durumu, Sadi Carnot'nun kariyerini de etkiler. Beklediği görevleri alamaz. Ama buna rağmen boş durmaz, çeşitli kurslara katılır. Bu dönemde endüstriyel problemlerle ilgi duymaya başlar.

İlgisini özellikle gazlar teorisi çekmektedir. O dönemde buhar makineleri, madenlerden dışarı su pompalamak, demir dövmek, tahıl öğütmek, iplik eğirmek ve kumaş dokumak gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır.

Ne var ki, bu makinelerin verimi düşüktür. Öte yandan, bu makineler konusunda üstünlük kesin bir şekilde Sanayi Devrimi'nin beşiği İngiltere'dedir. Carnot, Fransa'nın içinde bulunduğu durumda, buhar makinelerinden yeterince yararlanılamamasının da payı olduğunu düşünmektedir.

Carnot, dikkatini buhar makinesindeki ısı ve enerji kaybı sorunu üzerine yoğunlaştırır. Ondan önce buhar makinelerinin verimi konusunda çalışanlar, elde edilen iş ve tüketilen yakıta odaklanmıştı. Carnot ise bu konuda, makinedeki sürecin temel niteliğini ele alır.

Buhar makinesini -bu diğer makineler için de geçerlidir- üç bileşen halinde inceler; ısı kaynağı, ısıyı taşıyan su ve buhar ve ısı toplayıcı olan yoğunlaştırıcı.

Bu süreçte hareket enerjisinin, ısının buhar kazanının yüksek sıcaklığından yoğunlaştırıcının düşük sıcaklığına geçerken üretildiğini belirtir.

Kısaca, ideal bir makinenin verimi, makineyi çalıştıran buhar ya da bir diğer akışkanın verimine değil, makinenin en sıcak ve en soğuk bölümlerinin sıcaklıklarına bağlıdır.

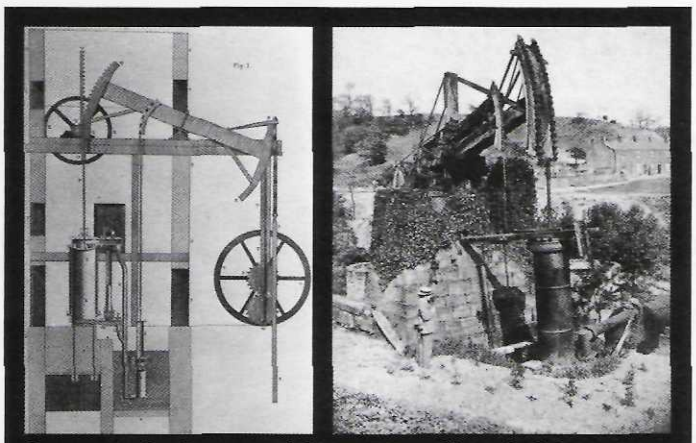
Carnot 1824'te çıkardığı bu sonuçları, yaşamı sırasında yayımlanan tek yapıtı olan 'Ateşin Devindirici Gücü ve

Polytechnique'e girmeden önceki günlerde, Sadi Carnot, 31 Mart 1814'te Paris'i işgal eden ve XVIII. Louis'yi tahta oturtmak isteyen Avrupalı büyük devletlerin ve İngilizlerin oluşturduğu ittifakın kuvvetlerine karşı [sağda; dönemin bir illüstrasyonunda], **diğer öğrencilerle birlikte savaşır.**

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Carnot, buhar makinesinin sürecini inceler

Carnot, dikkatini buhar makinesindeki ısı ve enerji kaybı sorunu üzerinde yoğunlaştırır; makinedeki sürecin temel niteliğini ele alarak çalışmalarını sürdürür *[üstte; James Watt'ın buhar makinesinin bir çizimi ve ilk buhar makinelerinden biri].*

Bu gücü Açığa Çıkaran Makineler Üzerine Düşünceler' adlı makalesinde yayımlar.

Makalenin yayımlanmasından kısa bir süre sonra, Pierre Girard, Paris'teki Bilimler Akademisi'ne, bu makaleyle ilgili uzun bir inceleme sunar. Çok olumlu görüşler içeren bu inceleme, Revue Encyclopédique'de de yayımlanır.

Ancak buna rağmen çalışması gereken ilgiyi hemen görmez. On yıl sonra, Fransız mühendis Emile Clapeyron'un, bu makalede belirtilen sonuçlar üzerine yaptığı çalışmalarla Sadi Carnot'nun çalışmaları hatırlanır.

Kaynaklar bu gecikmenin sebepleri olarak, makalenin basılı kopyaların sayısının az olması, bilimsel yayınlarının dağıtımının ağır olması ve bu konuda liderliğin İngiltere'de olması sebebiyle Fransa'dan böyle bir çalışma beklenmemesi gibi sebepleri öne sürmekteler.

Sadi Carnot'nun çalışmaları asıl önemini, 1850'de Almanya'da Rudolph Clasius ve bir sonraki yıl İngiltere'de, Lord Kelvin olarak bilinen William Thomson'ın geliştirdiği termodinamik kuramıyla birleştirilmesiyle kazanır.

Ne var ki Carnot, bunların hiç birini göremez. Bu yetenekli ve talihsiz adamın yaşamı, Paris'teki kolera salgını sırasında, 24 Ağustos 1832'de, henüz 36 yaşındayken sona erer...

İdeal bir ısı makinesinde kullanılan akışkanın basınç ve sıcaklığında ortaya çıkan ardışık çevrimsel değişikler olarak tanımlanan 'Carnot çevrimi', termodinamiğin ikinci yasasının temelini oluşturur.

Lord Kelvin ve Rudolph Clasius, termodinamik kuramı geliştirirken Carnot'nun çalışmalarından yararlanır. Nikolaus August Otto ve Rudolf Diesel de, kendi adlarıyla anılan motorlarını geliştirirken, 'Carnot çevrimi'nden yararlanırlar.

Özellikle Diesel'in, Carnot çevriminin kuramsal verimliliğine yaklaşacak içten yanmalı bir motor üzerine başlattığı çalışmalar, onu dizel motoruna götürür. Tüm bu motorlar çalıştıkça, onların geliştirilmesinde kullanılan kuramsal temellere önemli katkılar koyan bu talihsiz adamın adı da sanırız hep hatırlanacak...

Cumhurbaşkanı 'Küçük' Sadi Carnot

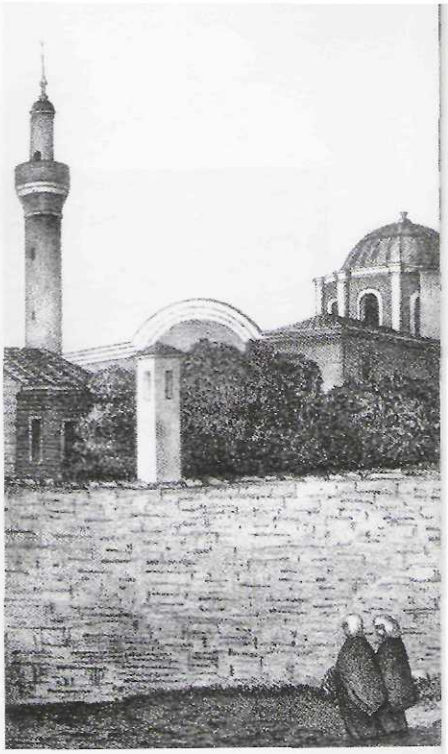

Sadi Carnot'nun küçük kardeşi Hippolyte Carnot, ağabeyinin ölümünden beş yıl sonra dünyaya gelen oğluna onun adını verir. Mühendislik öğrenimi gören Marie François Sadi Carnot, Fransız-Alman Savaşı sırasında, direnişçileri örgütlemek üzere Normandiya Komiserliği'ne atanır. Daha sonra meclise girer; 1880'de bayındırlık bakanı, 1885'te meclis başkan yardımcısı görevlerini yürüttükten sonra, 1887'de cumhurbaşkanı seçilir *[üstte].* Yedi yıl bu görevi yürütür. 24 Haziran 1894'te, Lyon'da bir sergide yaptığı konuşmanın ardından bir İtalyan anarşisti tarafından öldürülür *[solda; 'La Libre Parole' dergisinin kapağında, Carnot suikasti].* Marie François Sadi Carnot, Panthéon'a, büyükbabası Lazare Carnot'nun yanına gömülür...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Pantokrator'un gizli mozaikleri

Ayasofya'dan sonra ikinci büyük Bizans kilisesi olan Zeyrek Kilise Camii ya da Bizans dönemindeki adıyla Pantokrator Kilisesi'nde Bizans sanatının en güzel zemin mozaikleri gizli.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Pantokrator'un Zeyrakhane *cephesinden* görünümü [sağda]. 1953'te, Edebiyat Fakültesi öğrencisi Şinasi Başeğmez [sağda], bulduğu *mozaikleri* anlatırken, bunların yapılışında kıymetli taşların kullanmış olduğunu, üzerinde de, kanatlı aslan, *yırtıcı kuşlar*, kaplan ve tavşan tasvirleri yer aldığını söyler.

İstanbul'un en eski semtlerinden Zeyrek'te, Zeyrek Kilise Cami'sinde, 7 Kasım 1953'te, Edebiyat Fakültesi öğrencisi Şinasi Başeğmez, o güne dek *bilinmeyen bir keşifte* bulunur: Zemin mozaiklerini ortaya çıkartır.

O dönem büyük yankı uyandıran, gazete ve dergilerin günlerce, haftalarca konu edindiği bu 'Pantokrator Kilisesi Olayı'nın ayrıntılarını 'Resimli 20. Asır' dergisinin 24 Aralık 1953 tarihli sayısında, Şinasi Başeğmez ile yapılan röportajdan okuyalım:

- Şimdiye kadar hiç kimsenin bilmediği bu mozaikleri siz nasıl oldu da gördünüz?

"Ben tahsilimi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi bölümünde yaptığım halde, nedense kendi sahamdan ziyade, sanat ve tarih meseleleri ile alâkadardım. Kütüphanemde bu mevzu ile ilgili pek çok kitap vardır. Bu kitapları devamlı olarak okurum ve sık sık da elimde fotoğraf makinesi ile camileri ve diğer sanat eserlerini dolaşır, tetkik ederim. İşte bir gün gene böyle ziyaret maksadı ile Zeyrek'teki camiye, *daha doğrusu* kiliseye gittim."

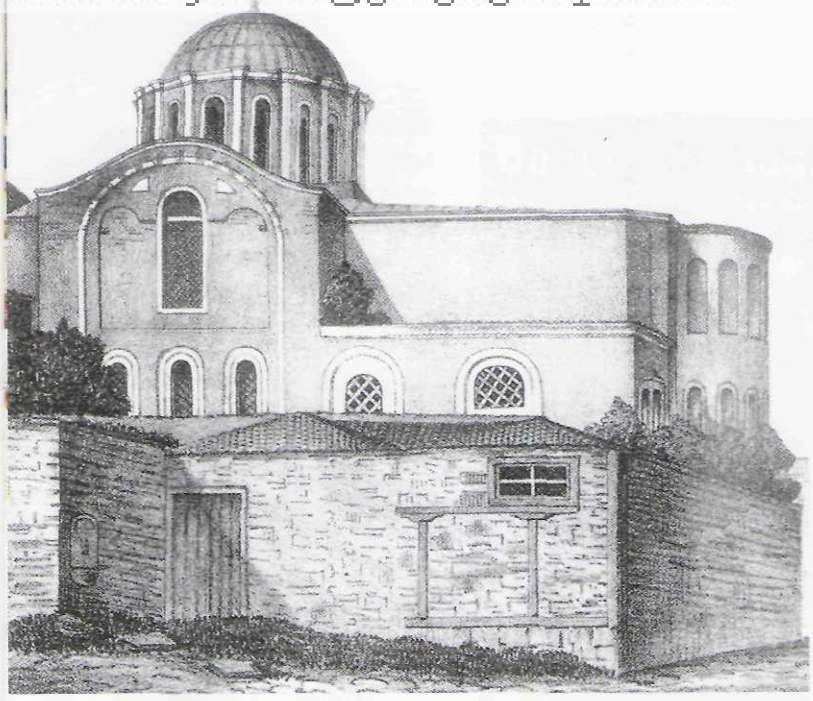
Derginin muhabirine, kilise hakkında geniş bilgiler verdikten sonra, öğrencimiz, mozaikleri bulduğu yerden söz eder:

"Bu kısmın zemini senelerden beri tahta ile döşenmiş bir vaziyette imiş. Benim gittiğim gün, tahta döşeme çürüdüğü için, tamir maksadı ile sökülüyordu. Bunu görmek bende bir merak uyandırdı; ertesi gün gene gittim."

"Sökülen kısımlar toz toprak ve çamur içindeydi. Mendilimle mümkün olduğu kadar bir iki yerini temizlemeye çalıştım. Bu kalın pislik tabakasının altından birdenbire renkli taş parçaları ortaya çıkmaya başladı. Toprağı kazdıkça bunların devam ettiğini görüyordum. O zaman derhal bunların zemin mozayiği olduğunu anladım. (...) Renklerinin

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

D. Galanakes'in 1877'deki çiziminde, Zeyrek Kilise Camii [solda].

tazeliği, şekillerinin tenevvüü (çeşitliliği) ve işlenişteki ustalıkla, bu mozaikler harikulade bir manzara arz ediyordu."

Evet, meraklı bir öğrencinin ısrarlı uğraşlarıyla ortaya çıkarılmış bu zemin mozaikleri... 'Israrlı' demekteyiz, çünkü önceleri, hocaları dahil, kimse inanmak istememiş Başeğmez'e.

Mozaiklerin varlığı duyulunca da birçok bilim adamı tarafından takdirle ve sevinçle karşılanmış bu haber...

Pekiyi, o zemin mozaikleri bugün ne halde? Sorunun cevabı bir yandan insanın canını sıkıyor bir yandan da sevindiriyor. Canını sıkıyor; çünkü mozaikler yine tahta bir döşemenin altında duruyorlar! Bunca yıldır bu mozaikleri sergileyecek bir çalışma yapılamamış. Sevindiriyor; çünkü çalınmamışlar!..

Eğer yolunuz Zeyrek taraflarına düşerse, uzun süredir onarımda olan Zeyrek Kilise Cami'sini mutlaka ziyaret edin. 1995'te başlayan restorasyon çok yavaş ilerliyor.

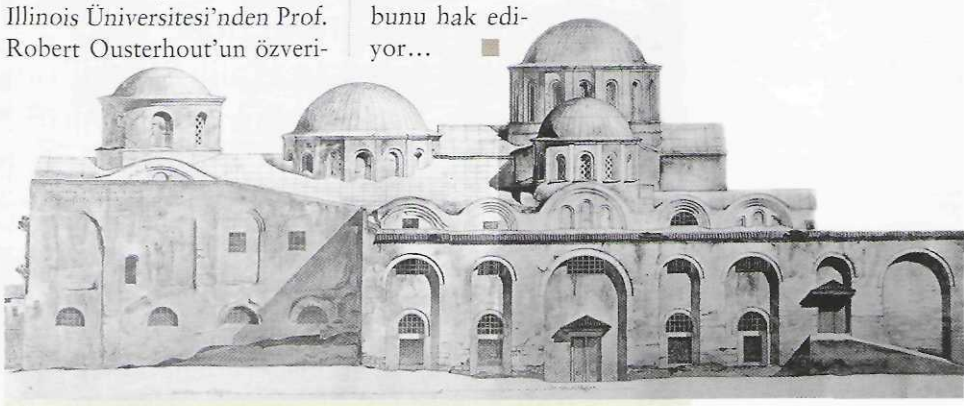
Bunun nedenini tahmin etmek zor değil; bildik bir konu: Kaynak yetersizliği... Restorasyonu yürüten İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyeleri Prof. Zeynep Ahunbay, Prof. Metin Ahunbay ve gönüllü çalışan Illinois Üniversitesi'nden Prof. Robert Ousterhout'un özverili çabaları sayesinde, kilise virane görüntüsünden çoktan kurtuldu.

Restorasyonun yavaş ilerlemesinin bir nedeni de, 1960 yılında yapılmış olan 'restorasyon'. Çünkü restorasyon adı altında yapılan bu işi düzeltmek, yeni restorasyon ekibinin yıllarını aldı!

Düşünün ki, 12. Yüzyıl'dan kalma bir Bizans kilisesini restore ediyorsunuz ve kubbelerle çatı dahil, üzerini betonla kaplıyorsunuz!

İğneyle kuyu kazarcasına yıllarca temizlendi o betonlar ve altından Bizans tuğlaları ortaya çıktı. Şimdi sıra duvarlarda.

Pantokrator'un birkaç adım ötesine yapılmış olan Zeyrekhane'ye gösterilen ilgi artık biraz da bu görkemli yapıya gösterilmeli; inanın, bunu hak ediyor... ■

İmparatoriçe Eirene için yaptırıldı

'Evrenin hâkimi' İsa'ya sunulan Pantokrator Kilisesi'nin öyküsü ilginçtir: Kilise ve aynı adı taşıyan manastır, imparator II. Ioannes Komnenos'un eşi imparatoriçe Eirene tarafından yaptırılır. Manastır ve manastır kilisesinin inşasına 1118'de mimar Nikeforos tarafından başlanmış ancak Eirene'nin genç yaşta ölümüyle yapı yarım kalmıştır. İmparator tarafından tamamlanacak olan kilisenin az ötesine II. Ioannes, eşinin anısına, Meryem Ana'ya adanan yeni bir kilise daha yaptırır. Bu iki kilisenin arasında da, Başmelek Mikail'in adına bir mezar şapeli inşa edilir. Daha sonra ara duvarlar yıkılarak bu üç bina birbirine bağlanır. Komnenos Hânedanı'ndan II. Ioannes'ten başlayarak, imparatorluk ailesinden çok sayıda insan gömülür Pantokrator Kilisesi'ne... Fatih'in İstanbul'u almasından sonra camiye çevrilen Pantokrator'a, Fatih'in hocalarından Molla Zeyrek Mehmed Efendi'nin adına atfen 'Zeyrek Kilise Camii' denir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

Çifte cinayetle biten bir sevda öyküsü:

İmamın aşkı

Pakize Hanım

Resimli Perşembe, 1925 tarihli nüshalarından birinde, Doktor Refîzî'nin ağzından, bir çifte cinayete yer verir: Edirne Çarşısı'nda tuhafiyecilikle meşgul Halil Efendi'nin hanımı Pakize, gönlünü mahallenin imamına kaptırınca, ortalık karışır.

"Bundan iki sene evvel Edirne hastanelerinden birinde çalışıyordum. Bir gün yakın mahallerde ikamet eden genç bir hanım kocasını muayene etmek üzere beni davet etti.

Kocasının ansızın hastalandığını söylüyor; fazla heyecan ve telaş gösteriyordu. Hastayı muayene ettim; fakat doğrusu, hiçbir şey teşhis edemedim. Hasta bir iki saat içinde ellerimde can verdi...

Aradan bir ay zaman geçti. Bu defa orta yaşlı bir imam efendi, karısının hâl-i ihtizazda (titreme halinde) olduğunu; hemen gelmemi rica etti. Muayene ettim. Aynen geçen gün gördüğüm hastanın alâmetlerini taşıyor; bir mum gibi eriyordu.

Defne izin vermedim... Doktorlar ameliyat neticesinde, tesmim edildiğine (zehirlendiğine) ittifak ettiler. Polise ihbar ettik. Aklıma geçen defaki hasta geldi. Polisin vasıtasıyla mevtayı mezarından çıkardık feth-i ameliyesinde, aynı surette zehirlendiğine kâni olduk.

Cinayetle itham edilen bu genç kadın, Edirne Çarşısı'nda tuhafiyecilikle meşgul Halil Efendi'nin hanımı Pakize Hanım idi. Polisin suallerine karşı evvelâ her şeyi inkâr etmek istedi. Sonra polis, artık esrar perdesinin tamamen kalktığını; imamın karısını nasıl zehirlediği hakkındaki bütün esrarı söyleyince, bu feci macerayı çok ıstıraplı bir lisan ile anlattı:

'Ben kocam Halil Efendi ile Kırklareli'nde evlendim. Çok rahat ve mesut bir hayat yaşıyordum. Edirne'ye bir sene evvel geldik. Üç tane çocuğum vardı. Ama kocam soğuk bir adamdı.'

'Akşamları eve gelir; köşesine çekilir ve yalnız düşünürdü. Bazen öyle geceler olurdu ki; ağzından ya bir veya iki

Matmazel Eliza
Kadıköy Şarkî Musikî Cemiyeti'nin keman ve ud muallimesi Matmazel Eliza Pandelipoulo.
(Kadınlar Dünyası, 12-194 / 1921, kapak).

İmam Muhsin Efendi, eşi Pakize Hanım tarafından zehirlenen Halil Efendi'nin cenaze namazını kıldırıyor [sağ üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

kelime çıkar ya da çıkmazdı.'

'Kocamdan Gümülcine'deki akrabalarımı görmek üzere izin istedim. Müsaade etti. Nüfus kağıdımı imzalatmak üzere mahallenin imamı Muhsin Efendi'ye gittim. İmam Efendi kağıdı imzalamak için birçok müşkilat ihdâs etti... Nihayet bir gün eline bir Mecidiye sıkıştırıp işimi bitirmeyi düşündüm. Derhal parayı yüzüme fırlattı:

- Hanım, dedi; ben para değil, seni istiyorum.... Günah mı sevmek? Günah mı? Benim hasta bir karım var. Kendisini hiç sevmiyorum...

'Ya ben?.. Ondan ziyade sevmeye, sevilmeye muhtaçtım. Hele bu sözleri kocamdan hiç işitmemiştim. Artık İmam Efendi ile görüşmek benim için de ihtiyaç olmuştu.'

'Bir gün bana dedi ki:

- Bakınız: Biz artık birbirimizden ayrı yaşayamayacak kadar birbirimizi seviyoruz. Fakat benim karım, senin kocan bu izdivaca mânidir... Her ikisini de zehirleyeceğiz. Ben arsenik tedarik ettim.

'Ben evvela reddettim. Çocuklarımın babasız kalacağını; yabancı bir erkeğin onlara bakmayacağını düşündüm. Adeta dilimi, irademi bağlamıştı. Verdiği arseniği yavaş yavaş kocama içirttim...'

'Kocamın vefatında, İmam Muhsin Efendi'yi çağırttık. Büyük bir cenaze alayı davet etti. Kocamın da çok dostları vardı. Onu Muhsin Efendi'nin imamet ettiği camiye defin ettik... Bir müddet sonra o da karısını aynı suretle zehirledi.'

Hakim, İmam Efendi'yi müebbet küreğe mahkûm etti. Pakize Hanım'a da 15 sene kürek verdi... ❞

(Resimli Perşembe, no 10 / 1925, s. 6)

'Uşak' tayyaresi İzmir'de düştü

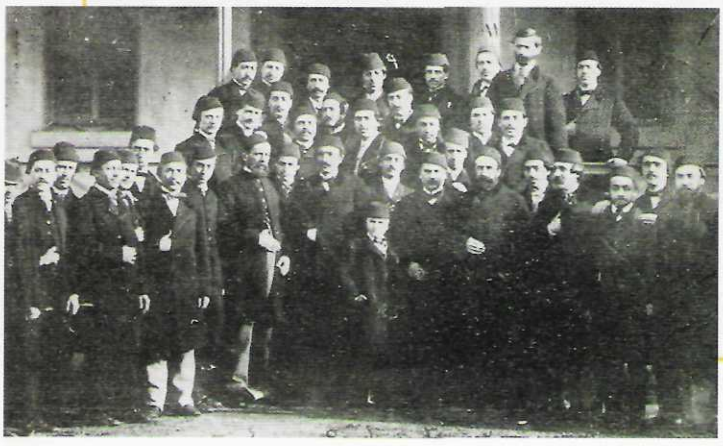

"Beklenilmeyen bir kaza, 17 Mayıs'ta bize iki kıymetli tayyarecimizi kaybettirdi. İzmir'de Göztepe üzerinde bir tayyare kazası vuku bulmuş ve düşen 'Uşak' tayyaresi, parça parça olduğu gibi, Başçavuş Hasan Hayrettin Efendi ile Makinist İbrahim Hilmi Efendi şehit olmuşlardır. Hasan Hayrettin ve İbrahim Hilmi Efendiler bir müddet Seydiköy üzerinde uçtuktan sonra, şehrimiz üzerine doğru gelerek uçuşlarına devam etmişlerdir. Tayyare Göztepe üzerinde uçarken kaza olmuş, Arap Deresi'nin garp sırtlarında bir dam kenarına taşlık bir mahale düşmüştür. Tayyarenin bir kanadı Kokaryalı'daki çayırlığa ve motorun bir parçası civardaki bir marul bahçesine düşmüştür. Motor parçası, düştüğü yerde toprağa yarı yarıya gömülmüştür. Bundan anlaşıldığına göre, tayyarenin motoru havada infilâk eylemiş ve kanat parçaları aşağı düşmüş, dengesi bozulan tayyare de Arap Deresi'ne doğru süratle düşmüştür."

(Türk Hava Mecmuası, no 26 / 1927, s. 32-33)

Yarım asır evvel Paris'te: Mekteb-i Osmanî şakirtleri

"Gülhane Hattı'ndan sonra, Türkiye temeddün ve tealî tarîkine girmeye karar verince, marûf ailelere mensup Türk gençleri ilk defa olarak Paris'e gönderilmiş ve orada bir mektep açılmış idi. Resmimiz altmış sene evvel, Paris'teki Türk şakirtlerinin bir grubunu gösteriyor. Şimdi çoğu dünyada kalmayan bu zatların isimleri şunlardır: Şâir-i azâm Abdülhak Hamit Bey, Büyük Reşitpaşazâde Cemal Paşa merhûm, Artin Dadyan Paşa, Şâir-i azâmın hocası Tahsin Efendi merhûm, Ali Nizâmi Paşa merhûm, Fahri Bey merhûm, Macid Bey merhûm, Bahaeddin Bey merhûm, Müze Müdürü Hamid Bey merhûm, tercüman Münir Paşa merhûm, doktor Saib Paşa merhûm, Lala Ömer Ağa merhûm."

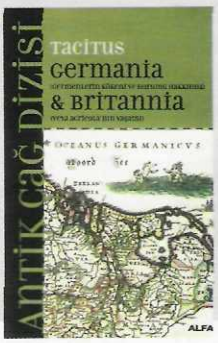

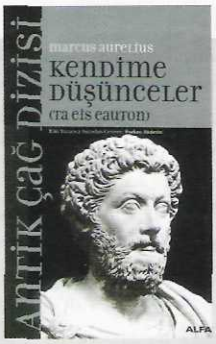
(Servet-i Fünûn, no 25-1499 / 1925, kapak)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Germania & Britannia
Tacitus
Latince aslından çev.:
Furkan Akdeniz
Alfa Yay., Antik Çağ
Dizisi, Ağustos 2006

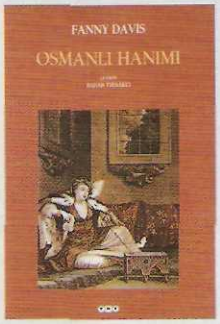

Kendime Düşünceler
Marcus Aurelius
Eski Yunanca
aslından çev.:
Furkan Akdeniz
Alfa Yay.,
Antik Çağ Dizisi

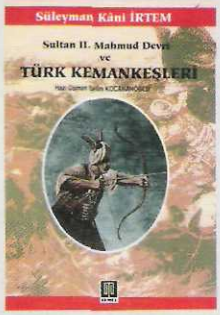
Paralel Yaşamlar
Plutarkhos
Eski Yunanca
aslından çev.:
Furkan Akdeniz
Alfa Yay.,
Antik Çağ Dizisi

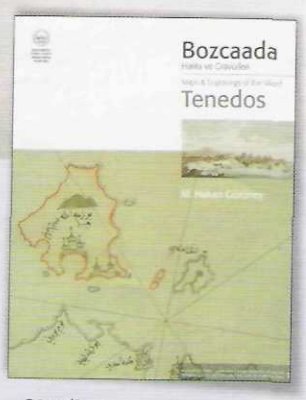
Osmanlı Hanımı
(1718'den 1918'e)
Fanny Davis
Yapı Kredi Yayınları,
Ağustos 2006,
İstanbul

Türk Kemankeşleri
(II. Mahmud Devri)
Süleyman Kâni İrtem
Temel Yayınları,
2005, İstanbul

Tutkulu koleksiyoncunun ilk kitabı

Hakan Gürüney *[üstte]*, 'Bozcaada Yerel Tarih Araştırma Merkezi Yayınları'nın ilk kitabını yayımladı. Yapıt, 'Bozcaada / Harita ve Gravürleri' adını taşıyor; Türkçe ve İngilizce, iki dilli bir çalışma. İngilizce çeviriler, Muhtar Katırcıoğlu'na ait. Kitabın, konuya uygun, şık tasarımını Cem Günübek yapmış; titiz baskısını da Graphis Matbaa...

Şimdi isterseniz, bu seçkin kitabın öyküsünü, en baştan ele alalım... 1998'den bu yana 'Bozcaada biriktiren' Hakan Gürüney, sonunda bu tutkusunu, Bozcaada'nın genç ve dinamik kaymakamı Bilal *Bozdemir'in yardımlarıyla* yerel bir 'müze' girişimine dönüştürdü. Bu mekân, henüz 'resmen' müze statüsü kazanmadığı için de, 'Bozcaada Yerel Tarih Araştırma Merkezi' adı altında, "Cumhuriyet Mah., Lale Sk., No 7, 17680, Bozcaada / Çanakkale" adresinde faaliyetini sürdürüyor *(www.bozcaadamuzesi.com)*.

Hakan Gürüney, 'Bozcaada / Harita ve Gravürleri' kitabının her iki anlamda da, bir 'ilk' olduğunu vurguluyor. Bir kere bu çalışma, 'Bozcaada Yerel Tarih Araştırma Merkezi Yayınları'nın ilk kitabı. Ayrıca bu çalışma, Kuzey Ege'deki iki adamızdan biri olan Bozcaada'ya ilişkin 'ilk' harita ve gravür kitabı...

Kitap, beş bölümden oluşuyor. Pirî Peis'in "Kitab-ı Bahriye"sindeki Bozcaada haritaları, izahlarıyla birlikte, ilk bölümde yer alıyor. İkinci bölümde, Avrupa kaynaklı

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

İdris Bostan'ın araştırmaları

Popüler Tarih okurları, Prof. Dr. İdris Bostan'ın yabancısı değillerdir. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nin Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olan İdris Bostan *[sağda]* ile, 2005 Ağustos sayısında geniş bir söyleşi yapmıştık (Popüler Tarih, sayı 60). Konu, Osmanlı'nın denizlerdeki gücü idi. Konunun gündeme gelişi de, İdris Bostan'ın 25 yıllık bir çabaya dayanan araştırmalarının ürünü olan kitabıydı...

Bu kapsamlı kitap, Nisan 2005'te Bilge Yayınları arasında çıkmıştı. 'Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri' başlığını taşıyan kitapta *[en altta]* İdris Bostan, Türklerin, asla sırtlarını denize dönmemiş olduklarını ve Osmanlı denizciliğinin, uluslararası bir düzeye sahip bulunduğunu ortaya koyuyordu.

Ama bunu yaparken de, hem bir yandan arşiv belgelerine dayanıyor hem de, her seviyeden okuru net bir biçimde tatmin ederek, gemi ve tekne resimlerini, minyatürleri kullanarak, Osmanlı donanması gemilerinin bütün ayrıntılarını ortaya koyuyordu. Ayrıca kitapta, deniz savaşlarının da tarihi anlatılıyordu.

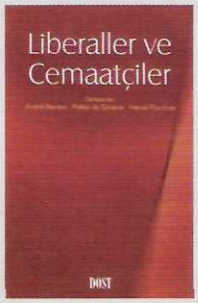
Bir 'başucu kitabı', bir 'başyapıt' diyebileceğimiz bu kitabının ardından, İdris Bostan şimdi de, Kitap Yayınevi'nin Tarih ve Coğrafya Dizisi'nde yer alan 'Beylikten İmparatorluğa / Osmanlı Denizciliği' adlı çalışmasıyla karşımızda *[üstte]*...

İdris Bostan'ın bu yeni kitabı, kendisinin de Önsöz'de belirttiği gibi, Osmanlı'nın deniz politikalarını, deniz teknolojisini ve deniz ticaretini ele alan ve farklı dönemlerde yazılmış makalelerden oluşuyor.

Yine bu yeni kitabın Önsöz'ünde, İdris Bostan'ın vurguladığı bir nokta, bizim için çok önemli ve biz de okurlarımıza bu paragrafı aynen aktarmak istiyoruz:

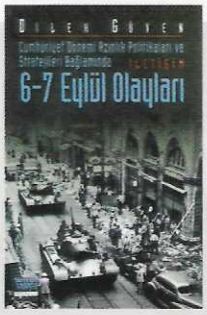
"Osmanlıların sadece kıyıları korumak amacıyla denizlere donanma gönderdikleri, açık denizlere uygun gemi inşa edemedikleri, hatta Akdeniz'de deniz üsleri bile olmadığı gibi iddiaların yakın zamana kadar çok tekrar edilmesinde, Osmanlı tarihçilerinin deniz tarihi konularına ilgi duymamış olmaları (...) etkili olmuştur."

Liberaller ve Cemaatçiler (Derleme makaleler) Dost Kitabevi Yayınları, 2006, Ankara

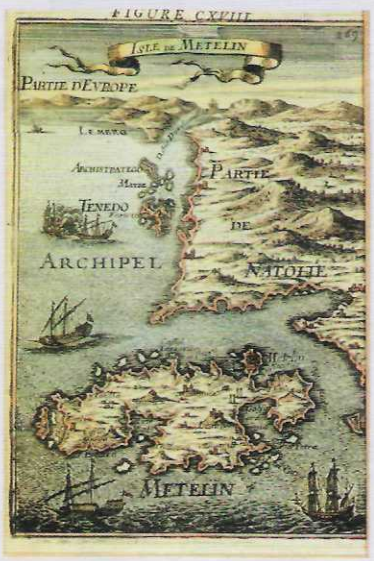
İslâmcılığın Türkiye Seyri Elisabeth Özdalga İletişim Yayınları, 2006, İstanbul

6-7 Eylül Olayları (Azınlık Politikaları bağlamında) Dilek Güven İletişim Yayınları, 2006, İstanbul

Bozcaada haritaları bir araya getirilmiş. Bunlar arasında, büyük botanikçi Tournefort ve ünlü Fransız kontu Choiseul Gouffier gibi gezginlerin haritaları yer aldığı gibi, "Description de l'Univers" gibi, 1680'lerde basılmış beş ciltlik ünlü yapıtlardan (Alain Manesson Mallet'nin kitabı) seçme haritalar da var *[altta; bu haritada, ön planda Midilli var, Bozcaada ise, Çanakkale Boğazı'na yakın olan].*

Üçüncü bölümde, farklı kaynaklardan alınma Osmanlı dönemi Bozcaada'sının haritaları; dördüncü bölümde de, çok az sayıdaki Cumhuriyet dönemi haritası yer alıyor.

Beşinci bölüm ise, çok daha zengin bir içerikle, meraklıların gözleri önüne, Bozcaada'nın panoramik gravür ve desenlerini sergiliyor.

Aslında Hakan Gürüney ve eşi İnci Gürüney, birlikte oluşturdukları 'Bozcaada Yerel Tarih Araştırma Merkezi'nde, kitapta yer alan bu harita ve gravürlerin önemli bir bölümünün özgün baskılarını da sergiliyorlar... Dediğimiz gibi, bu iki tutkulu insan, aynı zamanda yaman birer koleksiyoncu...

Gürüney, 'Bozcaada Yerel Tarih Araştırma Merkezi Yayınları'nın bu 'ilk' kitabının arkasının geleceğini, Bozcaada'ya ve bu yörenin tarihine ilişkin çok farklı yayınlar planladıklarını anlattı bize...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Erkan Ildız
erkanildiz@hotmail.com

Bir İstanbul semtinin anatomisi

Dünden bugüne Vefa

Hem Bizans hem de Osmanlı dönemlerinin önde gelen bir semti olarak Vefa, bir sempozyum çerçevesinde, tarihî yapılarıyla olduğu kadar, yetiştirdiği ilginç simalar ve geleceğe yönelik projelerle de ele alınıp incelenecek.

Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi tarafından 3-5 Kasım tarihleri arasında, vakıf merkezinde 'Vefa Semti: Dünü, Bugünü, Yarını' konulu bir sempozyum düzenlenecek.

Toplam 60 bildirinin sunulacağı sempozyumda ayrıca 'Hafızalarda Vefa' ve 'Bir Semti Çalışmak' konulu iki panel düzenlenecek.

'Vefa Semti' ve 'Vefa Spor' adlı iki belgesel gösterimine de yer verilecek sempozyumda, Vefa semti ile ilgili fotoğraf ve arşiv belgelerinden oluşan bir sergi de açılacak.

Vakıf yetkililerinden Yücel Bulut, sempozyum hakkında bize ayrıntılı bilgiler verdi:

"Vefa, İstanbul'un tarihî semtlerinden birisidir. Bizans'a kadar giden bir tarihî geçmişe sahiptir. Bizans ve Osmanlı dönemlerinde, zamanın önde gelen tüccar, bürokrat ve ilim erbabının ikamet ettiği nezih bir semt olarak dikkati çeker."

Vefa semtinin, Cumhuriyet dönemindeki planlama çalışmalarından da ilk elde etkilenen semtlerin başında geldiğini vurgulayan Yücel Bulut, Şeyh Vefa türbesi ve camisi, Molla Gürani camisi, Vefa Li-

Vefa semtinin önemli yapılarından Ekmekçizade Medresesi [sağ üstte]. Düzenlenecek sempozyumun afişi [sağda, ortada]. Vefa semtinin Sarı Beyazıt Caddesi'nin kıvrılan köşesinde yer alan Atıf Efendi Kütüphanesi [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

sesi, Cibali Lisesi, Atıf Efendi Kütüphanesi gibi köklü din, kültür ve eğitim kurumlarının da semt içerisinde yer aldıklarını belirtiyor. Türk spor tarihinin en köklü kulüplerinden biri de, yine bu semtten çıkmış...

Bir kısmı artık işlevini kaybetmiş ve bugün kullanılamaz durumda olan çok sayıdaki sivil mimarlık örneği yapının varlığı da, Vefa semtinin göze çarpan özelliklerinden biri.

Semtin bir diğer geleneksel mekânı da, İstanbulluların sadece kış aylarında değil, her mevsim ilgi gösterdikleri Vefa Bozacısı...

Sempozyuma hazırlık çerçevesinde sürdürülen çalışmalar üç farklı alanda sürdürülüyor.

Bir yandan, Vefa semtindeki tarihî yapıların tespiti ve dökümü yapılıyor. Böylece kayıt altına alınan ve özellikleri belirlenen yapıların restorasyon çalışmalarına bir ön katkı sağlanmış oluyor.

Diğer yandan, bir sözlü tarih çalışmasıyla, Vefa semtinin yakın geçmişine tanıklık etmiş semt sakinlerinin izlenimleri derleniyor.

Üçüncü bir çalışma da, Vefa semtinin bugünkü toplumsal yapısına ve sorunlarına yönelik sosyo-ekonomik bir saha araştırması...

Bu üç boyut, üç farklı çalışma grubu tarafından bütünüyle amatör bir coşkuyla yürütülüyor.

Bu çalışmaların sonuçları da, sempozyuma birer bildiri olarak sunulacak. Fakat sempozyum, sadece bu çalışmaların sunulmasıyla sınırlı değil; Vefa semtinin değişik özellikleri üzerinde yapılacak çalışmalara da açık.

Sempozyumun düzenleyicisi Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi'nin yetkililerinden Yücel Bulut'un aktardıklarına göre, semte adını veren Şeyh Ebü'l-Vefa'nın kişiliği ve eserlerinden Vefa Spor kulübünün tarihine, semtin Osmanlı ve Bizans dönemindeki öneminden geleceğine yönelik fizikî restorasyon ve sosyo-ekonomik ıslah önerilerine, geçmişte semtin sınırları içerisinde faaliyet gösteren tiyatro salonlarından buradaki konaklara, pek çok araştırma konusu, sempozyum platformunda yer alabilecek.

İletişim: *tam@bisav.org; vefasemti@gmail.com*

Bilgi: *www.bisav.org.tr*

Molla Gürani (Vefa Kilise) Camii [üstte]. Sempozyumu düzenleyen vakfın yetkililerinden Yücel Bulut [solda]. Vefa Cami'sinin içinde yer alan Şeyh Ebûlvefa Hazretleri'nin çilehanesi [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Dolmabahçe Sarayı için...

150. Yıl sempozyumu

TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 23-25 Kasım tarihleri arasında "150. Yılında Dolmabahçe Sarayı" başlığı altında bir sempozyum düzenleyecek. Farklı ülkelerden uzman araştırmacı ve akademisyenlerin katılacağı sempozyum, Dolmabahçe Sarayı'nın Medhal Salonu'nda yapılacak.

Sempozyumda, Dolmabahçe Sarayı'nın 1856'daki açılışından günümüze kadar geçen 150 yılı ele alınacak.

Bu yıllar boyunca sarayın yapısı, saraydaki sosyal ve siyasî ortam, gelenek ve kuralların çok yönlü olarak, farklı disiplinler çerçevesinde incelenecek. Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet yıllarındaki kimliğiyle, sarayın konumu ve taşıdığı önem, yeniden yorumlanmaya çalışılacak.

Sempozyum boyunca ele alınacak bildiri başlıkları şöyle sıralanıyor: 'Saray Teşkilatı ve Bürokrasisi', 'Siyaset, Ekonomi ve Saray İlişkileri', 'Sosyal Yapı ve Sarayda Günlük Yaşam', '19. Yüzyıl Sanat Ortamı ve Saraydaki Etkileri', 'Dolmabahçe Sarayı Koleksiyonları', 'Siyaset ve Kültür Dünyamızda Dolmabahçe', 'Cumhuriyet Yıllarında Dolmabahçe', 'Atatürk, Mimarî Yapı, Restorasyon ve Koruma Açısından Dolmabahçe', 'Çağdaş Müzecilik Yaklaşımları ve Uygulamaları', 'Edebiyatımızda ve Anılarda Dolmabahçe'.

23 Kasım Perşembe günü yapılacak sempozyum açılışının ardından düzenlenecek oturumlar, 25 Kasım 2006 Cumartesi günü, öğleden sonra gerçekleşecek değerlendirme toplantısı ile son bulacak.

Sempozyuma katkıda bulunan bildiri sahipleri ile misafirler, 26 Kasım Pazar günü, Ihlamur Kasrı'nda TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından verilecek kahvaltının ardından, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile Beylerbeyi Sarayı'na düzenlenecek geziye katılacaklar.

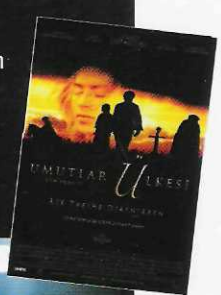
Web sitesi: *www.tbmm.gov.tr*

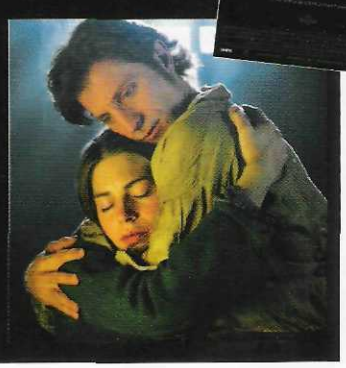

Dolmabahçe Sarayı'nın kara tarafında, Hazine-i Hassa dairesi ile Mefruşat dairesi arasında bulunan Hazine Kapısı [üstte]. Dolmabahçe Sarayı'nı yaptıran Sultan Abdülmecid [sağ üstte]. Sarayın hem Süfera Salonu'na hem de Zülveçheyn Salonu'na geçişi sağlayan kristal merdivenlerden bir detay [sağda].

Sinemada tarih: 'Umutlar Ülkesi'

Özen film, sinemaseverleri tarihî açılımı olan bir dönem filmiyle buluşturuyor. Orijinal adı 'New France' olan film Türkiye'de 'Umutlar Ülkesi' adıyla 17 Kasım'da gösterime girecek. Film, 1758 yılının Kanada'sındaki Québec kentinin atmosferi içinde geçiyor. Québec, Kanada'nın en büyük eyaleti olduğu gibi, Fransızların Kanada'da kurdukları ve Fransızca'nın anadil olduğu tek eyalet... Yönetmenliğini Jean Beaudin'in yaptığı ve başrollerini David La Haye, Noemie Godin-Vigneau ile Gérard Depardieu'nün paylaştıkları filmde, maceracı bir gencin terk ettiği kenti Quebec'e dönmesiyle başlayan bir aşk hikâyesi aktarılır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Kapsamlı bir kongre ile...

'Doğa Tarihi' gündemde

2002 yılında düzenlenen '1. Ulusal Doğa Tarihi Kongresi'nden bir görüntü [solda]. İkincisi düzenlenecek olan 'Ulusal Doğa Tarihi Kongresi'nin afişi [sol altta].

Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği'nin başkanı Banu Avcıoğlu Dündar, konferans ve panellerin yer alacağı bir kongrede, doğa tarihi konularını işleyeceklerini açıkladı.

Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği tarafından bu yıl ikincisi düzenlenecek olan 'Ulusal Doğa Tarihi Kongresi', 3-4 Kasım günleri, Ankara, Dışkapı'da, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanlığı Konferans Salonu'nda toplanacak.

'Yerbilimleri ve Doğa Tarihi' ile 'Doğa Tarihi Kavramı' konulu iki panelin yanı sıra, 'Yerbilimlerinin Kültür Boyutu' konulu bir konferansın da yer alacağı kongrede, 3 oturum halinde, Doğa Tarihi Araştırmaları' ve 'Doğa Tarihi Müzeciliği' konuları da işlenecek.

Kongreyle ilgili olarak, dernek başkanı Banu Avcıoğlu Dündar ile görüştük.

➤ *Kongreye katılım ve ilgi nasıldı?*

Yaklaşık 45-50 kişi kongre hakkında bilgi istedi. 20 kişi bildiri sunmak için, tebliğlerini gönderdi. Bunlar içerisinde, 15 kişinin bildirisi kabul edildi. Bunlar içinden de, 2 kişi kendi isteğiyle bildirisini geri çekti.

➤ *Böyle bir kongre düzenleme fikri nasıl oluştu?*

Ülkemizde, 'Doğa Tarihi' konusunun hemen hiçbir şekilde gündeme gelmediği ve bu konuda bir bilincin oluşmamış olduğu düşüncesiyle, bildiğiniz gibi, 2002 yılında '1. Ulusal Doğa Tarihi Kongresi'ni düzenledik.

Bu düşüncemizi destekleyen en önemli gösterge de, ülkemizin doğal zenginliğinin ve araştırma potansiyelinin aksine, henüz tam donanımlı bir ulusal doğa tarihi müzesinin olmamasıdır.

Öte yandan, bu kongrenin 'doğa tarihi' kavramının tüm çerçevesiyle tartışılmasına olanak sağlayacağını; aynı zamanda da, bu alandaki araştırmaların nitelik ve niceliğinin artması yönündeki çabalara destek olacağını düşündük.

➤ *İlk kongreyi değerlendirerek bu yılki kongreye yönelik hedefleriniz neler?*

Kongre düzenleme nedenleri içinde belirttiğimiz eksikliklerin, yerinde bir tespit olduğunu anladık. Konu çeşitliliğinin yetersiz ve ele alınan bazı konuların 'doğa tarihi' kavramıyla tam örtüşmediğini gördük.

Bu nedenle, bu seneki programımızda da belirttiğimiz gibi, konunun kavramsal çerçevesinin oluşturulmasının, doğa tarihiyle ilgili yeni yöntem ve tekniklerin tanıtılmasının ve özgün çalışmaların yapılmasının ve tanıtılmasının gerekli olduğuna inanıyoruz.

➤ *İlk kongre 2002'de yapıldığına göre, kongrenin 4*

FOTOĞRAF: KIRSAL ÇEVRE ARŞİVİ

Kırsal Çevre Derneği başkanı Banu Avcıoğlu Dündar [solda, ortada].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

yıllık bir dönemselliği mi var?

Hayır, derneğimiz '1. Ulusal Doğa Tarihi Kongresi'nin daha açılışında, '2. Ulusal Doğa Tarihi Kongresi'nin konumu ve yapısıyla konuya bize göre daha yakın, daha donanımlı bir kurum ya da bir kuruluş tarafından düzenlenmesi önerisinde bulundu ve 2005'i hedeflediğimizi belirterek bekledik. Ancak, kongreyi düzenlemede başka bir istekli çıkmadı. Başka istekli çıkmaması durumunda, bizim bu görevi üstleneceğimiz yolunda sözümüz olduğundan, 2006'da yapmak üzere kongreyi gündemimize aldık.

➤ *İlk kongre bildirileri sonradan kitaplaştırıldı mı?*

Evet, tüm ilgililere gönderdik. İsteyenler hâlâ derneğimizden temin edebilirler.

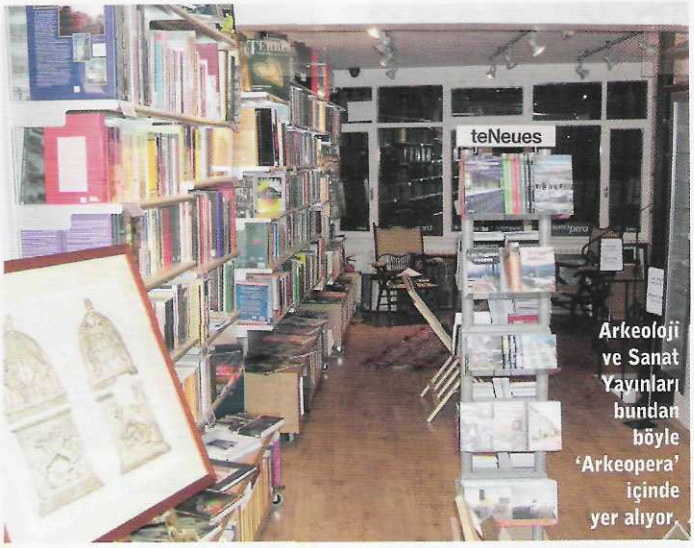
➤ *Kongreyi düzenleyen Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği'ni kısaca tanıtır mısınız?*

Derneğimiz, başta ormansızlaşma olmak üzere, çeşitli kırsal çevre sorunlarının belirlenmesi ve çözümlenmesine yönelik araştırma ve eğitim çalışmaları yapmak amacıyla kurulmuştur. Çalışmalarımızı gönüllülük ilkesine göre sürdürüyoruz.

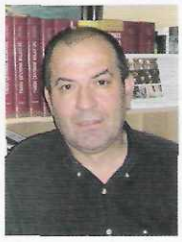

FOTOĞRAF: KIRSAL ÇEVRE ARŞİVİ

Her perşembe, Arkeopera'da...

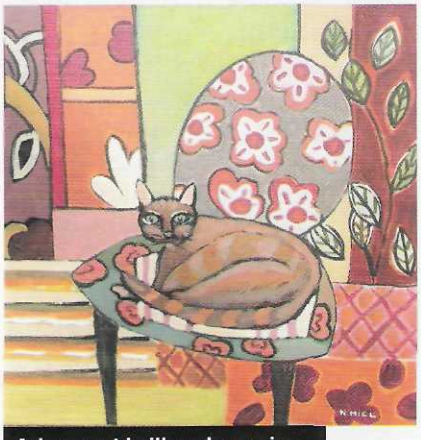
Arkeoloji ve Sanat Yayınları bundan böyle 'Arkeopera' içinde yer alıyor.

Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, Galatasaray'daki mağazasında uzun süredir hizmet vermekteydi. Yaz başında yapılan değişikliklerle, bu mekân Ekim ayından itibaren, yeni konsept içinde 'Arkeopera' adıyla kapılarını açtı.

Bu yeni yapılanma çerçevesinde, her hafta perşembe günleri, saat 19.00'da artık Arkeopera'da sohbet toplantıları da düzenleniyor.

Arkeopera'nın işletmecisi ve yayıncı arkeolog Nezih Başgelen *[üstte]*, yeni yapılanmanın içeriğine ilişkin olarak, Popüler Tarih'e şunları aktardı: "Mekânımızı İstanbul'un kültür odaklarından biri haline getirmek istiyoruz. Üç katlı mekânımızda, kitapevi bölümümüzü yerli-yabancı arkeoloji, sanat ve Eski Çağ tarihine ilişkin bütün kitapların bulunabildiği bir çeşitliliğe kavuşturduk." "Üst katımızı ise, resim sergileri ve çeşitli kültürel etkinliliklerin yer aldığı bir mekân olarak hizmete soktuk. Bu çerçevede, her perşembe burada da sohbet toplantıları da düzenleyeceğiz." 'Perşembe Toplantıları'nın Kasım takvimi şöyle sıralanıyor: 2 Kasım'da, Yılmaz Uyar ile 'Antika ve Antikacılık'; 6 Kasım'da, Nezih Başgelen ile 'Nemrut Kommagene'; 9 Kasım'da, Nevval Sevindi ile 'Cumhuriyet Tarihimizin Mesleklerinde İlk Kadınlar'; 23 Kasım'da, Selçuk Mülayim ile 'Sanat Tarihinde Aklın İzleri' ve 30 Kasım'da, Yıldız Cıbıroğlu ile "İlk Çağ'dan Günümüze Saç, Büyü, Türban".

Arkeopera'da ilk açılan resim sergisi Nathalie Miel'in eserlerinden oluşuyordu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İbrahim Çallı'nın 'Adada Sabah Gezintisi' isimli tablosu

Antik A.Ş.'den 242. müzayede

Antik A.Ş., 'Sıra Dışı Osmanlı Antikaları, Oryantalist ve Ünlü Türk Ressamlarına ait Tablolar Müzayedesi'ni 12 Kasım Pazar günü, saat 14.00'te Swissotel'de gerçekleştirilecek.

Turgay Artam'ın yöneteceği müzayededede, Türk ve oryantalist ressamlara ait tabloların yanı sıra, buhurdanlar ve tepsilerden oluşan bir Osmanlı gümüşleri koleksiyonu da yer alacak.

Toplam 300 parça antika eserin satışa sunulacağı müzayedenin ilgi çekici bir kalemi de, Yıldız Porselenleri koleksiyonu... Müzayededede satışa sunulacak eserler 3-11 Kasım tarihleri arasında, Antik Palace'da görülebilir.

Ayrıntılı bilgi: *www.antikas.com* adresinden alınabilir.

Henry Adrienne Tanoux'un 'Harem Güzeli' isimli tablosu.

'Kınalı Kuzular' TRT ekranında

Kınalı Kuzular' adlı televizyon dizisi, TRT'nin 2006-2007 yayın döneminde, 'saygınlık projesi' kapsamında yer alıyor. Yapımcılığını Ahmet Yenilmez'in, yönetmenliğini ise Tunç Davut'un üstlendiği dizinin öyküsü ve senaryo tasarımı, Milliyet gazetesi muhabirlerinden Ömer Erbil'e ait.

Kınalı Kuzular'ın her bölümünde farklı bir konu işlenilecek. 70 dakikalık bir televizyon filmi olarak da tanımlanabilecek dizinin ilk 13 bölümünde, Çanakkale Savaş'ında şehit düşmüş üç askerin öykülerine yer verilecek.

İkinci 13 bölümde, Kurtuluş Savaşı ve Kuvvayı Milliye hareketi anlatılacak. Üçüncü 13 bölüm ise, 'Anadolu Destanları'na ayrılacak. Dizinin ilk bölümü, 16 Kasım Perşembe günü, saat 20.00'de TRT-1 ekranlarında izlenebilecek.

ABD'deki 'Bizans Çalışmaları'

ABD'de her yıl düzenlenmekte olan 'Bizans Çalışmaları Konferansı'nın 32'ncisi bu yıl 10-12 Kasım tarihleri arasında, Missouri Üniversitesi'nde (St. Louis) yapılacak.

Bu yılki konferansın hazırlıklarını yürüten komitenin başkanı Georgia Üniversitesi'nden Asen Kirin. Başkan yardımcısı da, Maryland Üniversitesi'nden John Birkenmeier. Komitenin sekreteri ise, Teksas Üniversitesi'nden Amy Papalexandrou.

II. Basileios dönemindeki 'Menologion' yazmalarındaki minyatürlerinden bir detay.

İlki 1975 yılında, Ohio Eyaleti Cleveland Sanat Müzesi'nde gerçekleştirilen Bizans Konferansı'nın hedefi, Kuzey Amerika'da sürdürülen Bizans çalışmalarını geliştirmek ve sürekli kılmak.

Bu yıl düzenlenecek konferansın genel konu başlıklarından bazıları şöyle sıralanıyor: 'Savaş, Hukuk ve Politika', 'Kiliseler', 'Aydınlar', 'Kültür ve Geçmişle Yüzleşme', 'Şehirler, Ticaret ve Kültür', 'Kutsal İnsanlar ve Yerler', 'El Yazması ve Heykel', 'Amorium Kazıları', 'Sofular ve Keşişler', 'Kutsal Mekânların Dekorasyonu, Tasviri ve Döşenmesi', 'Edebiyat ve Tiyatro', "Anadolu'da Arkeoloji", "Karadeniz, Ermenistan ve İtalya'da Erken Bizans Sanatı", 'Kutsal ve Kutsal Olmayan'.

Ayrıntılı bilgi: *http://www.byzconf.org/2006/*

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Rize için ilk sempozyum

Rize Valiliği, Rize'nin coğrafî, tarihî, kültürel ve ekonomik zenginliklerini etkin bir biçimde değerlendirebilmek, bu bağlamda meydana gelen sorunları ortaya koyabilmek ve de bu sorunlara çözüm yolları üretebilmek amacıyla, bir sempozyum düzenliyor.

Her yıl düzenli olarak yapılması planlanan bu sempozyum, Rize ve çevresini geniş kitlelere tanıtacak olması ve yörenin bilimsel ve kültürel anlamda daha da gelişerek seçkin bir yer haline gelmesi bakımından da çok önem taşıyor.

'1. Rize Sempozyum'u 16-18 Kasım tarihleri arasında Rize Kültür Merkezi'nde 8 oturum halinde gerçekleştirilecek. Sempozyum sekreteri Bekir Delihasan'dan aldığımız bilgiye göre, bugüne kadar sempozyuma bildiri sunmak için 260 başvuru oldu.

Bunlardan 81 bildiri ve 19 poster sunuma kabul edildi. Delihasan, sempozyuma sunulacak 100 sunum metni ve posterin sempozyum sonrası bir araya getirilerek kitaplaştırılacağını da belirtti.

Bilgi: *sempozyum@rize.gov.tr*

Rize Valiliği tarafından düzenlenen '1. Rize Sempozyumu' afişi [üstte]. 1924'ün Rize'sinden bir fotoğraf [altta].

Belgesel filmler

Osmanlı Bankası Müzesi'nin (OBM) sinema gösterimleri Kasım ayında da devam ediyor. Belgesel meraklıları 2 Kasım'da 'Karanlıkta Diyaloglar', 9 Kasım'da "Zaharof / Avrupa'nın Gizemli Adamı", 16 Kasım'da 'Transit' *[üstte]*, 23 Kasım'da 'Ağustos Karıncası' ve 30 Kasım'da da 'Kara Ev' isimli belgeselleri izleyebilecekler.

Her perşembe saat 19.00'da gerçekleştirilecek olan belgesel gösterimleri sonrasında düzenlenen uzmanlarla söyleşiler geleneği de sürdürülecek.

Guy Sorman, Fransız Kültür'de

İstanbul'daki Fransız Kültür Merkezi, 14 Kasım'da, Türk okurlarının yakından tanıdıkları Fransız yazar ve düşünür Guy Sorman'ın *[solda]* İslâm ve *modernite alanında, bir Mısır örneğinden* hareketle kaleme almış olduğu ve Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında Türkçe'ye kazandırılan "Rifaa'nın Çocukları" isimli kitabı vesilesiyle bir konferans düzenliyor. Sorman'ın düşünür ve devlet adamı Rifaa Tahtawi'den (1801–1874) yola çıkarak hazırladığı kitapta, köktenciler ile reformcular arasındaki gerilim ve çatışmalara değiniliyor. Konferans, İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nde saat 19.00'da izlenebilir. 29 Kasım'da ise, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) tarafından Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB) ve Fransız Kültür Merkezi'nin *işbirliğiyle düzenlenen konferans dizisi kapsamında, "Ortaçağ* Anadolusu'na Çapraz Bakışlar 2006" konferansı gerçekleştirilecek. İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nde saat 19.00'da 'Anadolu ve Haçlı Seferleri' başlıklı bu konferansı, Koç Üniversitesi Tarih Bölümü profesörlerinden ve Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi Müdürü Scott N. Redford verecek.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Kenan Evren, cumhurbaşkanı

12 Eylül askerî harekâtından sonra Milli Güvenlik Konseyi (MGK) ve devlet başkanlığı görevini üstlenen Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, 7 Kasım'da yapılan ve katılımın 'mecburî' tutulduğu halkoylamasında kabul edilen anayasanın geçici 1. maddesi uyarınca, 7 yıllık bir süre için, Türkiye Cumhuriyeti'nin 7. Cumhurbaşkanı oldu.

12 Kasım'da göreve başlayan Evren, genelkurmay başkanlığı görevini de, 1 Temmuz 1983'te Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin'e devretti. MGK Başkanlığı görevi ise, 6 Kasım 1983'teki genel seçimlerin ardından oluşan TBMM'nin toplanıp Meclis Başkanlığı Divanı'nı oluşturduğu 7 Aralık 1983'de sona erdi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlarıinceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

